స్తోత్రములు వగైరా గ్రంథములు

	రు	అ		రు	అ
శనిస్తోత్రం	0	6	శ్రీరామగీతా తా॥ స॥	0	6
దేవీమానసికపూజ	0	2	ఋభుగీత	0	12
నారాయణకవచం తాత్పర్య సహితం	0	4	వైశ్యత్రైకాల సంధ్యావందనం	0	4
వట్సలపూజావిధానము	0	4	బ్రహ్మగీత	0	12
గీతార్థసారం	0	1	భగవద్గీత దండకం	0	2
గీతామాహాత్మ్యము	0	1	వైష్ణవసంధ్యావందనం తా॥	0	4
యజ్ఞోపవీతధారణవిధి	0	1	ఆంధ్రద్రావిడసంధ్యావందనం	0	4
ప్రాతఃస్మరణము	0	4	ఋగ్వేదసంధ్యావందనం	0	4
శ్రీరామహృదయం తాత్పర్యసహితం	0	4	యజుర్వేద సంధ్యావందనం	0	4
			దేవీఖడ్గమాల	0	2
			స్నానసంకల్పం	0	4

సహస్రనామములు

	రు	అ		రు	అ
విష్ణుసహస్రనామములు	0	6	శ్రీరామసహస్రనామములు	0	4
లలితసహస్రనామములు	0	4	భవానీసహస్రనామములు	0	4
ఆంజనేయసహస్రనామములు	0	4	కాళికసహస్రనామములు	0	4
శ్రీకృష్ణసహస్రనామములు	0	4	గంగాసహస్రనామములు	0	4
వేంకటేశ్వరసహస్రనా॥లు	0	4	గణపతిసహస్రనామములు	0	4
గోపాలసహస్రనామములు	0	4	సుబ్రహ్మణ్యసహస్రనా॥లు	0	4
దుర్గాసహస్రనామములు	0	4	సరస్వతీసహస్రనామములు	0	
లక్ష్మీసహస్రనామములు	0	4	గాయత్రీసహస్రనామములు	0	4
శివసహస్రనామములు	0	4	సూర్యసహస్రనామములు	0	4

శ్రీరస్తు

అమరకోశము

అను

నామలింగానుశాసనము

ప్రథమకాండము

సటీకము

"పండితవర్య"

శ్రీమదమరసింహ విరచితము.

సంస్కర్త:

సమనూరి గంగాధరంగారు

పబ్లిషర్సు:

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్. డిపో,

బుక్ సెల్లర్సు అండ్ పబ్లిషర్సు,

రాజమండ్రి.

1945

[వెల రు 0-8-0

రాజమహేంద్రవరము :
శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.

శ్రీరస్తు

అమరకోశము

ప్రథమకాండము

[సటీకము]

అవతరణిక — శ్రీమదమరసింహుఁడను కవిచంద్రుఁడు లోకోపకారార్థము నామలింగానుశాసనమను గ్రంథమును రచియింపఁబూని గ్రంథము నిర్విఘ్నముగా సమాప్తినొందుట కొఱకు యిష్టదేవతా నమస్కారరూపంబైన మంగళమును జేయుచున్నాఁడు.

శ్లో. యస్య జ్ఞానదయాసిన్ధో రగాధస్యానఘా గుణాః
సేవ్యతామక్షయో ధీరాః స శ్రియే చామృతాయ చ ౧.

తాత్పర్యము:— ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతము లనంబడు త్రివిధ మతావలంబులైన ఓ పండితులారా! జ్ఞానమునకును, దయకును, జలమునకు సముద్రునివలె నాధారభూతుఁడును, అతిగంభీరుఁడునైన యే దేవునికి రాగాదిదోషగుణములు లేవో, నాశరహితుఁడైన నా పరమాత్ముఁడు, సంపదకొఱకును, మోక్షముకొఱకును సేవింపఁబడుఁగాక.

అవతారిక:—చదివెడువారికి రుచిపుట్టుటకై తాను రచియింపఁబూనిన గ్రంథమునకు పేరుతోఁ గూడ ప్రయోజన మును జెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో. సమాహృత్యాన్యతన్త్రాణి సంక్షిప్తైః ప్రతిసంస్కృతైః
సంపూర్ణ ముచ్యతే వర్గై ర్నామలిఙ్గానుశాసనమ్. ౨

తా. —వరరుచి వాచస్పతి చంద్రగోమినామకాదులు చెప్పిన త్రికాండి, ఉత్పలిని మొదలైన యితరగ్రంథములను సంగ్రహించి సంక్షేపింపఁబడిన సమాసయుక్తపదములచేతను లింగ నిర్ణయాదులచేతను, శోభింపఁబడిన, తమలో సంబంధముగల పదసమూహము చేత నిండియున్న వర్గులతోఁగూడుకొనిన నామ లింగానుశాసనము నిఘంటువుఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

విశేషాంశము:—నామలింగములు దీనిచేత నిర్ణయింపఁ బడును గావున నీగ్రంథము "నామలింగానుశాసనము" అమరసింహాకవి కృతంబగుటచేత "అమరము" అను పేరులతో నీయుత్తమ నిఘంటు వొప్పుచున్నది. ఉత్పలిన్యాదులు సంక్షిప్తములు గాకను, నామమాలాదులు లింగములు లేనివిగను, అమర మాలాదులు అసంపూర్ణములుగను గోలోమాద్యాదులు వర్గుప్తులు లేనివిగను ఉన్నవి. కనుక యీ నిఘంటు వన్నియు గల్గియుండుటచేత నన్నిటికంటె మిక్కిలి శ్లాఘనీయమైనది.

అవతరణిక:—ప్రతిపదమునకు లింగమును జెప్పినచో గ్రంథము విస్తరించును. చెప్పనిచో గ్రంథము సంపూర్ణము

కాదు. కావున నెట్టెట్టి లింగము గలపదములకు గుఱుతు లను దెల్పుచున్నాడు.

శ్లో. ప్రాయశో రూపభేదేన సాహచర్యాచ్చ కుత్రచిత్,
స్త్రీపుంనపుంసకం జ్ఞేయం తద్విశేషవిధేః క్వచిత్. 3

తా:—స్త్రీలింగ పుంలింగ నపుంసక లింగములు తెలియుటకు (పదముల తుదియున్న దీర్ఘ విసర్గబిందువులు మొదలైనవానిచే గలుగు) రూపభేదముచేతను, ఒకానొకచోట వానికి రూపభేదముచేత నెఱుగరాని తత్పద లింగము నెఱుంగదగిన వానియొక్క సాన్నిధ్యము వలనను, ఈ రెంటివలనను లింగము తెలియరానిచోట వాలింగములను నిది యిది లింగమని విశేషముగా విధించుటవలనను తెలియవలయును.

ఉదాహరణ:—కౌమోదకీ గదా ఖడ్గో నన్దకః॥ "వ్యోమ పుష్కర మమ్బరమ్" ఇత్యాది పట్టులందు రూపభేదములవలనను, "భూతేశః" "గిరి[illegible]పదమ్" ఇత్యాదిపట్టులందు సాహచర్యమువలనను, "స్త్రీ[illegible]" "భేరీ స్త్రీ దున్దుభిః పుమాన్" ఇత్యాదిపట్టులందు విశేషవిధివలనను లింగములను తెలియవచ్చును.

అవతారిక:—పూర్వోక్త రూపభేదాదులవలన ద్వంద్వైకశేషాదులందు శబ్దములకు లింగము తెలియరాదు. కావున నట్టి శంకలురాకుండ వానిం బరిహరించుచున్నాడు.

శ్లో. భేదాఖ్యానాయ న ద్వన్ద్వో నైకశేషో న సఙ్కరః,
కృతోఽత్ర భిన్నలిఙ్గానా మనుక్తానాం క్రమా దృతే. ౪

అవతారిక:—చదివెడు వారికి రుచిపుట్టుటకై తాను రచియింపఁబూనిన గ్రంథమునకు పేరుతోఁ గూడ ప్రయోజనమును జెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో. సమాహృత్యాన్యతన్త్రాణి సంక్షిప్తైః ప్రతిసంస్కృతైః
సంపూర్ణముచ్యతే వర్గైర్నామలిఙ్గానుశాసనమ్. ౨

తా. —వరరుచి వ్యాడి చంద్రగోమినామవాదులు చెప్పిన త్రికాండి, ఉత్పలిని మొదలైన యితరగ్రంథములను సంగ్రహించి సంక్షేపింపఁబడిన పర్యాయపదముల చేతను లింగ నిర్ణయాదుల చేతను, శోభింపఁబడిన, తమలో సంబంధముగల పదసమూహము చేత నిండియున్న వర్గములతోఁ గూడుకొనిన నామ లింగానుశాసనము నిఘంటువుఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

విశేషాంశము:—నామలింగములు దీనిచేత నిర్ణయింపఁబడును గావున నీగ్రంథము "నామలింగానుశాసనము" అమరసింహాకవి కృతంబగుటచేత "అమరము" అను పేరులతో నీయుత్తమ నిఘంటు వొప్పుచున్నది. ఉత్పలినీ శాస్త్రాదులు సంక్షిప్తములు గాకను, నామమాలాదులు లింగములు లేనివిగను, అమరమాలాదులు అసంపూర్ణములుగను గోలోమ్యాదులు వర్గములు లేనివిగను ఉన్నవి. కనుక యీ నిఘంటు వన్నియు గల్గియుండుటచేత సన్నుతింపఁబడి మిక్కిలి శ్లాఘనీయమైనది.

అవతారిక:—ప్రతిపదమునకు లింగమును జెప్పినచో గ్రంథము విస్తరించును. చెప్పనిచో గ్రంథము సంపూర్ణము

కాదు. కావున నెక్కడెక్కడ లింగము గలపదములకు గుఱుతు
లను జెప్పుచున్నాడు.

శ్లో. ప్రాయశో రూపభేదేన సాహచర్యాచ్చ కుత్రచిత్,
స్త్రీపుంనపుంసకం జ్ఞేయం తద్విశేషవిధేః క్వచిత్. 3

టీ:—స్త్రీలింగ పుంలింగ నపుంసక లింగములు ప్రాయముగా (పదముల తుదినున్న దీర్ఘ విసర్గబిందువులు మొదలైనవానిచే గలుగు) రూపభేదముచేతను, ఒకానొకచోట వాని రూపభేదముచేత నెఱుంగరాని నపుంసక లింగము నెఱుంగదగిన వానియొక్క సాన్నిధ్యము వలనను, ఈ రెంటివలనను లింగము తెలియరానిచోట వానిలింగములను నిది యా లింగమని విశేషముగా విధించుటవలనను తెలియవలయును.

ఉదాహరణ:—కౌమోదకీ గదాఖడ్గో నందకః॥ "వ్యోమ పుష్కర మంబరమ్" ఇట్టిచోట్లయందు రూపభేదమువలనను, "భానుర్హంసః" "వియద్విష్ణుపదమ్" ఇట్టిచోట్లయందు సాహచర్యమువలనను, "స్త్రీ నౌస్తరణిస్తరిః" "భేరీ స్త్రీ దున్దుభిః పుమాన్" ఇట్టిచోట్లయందు విశేషవిధివలనను లింగములను తెలియవచ్చును.

అవతారిక:—పూర్వోక్త రూపభేదాదులవలన ద్వంద్వసమాసాదులందు శబ్దములకు లింగము తెలియరాదు. కావున నట్టి శంకలు రాకుండ వానిం బరిహరించుచున్నాడు.

శ్లో. భేదాఖ్యానాయ న ద్వన్ద్వో నైకశేషో న సఙ్కరః,
కృతోఽత్ర భిన్నలిఙ్గానా మనుక్తానాం క్రమాదృతే. ४

తా. ఈగ్రంథమునందు స్థలాంతరమున లింగములతో జెప్పఁబడని వేఱువేఱు లింగములు గల పదములకు లింగభేదములు జెప్పుట కొఱకు ద్వంద్వసమాసము నేకశేషములు చెప్పలేదు. అభిన్నలింగములకును, స్థలాంతరమునందలి భిన్నలింగములకును జెప్పియున్నది. ప్రస్తావమువలన భిన్నలింగములకు సాంకర్యము గలదు

అ దెట్లనిన:—అభిన్నలింగములకు "ద్యోదివౌ ద్వేస్త్రియామ్" "స్వర్గనాకత్రిదివత్రిదశాలయాః" ఇట్టిచోట్ల ద్వంద్వసమాసమును, "నాసత్యావశ్వినౌ" "జీమూతౌ మేఘపర్వతౌ" ఇట్టి స్థలముల నేకశేషమును జేయఁబడినది. స్థలాంతరమందుఁ జెప్పఁబడిన భిన్నలింగములకు, "విద్యాధరోప్సరో యక్షరక్షో గన్ధర్వకిన్నరాః" ఇట్టిచోటుల ద్వంద్వంబును, "శ్వశ్రూశ్వశురౌ" ఇట్టి పట్టులందు నేకశేషమును జేయంబడియున్నవి. ప్రస్తావంబువలన భిన్నలింగములకు సాంకర్య మెట్లనిన; స్వర్గపర్యాయనామాలందు ద్యోదివాదిశబ్దములున్న, హరినామాది ప్రస్తావంబులందు లక్ష్మి, గౌరి మొదలగు శబ్దములును చెప్పఁబడియున్నవి.

అవతరణిక :—విశేషవిధులందు స్త్రీ పున్నపుంసకమని చెప్పిన యధికమగును. కావున వర్ణలాఘవము కొఱకు గొన్ని సంజ్ఞలు వివరింపుచున్నాఁడు.

శ్లో. త్రిలిఙ్గ్యాం త్రిష్వితి పదం మిథునే తు ద్వయోరితి,
నిషిద్ధలిఙ్గం శేషార్థం త్వన్తాథాది న పూర్వభాక్. ౫

తా. మూఁడు లింగములయందు నని చెప్పవలసినప్పుడు "త్రిషు" అని చెప్పఁబడును. స్త్రీలింగ పురుషలింగములు చెప్పు

నప్పుడు "ద్వయోః" అని చెప్పఁబడును. నిషేధింపఁబడిన లింగముగల పదము నిషేధింపఁబడని కడమలింగములయందు గలదని చెప్పబడును "తు" శబ్దము అంతమందుగల పదమును "అథ" శబ్దము ఆదియందుగల పదమును పూర్వపదముతో సంబంధించవు.

అదెట్లనిన:—"తటం త్రిషు" ఇచ్చట తటశబ్దము స్త్రీ పుంనపుంసకములయందు వర్తించునని చెప్పక "త్రిషు" అని చెప్పఁబడును. "అశనిర్ద్వయోః" ఇచ్చట అశని శబ్దము స్త్రీ పుల్లింగములందు వర్తించునని చెప్పక "ద్వయోః" అని చెప్పబడెను. "ద్వీపో౽స్త్రీ యామన్తరీపమ్" ఇక్కడ "అస్త్రీ యాం" అని ద్వీపశబ్దమును చెప్పుటచే స్త్రీలింగనిషేధంబువలన పుంలింగనపుంసకలింగములుగలది యగుచున్నది. "అవశ్యాయస్తు నీహారః" ఇక్కడ "తు" శబ్దము అంతమందుగల "అవశ్యాయ" పదము తననామమునే తెల్పునదిగాని, పూర్వపదములతో సంబంధించదు. "అథ కేసరే వకుళః" ఇచ్చట "కేసర" శబ్దము తనయర్థమును వకుళ, వంజుళ శబ్దములకుఁ జెప్పునే గాని, గంధఫలీశబ్దమునకుఁ జెప్పదు. కనుక పూర్వపదములతో సంబంధించదు.

అవతారణిక:—"నామలింగాను శాసనము" మూఁడు కాండములుం గలది. ప్రథమ కాండమునందు, స్వర్గపాతాళ లోకములందలి సంబంధములు చెప్పఁబడెను.

స్వర్గవర్గము.

స్వరవ్యయం స్వర్గనాకత్రిదివ త్రిదశాలయాః సురలోకో ద్యౌ దివౌ (ద్వే స్త్రియాం) (క్లీబే) త్రివిష్టపమ్.

స్వః, స్వర్గః, నాకః, త్రిదివః, త్రిదశాలయః, సురలోకః, ద్యౌః, దివః, త్రివిష్టపమ్ ౬ స్వర్గము పేళ్ళు.

అమరా నిర్జరా దేవా స్త్రిదశా విబుధా స్సురాః, సుపర్వాణ స్సుమనస స్త్రిదివేశా దివౌకసః ॥ ౭ ఆదితేయా దివిషదో లేఖా అదితినన్దనాః ఆదిత్యా ఋభవో౽స్వప్నా అమర్త్యా అమృతాన్ధసః ౮ బర్హిర్ముఖాః క్రతుభుజో గీర్వాణా దానవారయః, బృన్దారకా దైవతాని (పుంసివా) దేవతాః స్త్రియామ్. ౯

అమరాః, నిర్జరాః, దేవాః, త్రిదశాః, విబుధాః, సురాః, సుపర్వాణః, సుమనసః, త్రిదివేశాః, దివౌకసః, ఆదితేయాః, దివిషదః, లేఖాః, అదితినన్దనాః, ఆదిత్యాః, ఋభవః, అస్వప్నాః, అమర్త్యాః, అమృతాన్ధసః, బర్హిర్ముఖాః, క్రతుభుజః, గీర్వాణాః, దానవారయః, బృన్దారకాః, దైవతాని, దేవతాః ఈ ౨౬ దేవతల పేళ్ళు (ఈ దేవతా వాచకములు బహువచనమునందు ప్రయోగింపఁబడుట చేత, ప్రథమా బహువచనాంతములుగా నిర్ణయించెను. కనుక నిత్య బహువచనములు కావు.)

ఆదిత్యవిశ్వవసవస్తుషితాభాస్వరానిలాః, మహారాజిక సాధ్యాశ్చ రుద్రాశ్చ (గణదేవతాః)

ఆదిత్యాః ౧౨, విశ్వే ౧౦ వసవః ౮, తుషితాః ౩౬, ఆభాస్వరాః ౬౪, అనిలాః ౪౯ మహారాజికాః ౨౨౦, సాధ్యాః ౧౨, రుద్రాః ౧౧ ఈ ౯ గణ దేవతాజాతుల పేళ్ళు.

అష్టకసారము

శ్లో. ఆదిత్యా ద్వాదశ ప్రోక్తా విశ్వేదేవా దశస్మృతాః
వసవశ్చాష్టసంఖ్యాతాః షట్త్రింశస్తుషితా మతాః
ఆభాస్వరా శ్చతుష్షష్టి ర్వాతాః పంచాశదూనకాః
మహారాజికనామానో ద్వేశతే వింశతి స్తథా
సాధ్యా ద్వాదశవిఖ్యాతా రుద్రా ఏకాదశస్మృతాః.

విద్యాధరోఽప్సరో యక్ష రక్షో గన్ధర్వకిన్నరాః పిశాచో గుహ్యకస్సిద్ధో భూతోఽమీ (౧౦వి దేవ యోనయః) ౧౧

విద్యాధరః (జీమూతవాహనుడు మొదలగువారు) అప్సరాః (ఊర్వశి మొదలగు దేవాంగనలు) యక్షః (కుబేరుడు మొదలగు వారు) రక్షః (లంకావాసులగు విభీషణుండు మొదలగువారు) గన్ధర్వః (తుంబురుడు మొదలైన వారు) కిన్నరః (అశ్వముఖులు) పిశాచః (మాంసాశనులు) గుహ్యకః (నిధిపాలకులగు మణిభద్రా

దులు) సిద్ధాః (విశ్వావసు మొదలగువారు) భూతాః (రుద్రానుచరులైన బాలగ్రహాదులు) ఈ ౧౦ విధములు, అవియూ= వీరలు, దేవయోనయః=దేవతలలో జన్మించినవారు

అసురా దైత్యదైతేయదనుజేన్ద్రారిదానవాః, శుక్రశిష్యా దితిసుతాః పూర్వదేవాస్సురద్విషః

అసురాః దైత్యాః దైతేయాః దనుజాః ఇన్ద్రారయః దానవాః, శుక్రశిష్యాః దితిసుతాః, పూర్వదేవాః సురద్విషః ఈ ౧౦ అసురుల పేరులు.

సర్వజ్ఞస్సుగతో బుద్ధో ధర్మరాజస్తథాగతః, సమన్తభద్రో భగవాన్మారజిల్లోకజిజ్జినః॥ ౧౩ షడభిజ్ఞో దశబలోఽద్వయవాదీ వినాయకః మునీన్ద్రశ్శ్రీఘనశ్శాస్తా మునిః (శాక్యముని స్తు యః) ౧౪ స శాక్యసింహస్సర్వార్థసిద్ధశ్శౌద్ధోదనిశ్చ (సః), గౌతమశ్చార్కబన్ధుశ్చ మాయాదేవీసుతశ్చ (సః) ౧౫

సర్వజ్ఞః, సుగతః బుద్ధః ధర్మరాజః, తథాగతః, సమన్తభద్రః, భగవాన్, మారజిత్ లోకజిత్, జినః, షడభిజ్ఞః, దశబలః, అద్వయవాదీ, వినాయకః మునీన్ద్రః శ్రీఘనః, శాస్తా, మునిః ఈ ౧౮ బుద్ధదేవుని పేరులు. శాక్యసింహః, సర్వార్థసిద్ధః శౌద్ధోదనిః, గౌతమః అర్కబన్ధుః మాయాదేవీసుతః ఈ ౬ శాక్యవంశమున

జన్మించిన బుద్ధవాంతర భేదములగల బుద్ధభగవానుని నామములు.

బ్రహ్మాత్మభూస్సురజ్యేష్ఠః పరమేష్ఠీ పితామహః
హిరణ్యగర్భో లోకేశస్స్వయంభూశ్చతురాననః ॥ ౧౬ ॥ ధాతాబ్జయోనిర్ద్రుహిణో విరిఞ్చిః కమలాసనః స్రష్టా ప్రజాపతిర్వేధా విధాతా విశ్వసృడ్విధిః ॥ ౧౭ ॥
(శతానన్దశ్శతధృతిర్వైరిఞ్చోఽజో విరిఞ్చనః) అధిక పాఠము

బ్రహ్మ, ఆత్మభూః, సురజ్యేష్ఠః, పరమేష్ఠి, పితామహః, హిరణ్య గర్భః, లోకేశః, స్వయంభూః, చతురాననః, ధాతా, అబ్జయోనిః, ద్రుహిణః, విరిఞ్చిః, కమలాసనః, స్రష్టా, ప్రజాపతిః, వేధాః, విధాతా, విశ్వసృట్, విధిః ఈ ౨౦ బ్రహ్మదేవుని పేరులు (శతానన్దః, శతధృతిః, విరిఞ్చిః, అజః, విరిఞ్చనః) అధిక పాఠము

బొంబాయిప్రతియందుండు అధిక పాఠము.

[నాభిజన్మాఽణ్డజః పూర్వో నిధనః కమలోద్భవః
సదానన్దో రజోమూర్తిః సత్యకో హంసవాహనః.]

విష్ణుర్నారాయణః కృష్ణో వైకుణ్ఠో, విష్టరశ్రవా దామోదరో హృషీకేశః కేశవో మాధవస్స్వభూః ॥ ౧౮ ॥ దైత్యారిః పుణ్డరీకాక్షో గోవిన్దో గరుడధ్వజః, పీతామ్బరో

విష్ణుః, నారాయణః, కృష్ణః, వైకుణ్ఠః, విష్టరశ్రవాః, దామోదరః, హృషీకేశః, కేశవః, మాధవః, స్వభూః, దైత్యారిః, పుణ్డరీకాక్షః, గోవిన్దః, గరుడధ్వజః, పీతాంబరః, అచ్యుతః,

ఽచ్యుత శ్శార్ఙ్గీ విష్వక్సేనో జనార్దనః ఉపేన్ద్ర ఇన్ద్రావరజ శ్చక్రపాణి శ్చతుర్భుజః పద్మనాభో మధురిపు ర్వాసుదేవ స్త్రివిక్రమః. ౨౦ దేవకీనన్దన శ్శౌరి శ్శ్రీపతిః పురుషోత్తమః వనమాలీ బలిధ్వంసీ కంసారాతి రధోక్షజః, ౨౧ విశ్వంభరః కైటభజి ద్విధు శ్శ్రీవత్సలాఞ్ఛనః ౨౨ [గదాగ్రజో హృషీకేశో దామోదరో దశరూపభృత్.] అధిక పాఠము.

శార్ఙ్గీ, విష్వక్సేనః, జనార్దనః, ఉపేన్ద్రః ఇన్ద్రావరజః, చక్రపాణిః, చతుర్భుజః, పద్మనాభః మధురిపుః, వాసుదేవః, త్రివిక్రమః, దేవకీనన్దనః, శౌరిః శ్రీపతిః పురుషోత్తమః, వనమాలీ, బలిధ్వంసీ, కంసారాతిః, అధోక్షజః, విశ్వంభరః, కైటభజిత్, విధుః, శ్రీవత్సలాఞ్ఛనః ఈ ౩౯ శ్రీమహావిష్ణువు పేర్లు. (గదాగ్రజః హృషీకేశః, దామోదరః, దశరూపభృత్) అధిక పాఠము.

బొంబాయిప్రతియందుండు అధిక పాఠము.

శ్లో. పురాణపురుషో యజ్ఞపురుషో నరకాన్తకః,
జలశాయీ విశ్వరూపో ముకున్దో మురమర్దనః

పురాణపురుషః, యజ్ఞపురుషః నరకాన్తకః, జలశాయీ, విశ్వరూపః, ముకున్దః, మురమర్దనః.

వసుదేవో (ఽస్యజనకస్స ఏవా) ఽఽనకదున్దుభిః ౨౨

వసుదేవః, ఆనకదున్దుభిః. ౨ అస్యజనకః=శ్రీకృష్ణుని తండ్రియగు వసుదేవుని పేర్లు

బలభద్రః ప్రలమ్బఘ్నో బలదేవో ఽచ్యుతాగ్రజః రేవతీరమణో రామః కామపాలో హలాయుధః ౨౩ నీలామ్బరో రౌహిణేయస్తాలాఙ్కో ముషలీ హలీ, సఙ్కర్షణ స్సీరపాణిః కాలిన్దీభేదనో బలః ౨౪

బలభద్రః, ప్రలమ్బఘ్నః, బలదేవః, అచ్యుతాగ్రజః, రేవతీరమణః, రామః, కామపాలః, హలాయుధః, నీలామ్బరః, రౌహిణేయః, తాలాఙ్కః, ముసలీ, (పా॥ ముషలీ) హలీ, సంకర్షణః, సీరపాణిః, కాలిన్దీభేదనః, బలః ఈ ౧౭ బలరాముని పేరులు

మదనో మన్మథో మారః ప్రద్యుమ్నో మీనకేతనః కన్దర్పో దర్పకో ఽనఙ్గః కామః పఞ్చశరః స్మరః. ౨౫ శమ్బరారి ర్మనసిజః కుసుమేషురనన్యజః. పుష్పధన్వా రతిపతిర్మకరధ్వజ ఆత్మభూః ౨౬

మదనః, మన్మథః, మారః, ప్రద్యుమ్నః, మీనకేతనః, కన్దర్పః, దర్పకః, అనఙ్గః, కామః, పఞ్చశరః, స్మరః, శమ్బరారిః, (పా॥ సమ్బరారిః) మనసిజః, కుసుమేషుః, అనన్యజః, పుష్పధన్వా, రతిపతిః, మకరధ్వజః, ఆత్మభూః ఈ ౧౯ మన్మథుని పేరులు.

శృఙ్గారయోని స్త్రీపుత్రో రుద్రారిః కన్తు కాయజౌ ఇక్షుచాపో మధుసఖ శ్శూర్పకారాతిహృచ్ఛయౌ. అ॥ పా॥

శృఙ్గారయోనిః, స్త్రీపుత్రః, రుద్రారిః, కన్తుః, కాయజః, ఇక్షుచాపః, మధుసఖః, శూర్పకారాతిః, హృచ్ఛయః, అ॥ పా॥

బ్రహ్మసూర్విశ్వకేతు (స్స్యా) దనిరుద్ధ ఉషాపతిః.

బ్రహ్మసూః, విశ్వకేతుః, (పా; ఋష్యకేతుః) అనిరుద్ధః, ఉషాపతిః ఈ ౪ అనిరుద్ధుని పేరులు.

[అరవిన్దమశోకం చ చూతం చ నవమల్లికా, నీలోత్పలం చ పఞ్చైతే పఞ్చబాణస్య సాయకాః.]

అరవిన్దమ్, అశోకమ్, చూతమ్, నవమల్లికా, నీలోత్పలం ఈ 5 మన్మథుని బాణములు

లక్ష్మీః పద్మాలయా పద్మా కమలా శ్రీర్హరిప్రియా. ౨౭

లక్ష్మీః, పద్మాలయా, పద్మా, కమలా, శ్రీః, హరిప్రియా ఈ ౬ లక్ష్మీదేవి పేర్లు

[ఇన్దిరా లోకమాతా మా రమా మఙ్గళదేవతా, భార్గవీ లోకజననీ క్షీరసాగరకన్యకా] అధికపాఠము.

ఇన్దిరా, లోకమాతా, మా, రమా, మఙ్గళదేవతా, భార్గవీ, లోకజననీ, క్షీరసాగరకన్యకా అధికపాఠము.

(శఙ్ఖో లక్ష్మీపతేః) పాఞ్చజన్యః (శ్చక్రం సుదర్శనమ్ కౌమోదకీ) (గదా) (ఖడ్గో) నన్దకః కౌస్తుభో (మణిః) ౨౮

పాఞ్చజన్యః, విష్ణుదేవుని శఙ్ఖము పేరు. సుదర్శనమ్, విష్ణుదేవుని చక్రము పేరు, కౌమోదకీ విష్ణుదేవుని గద పేరు. నన్దకః, విష్ణుదేవుని ఖడ్గము పేరు. కౌస్తుభః, విష్ణువు ధరించు మణి పేరు.

(చాప) శ్శార్ఙ్గం మురారేస్తు శ్రీవత్సో (లాఞ్ఛనం) మతమ్,

శార్ఙ్గమ్, విష్ణుదేవుని ధనుస్సు పేరు. శ్రీవత్సః, విష్ణుదేవుని

(అశ్వాశ్చ శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకాః (సారథి) ర్దారుకో (మన్త్రీ) హ్యుద్ధవ (శ్చానుజో గదః)

గుఱ్ఱములందలి ప్రత్యేకముచ్చ పేరు. శైబ్యః, సుగ్రీవః, మేఘపుష్పః, వలాహకః ఈ 4 శ్రీకృష్ణుని తేరిగుఱ్ఱముల పేళ్ళు. దారుకః, సారథిపేరు. ఉద్ధవః, మంత్రిపేరు. గదః, సోదరుని పేరు. [అధిక పాఠము]

గరుత్మాన్ గరుడ స్తార్క్ష్యో వైనతేయః ఖగేశ్వరః నాగాన్తకో విష్ణురథ స్సుపర్ణః పన్నగాశనః ౨౯

గరుత్మాన్, గరుడః, తార్క్ష్యః, వైనతేయః, ఖగేశ్వరః, నాగాన్తకః, విష్ణురథః సుపర్ణః పన్నగాశనః ఈ ౯ విష్ణువాహనమగు గరుత్మంతుని పేళ్ళు.

శంభురీశః పశుపతి శ్శివ శ్శూలీ మహేశ్వరః, ఈశ్వర శ్శర్వ ఈశాన శ్శంకర శ్చన్ద్రశేఖరః ౩౦ భూతేశః ఖణ్డపరశు ర్గిరీశో గిరిశో మృడః మృత్యుఞ్జయః కృత్తివాసాః పినాకీ ప్రమథాధిపః ౩౧ ఉగ్రః కపర్దీ శ్రీకణ్ఠ శ్శితికణ్ఠః కపాలభృత్, వామదేవో మహాదేవో విరూపాక్ష స్త్రిలోచనః ౩౨ కృశానురేతా

శంభుః, ఈశః, పశుపతిః, శివః శూలీ, మహేశ్వరః, ఈశ్వరః, శర్వః, (పా॥సర్వః) ఈశానః, శఙ్కరః, చంద్రశేఖరః, భూతేశః, ఖణ్డపరశుః, గిరీశః గిరిశః, మృడః, మృత్యుఞ్జయః, కృత్తివాసాః, పినాకీ ప్రమథాధిపః, ఉగ్రః, కపర్దీ శ్రీకణ్ఠః, శితికణ్ఠః, కపాలభృత్, వామదేవః, మహాదేవః విరూపాక్షః, త్రిలోచనః, కృశా

సర్వజ్ఞో ధూర్జటిర్నీలలోహితః
హరః స్మరహరో భర్గ స్త్ర్యమ్బక
స్త్రిపురాన్తకః 33
గఙ్గాధరో ఽన్ధకరిపుః క్రతు
ధ్వంసీ వృషధ్వజః వ్యోమకే
శో భవో భీమః స్థాణూ రుద్ర
ఉమాపతిః. 3౪

కృశానురేతాః, సర్వజ్ఞః, ధూర్జటిః, నీలలోహితః, హరః, స్మరహరః, భర్గః, త్ర్యమ్బకః, త్రిపురాన్తకః, గఙ్గాధరః, అన్ధకరిపుః, క్రతుధ్వంసీ, వృషధ్వజః, వ్యోమకేశః, భవః, భీమః, స్థాణుః, రుద్రః, ఉమాపతిః, ఈ ౪౮ శివుని పేరులు.

అధికపాఠము

శ్లో. అష్టమూర్తి రహిర్బుధ్న్యో ... లో మహానటః
భస్మాఙ్గరాగో ఽస్థిహార ఉగ్రాక్షో ... జటాధరః.
... ఽర్ధనారీశః కాలకూటాశనో ఽనఘః,
కురఙ్గపాణిర్దిగ్వాసాః కాలకాలో ఽమ్బరామ్బరః
వహ్నిలలాటః ఖట్వాఙ్గధరః పితృవనేచరః,
గజాసురారిః కుమారావటుకో ...లగః.
అతిభిక్షు ర్మహామృత్యు ... ర్వృషవాహనః
ఖణ్డేన్దుశిఖరో ఽమ... ర్జటిలో ... ధృత్,
నా... పఞ్చవక్త్రో ... నాధిః.
నిగమాశ్వో ... దీహారో వేగకాలో ... ఽగ్నిదృక్
క్రీడాకిరాతః కైలాసమన్దిరో దక్షసంహరః,
... హరిశరో మేరుధన్వా ఽబ్ధినిషుధిః]

కపర్దో (ఽస్య జటాజూటః) కపర్దః, అస్య జటాజూటః= ఈ శివుని జటాజూటము పేరు.
పినాకో ఽజగవం (ధనుః), క్రి. పినాకః, అజగవమ్ ఈ ౨
ప్రమథాః (స్యుః) పారిషదాః

(బ్రాహ్మ్యాద్యాస్తు) మాతరః. 37

శివుని ధనుస్సుపేళ్ళు, ప్రమథాః, పారిషదాః ఈ 2 నంది మొదలగు ప్రమథగణముల పేరులు. మాతరః ఈ 1 బ్రాహ్మి మొదలగు సప్తమాతృకల పేరులు.

అధికపాఠము.

[శ్లో. బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ చైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా,
వారాహీ చైవ చేన్ద్రాణీ చాముణ్డా సప్తమాతరః]

విభూతి ర్భూతి రైశ్వర్య (మణిమాదిక మష్టధా)

విభూతిః, భూతిః, ఐశ్వర్యమ్ ఈ 3 అష్టధా (వర్తమానం) అణిమాదికమ్=అణిమాద్యష్టసిద్ధుల పేరులు

అధికపాఠము.

శ్లో. అణిమా మహిమా చైవ గరిమా లఘిమా తథా,
ప్రాప్తిః ప్రాకామ్య మీశిత్వం వశిత్వం చాష్టభూతయః.

ఉమా కాత్యాయనీ గౌరీ కాళీ హైమవతీశ్వరీ. 38

ఉమా, కాత్యాయనీ, గౌరీ, కాళీ, హైమవతీ, ఈశ్వరీ

శివా భవానీ రుద్రాణీ శర్వాణీ సర్వమఙ్గళా అపర్ణా పార్వతీ దుర్గా మృడానీ చణ్డికా ఉమ్బికా. 38

శివా, భవానీ, రుద్రాణీ శర్వాణీ, సర్వమఙ్గళా, అపర్ణా పార్వతీ, దుర్గా, మృడానీ, చణ్డికా, అమ్బికా ఈ 1౭

శివునిభార్యయగు పార్వతీదేవి పేరులు.

[ఆర్యా దాక్షాయణీ చైవ గిరిజా మేనకాత్మజా] అ॥ పా॥

ఆర్యా, దాక్షాయణీ, గిరిజా, మేనకాత్మజా అ॥ పా॥

వినాయకో విఘ్నరాజ ద్వైమాతుర గణాధిపాః, (అ) ప్యేకదన్త హేరమ్బ లమ్బోదర గజాననాః. ౩౮

వినాయకః, విఘ్నరాజః, ద్వైమాతురః, గణాధిపః, ఏకదన్తః, హేరమ్బః, లమ్బోదరః, గజాననః, ఈ ౮ వినాయకుని పేరులు.

కార్తికేయో మహాసేన శ్శరజన్మా షడాననః, పార్వతీనన్దన స్స్కన్ద స్సేనానీ రగ్నిభూ ర్గుహః ౩౯ బాహులేయ స్తారకజి ద్విశాఖ శ్శిఖివాహనః షాణ్మాతుర శ్శక్తిధరః కుమారః క్రౌఞ్చదారణః ౪౦

కార్తికేయః, మహాసేనః, శరజన్మా, షడాననః, పార్వతీనన్దనః, స్కన్దః, సేనానీః, అగ్నిభూః, గుహః, బాహులేయః, తారకజిత్, విశాఖః, శిఖివాహనః, షాణ్మాతురః, శక్తిధరః, కుమారః, క్రౌఞ్చదారణః ఈ ౧౭ కుమారస్వామిపేరులు.

అధికపాఠము.

[శ్లో॥ శృఙ్గీ భృఙ్గిరిట స్తుణ్డీ నందినో నన్ది కేశ్వరః
నన్దికేశ్వరుని పేళ్ళు.

శ్లో॥ కర్మమోటీ తు చాముణ్డా చర్మముణ్డా తు చర్చికా.
శివపరిచారికల పేళ్ళు.

ఇన్ద్రో మరుత్వాన్ మఘవా బిడౌజాః పాకశాసనః, వృద్ధశ్రవాః సునాసీరః పురుహూతః పురన్దరః ౪౧ జిష్ణు ర్లేఖర్షభ శ్శక్ర శ్శతమన్యు ర్దివస్పతిః, సుత్రామా గోత్రభి ద్వజ్రీ వాసవో వృత్రహా వృషా ౪౨ వాస్తోష్పతి స్సురపతి ర్బలారాతి శ్శచీపతిః, జమ్భభేదీ హరిహయ స్స్వారా ణ్నముచిసూదనః ౪౩ సంక్రన్దనో దుశ్చ్యవన స్తురాషా ణ్మేఘవాహనః ఆఖణ్డలస్సహస్రాక్షః ఋభుక్షా, తస్యతుప్రియా ౪౪

ఇన్ద్రః, మరుత్వాన్, మఘవా, బిడౌజాః సీపాకశాసనః, వృద్ధశ్రవాః సునాసీరః, పురుహూతః, పురన్దరః, జిష్ణుః, లేఖర్షభః, శక్రః శతమన్యుః, దివస్పతిః, సుత్రామా, గోత్రభిత్, వజ్రీ, వాసవః, వృత్రహా, వృషా, వాస్తోష్పతిః, సురపతిః బలారాతిః, శచీపతిః, జమ్భభేదీ, హరిహయః, స్వారాట్ నముచిసూదనః, సంక్రన్దనః, దుశ్చ్యవనః, తురాషాట్, మేఘవాహనః, ఆఖణ్డలః సహస్రాక్షః, ఋభుక్షాః ఈ 3౫ దేవేంద్రుని పేరులు.

శ్లో. ప్రాచీనబర్హి రహింహా। వృత్రజాషా ట్పులోమ జిత్॥ అధికపాఠము.

ప్రాచీనబర్హిః, అహింహః, వృత్రనాషాట్, పులోమజిత్ అధికపాఠము.

పులోమజా శచీన్ద్రాణీ (నగరీ) త్వమరావతీ.

పులోమజా, శచీ, ఇన్ద్రాణీ ఈ 3 ఇంద్రుని భార్య పేర్లు. అమరావతీ ఈ ౧ ఇంద్రుని పురము పేరు.

(హయ) ఉచ్చైశ్శ్రవా (స్సూతో) మాతలి ర్నన్దనం (వనమ్) ౪౫ (స్యాత్ప్రాసాదో) వైజయన్తో జయన్తః పాకశాసనిః

ఉచ్చైశ్శ్రవాః ఈ ౧ అతని గుఱ్ఱముపేరు. మాతలిః ఈ ౧ అతని సారథిపేరు. నన్దనమ్ ఈ ౧ అతని వనముపేరు. వైజయన్తః ఈ ౧ అతని మేడపేరు. జయన్తః, పాకశాసనిః ఈ ౨ అతని కుమారునిపేళ్ళు.

ఐరావతో ఽభ్రమాతఙ్గైరావణాభ్రమువల్లభాః. ౪౬

ఐరావతః, అభ్రమాతఙ్గః, ఐరావణః, అభ్రమువల్లభః ఈ ౪ అతని యేనుగుపేరులు.

హ్రాదినీ, వజ్ర, (మస్త్రీ స్యాత్) కులిశం భిదురం పవిః శతకోటి స్స్వరు శ్శమ్బో దంభోళి రశని (ర్ద్వయోః) ౪౭

హ్రాదినీ, వజ్రమ్, కులిశమ్, భిదురమ్, పవిః, శతకోటిః, స్వరుః, శమ్బః, దమ్భోళిః, అశనిః ఈ ౧౦ వజ్రాయుధము పేరులు.

వ్యోమయానం విమానో (ఽస్త్రీ) (నారదాద్యా)స్సురర్షయః, (స్యాత్) సుధర్మా దేవసభా పీయూష మమృతం సుధా. ౪౮ మన్దాకినీ వియద్గఙ్గా స్వర్ణదీ సురదీర్ఘికా మేరు స్సుమేరు ర్హేమాద్రీ రత్నసానుస్సురాలయః ౪౯ (పఞ్చై

వ్యోమయానమ్, విమానః ఈ ౨ దేవరథములపేళ్లు. సురర్షయః ఈ ౧ నారదుఁడు దేవలుఁడు మొదలైన దేవతల పేళ్ళు. సుధర్మా, (పా॥ సుధర్మన్), దేవసభా ఈ ౨ దేవతలసభకు పేళ్ళు. పీయూషమ్, అమృతమ్, సుధా ఈ 3 అమృ

తే దేవతరవో) మన్దారః పారిజాతకః, సన్తానః కల్పవృక్షశ్చ (పుంసి) వా హరిచన్దనమ్ ౫౦

తకుల పేరులు. మన్దాకినీ, వియద్గఙ్గా, స్వర్నదీ, సురదీర్ఘికా ఈ ౪ ఆకాశగంగ పేరులు. మేరుః, సుమేరుః, హేమాద్రిః, రత్నసానుః, సురాలయః ఈ ౫ మేరుపర్వతము పేరులు. మన్దారః, పారిజాతకః, సన్తానః, కల్పవృక్షః, హరిచన్దనమ్ ఈ ౫ దేవవృక్షము లైదింటికిని పేరులు.

సనత్కుమారో వైధాత్ర స్స్వర్వైద్యావశ్వినీసుతౌ నాసత్యావశ్వినౌ దస్రావాశ్వినేయౌ చ (తావుభౌ) ౫౧

సనత్కుమారః, వైధాత్రః ఈ ౨ బ్రహ్మపుత్రుని పేళ్ళు. స్వర్వైద్యౌ, అశ్వినీసుతౌ, నాసత్యౌ, అశ్వినౌ, దస్రౌ, ఆశ్వినేయౌ ఈ ౬ దేవవైద్యులయిన అశ్వినీదేవతల పేరులు.

(స్త్రియాంబహు) ష్వప్సరస స్స్వర్వేశ్యా ఊర్వశీ ముఖాః ఊర్వశీ మేనకా రమ్భా ఘృతాచీ చ తిలోత్తమా సుకేశీ మఞ్జుఘోషా చ చిత్రరేఖా సురాఙ్గనాః) అ॥ పా॥ హాహా హూహూశ్చైవమా

అప్సరసః, స్వర్వేశ్యాః ఈ ౨ ఊర్వశి మొదలగు వేశ్యల పేళ్ళు. ఊర్వశీ, మేనకా, రంభా, ఘృతాచీ, తిలోత్తమా, సుకేశీ, మంజుఘోషా చిత్రరేఖా మొదలుగాగల దేవవేశ్యలు అ॥ పా॥ గన్ధర్వాః,

ద్యాః) గన్ధర్వా (స్త్రీదివౌకసామ్) ॥౨

(పా॥ గాన్ధర్వాః) ఈ ౧ దేవర బలో హాహా హూహూ మొదలయినవి గాయకుల పేరులు.

అగ్నిర్వైశ్వానరో వహ్ని ర్వీతిహోత్రో ధనంజయః, కృపీటయోనిర్జ్వలనో జాతవేదా స్తనూనపాత్ ॥౩ బర్హిశ్శుష్మా కృష్ణవర్త్మా శోచిష్కేశ ఉషర్బుధః, ఆశ్రయాశో బృహద్భానుః కృశానుః పావకో ఽనలః, ॥౪ రోహితాశ్వో వాయుసఖ శ్శిఖావా నాశుశుక్షణిః. హిరణ్యరేతా హుతభు గ్దహనో హవ్యవాహనః. ॥౫ సప్తార్చి ర్దమునా శ్శుక్ర శ్చిత్రభాను ర్విభావసుః శుచి రప్పిత్త మౌర్వస్తు బాడబో బడబానలః. ॥౬ (వహ్నేర్ద్వయో) ర్జ్వాలకీలా వర్చి ర్హేతి శ్శిఖా (స్త్రియామ్), (త్రిషు) స్ఫులిఙ్గో ఽగ్నికణ స్సన్తాప స్సంజ్వర (స్సమౌ) ॥౭

అగ్నిః, వైశ్వానరః, వహ్నిః. వీతిహోత్రః, ధనంజయః, కృపీటయోనిః, జ్వలనః, జాతవేదాః, తనూనపాత్ బర్హిః, శుష్మా, (పా॥ బర్హిశ్శుష్మా) కృష్ణవర్త్మా, శోచిష్కేశః, ఉషర్బుధః ఆశ్రయాశః, (పా॥ ఆశయాశః) బృహద్భానుః కృశానుః, పావకః, అనలః, రోహితాశ్వః (పా॥ లోహితాశ్వః), వాయుసఖః, శిఖావాన్, ఆశుశుక్షణిః, హిరణ్యరేతాః, హుతభుక్, దహనః, హవ్యవాహనః, సప్తార్చిః, దమునాః, శుక్రః, చిత్రభానుః, విభావసుః, శుచిః, అప్పిత్తమ్ ఈ 3౪ అగ్నిదేవుని పేళ్ళు. ఔర్వః, బాడబః, బడబానలః ఈ 3 బడబాగ్ని పేళ్ళు. జ్వాలః, కీలః, అర్చిః, హేతిః,

శిఖః ఈ ౨గి అగ్నిశిఖల పేర్లు. స్ఫులిఙ్గః, అగ్నికణః, ఈ ౨ మిణుగురుల పేళ్ళు. సన్తాపః, సంజ్వరః ఈ ౨ వేడిమి పేర్లు.

(ఉల్కా- స్యాన్నిర్గత జ్వాలా భూతి ర్భసిత భస్మని, క్షారో రక్షా చ దావస్తు దవో వనహుతాశనః (అధిక పాఠము)

ఉల్కా- ఈ ౧ కొఱవి పేరు. భూతిః, భసితమ్, భస్మ, క్షారః రక్షా ఈ ౫గి బూడిది పేళ్ళు. దావః, దవః ఈ ౨ కారుచిచ్చు పేళ్ళు. అ॥ పా॥

ధర్మరాజః పితృపతిః సమవర్తీ పరేతరాట్, కృతాన్తో యమునాభ్రాతా శమనో యమరాడ్యమః ౧౪గి కాలో దణ్డధర శ్శ్రాద్ధదేవో వైవస్వతోఽన్తకః.

ధర్మరాజః, పితృపతిః, సమవర్తీ, పరేతరాట్, కృతాన్తః, యమునాభ్రాతా, శమనః, యమరాట్, యమః, కాలః, దణ్డధరః, శ్రాద్ధదేవః, వైవస్వతః, అన్తకః ఈ ౧౪గి యముని పేర్లు.

రాక్షసః కౌణపః క్రవ్యాత్ క్రవ్యాదోఽస్రప ఆశరః. ౧౫గి రాత్రించరో రాత్రిచరః కర్బురో నికషాత్మజః, యాతుధానః పుణ్యజనో నైరృతో యాతు రక్షసీ. ౬౦

రాక్షసః, కౌణపః, (పా॥ కౌణవః), క్రవ్యాత్, క్రవ్యాదః, అస్రపః, (పా॥ అస్రవః), ఆశరః, (పా॥ అసురః) రాత్రించరః, రాత్రిచరః, కర్బురః, (పా॥ కర్బరః, నికషాత్మజః, యాతుధానః, పుణ్యజనః, నై

రృతః, యాతు, రక్షః ఈ ౧౫ నైరృతి పేరులు.

ప్రచేతా వరుణః, పాశీ, యాదసాంపతి రప్పతిః.

ప్రచేతాః, వరుణః, పాశీ, యాదసాంపతిః అప్పతిః ఈ ౫ వరుణుని పేరులు.

శ్వసన స్స్పర్శనో వాయు ర్మాతరిశ్వా సదాగతిః ౬౦ పృషదశ్వో గన్ధవహో గన్ధవాహోఽనిలాఽశుగాః, సమీర మారుత మరు జ్జగత్ప్రాణ సమీరణాః ౬౧ నభస్వద్వాత పవన పవమాన ప్రభఞ్జనాః,

శ్వసనః, స్పర్శనః, వాయుః, మాతరిశ్వా, సదాగతిః, పృషదశ్వః, గన్ధవహః, గన్ధవాహః, అనిలః, ఆశుగః, సమీరః, మారుతః, మరుత్, జగత్ప్రాణః సమీరణః నభస్వాన్, వాతః, పవనః, పవమానః, ప్రభఞ్జనః ఈ ౨౦ వాయుదేవుని పేరులు.

అధికపాఠము.

ప్రకమ్పనో మహావాతో ఝంఝావాత స్సవృష్టికః

ప్రకమ్పనః - మహావాతః - ఝంఝావాతః - సవృష్టికః. ౪ గాలితోఁ గూడిన వర్షముల పేళ్ళు.

ప్రాణోఽపాన స్సమాన శ్చోదానవ్యానౌ చ వాయవః ౬౨ శరీరస్థా ఇమే రంహా స్తరసీతు రయః స్యదః.

ప్రాణః, అపానః, సమానః, ఉదానః, వ్యానః ఈ ౫ శరీరమందుండే అయిదు వాయువుల పేరులు. రంహః, తరః,

రంహః, సద్యః ఈ ౨ వేగముతోఁ గూడిన గమనము పేరులు.

(హృది) ప్రాణో (గుదే) ఽపాన స్సమానో (నాభిసంస్థితః, (ఉదానః కణ్ఠదేశస్థో) వ్యానః (సర్వశరీరగః,) నాగశ్చ కూర్మః కృకరో దేవదత్తో ధనంజయః, (వాగ్వ్యాహారే) నాగ (ఆఖ్యాతః) కూర్మ (ఉన్మీలనస్మృతః), కృకరా (చ్ఛుతం జ్ఞేయం) దేవదత్తా (ద్విజృమ్భణమ్), (నజహాతి మృతం చాపి సర్వవ్యాపీ) ధనంజయః, (అధిక పాఠము.)

ప్రాణః = ప్రాణవాయువు, హృది = హృదయమందుండును, అపానః = అపానవాయువు, గుదే = గుదమునందుండును, సమానః = సమానవాయువు, నాభిసంస్థితః = నాభియందుండును ఉదానః = ఉదానవాయువు, కణ్ఠదేశస్థః = కంఠమునందుండును, వ్యానః = వ్యానవాయువు, సర్వశరీరగః = శరీరమంతటను యుండును. నాగ, కూర్మ, కృకర, దేవదత్త, ధనంజయ, వాయువులు, వాగ్వ్యాహారం, ఆఖ్యాత, ఉన్మీలన, క్షుత, విజృంభణాదులందుండును. అధికపాఠము.

జవోఽథ శీఘ్రం త్వరితం లఘు క్షిప్ర మరం ద్రుతమ్ ౬౮ సత్వరం చపలం తూర్ణ మవిలమ్బిత మాశు చ,

శీఘ్రం, త్వరితం, లఘు, క్షిప్రం, అరం, ద్రుతం సత్వరం, చపలం, తూర్ణం, అవిలమ్బితం, ఆశు ఈ ౧౧ శీఘ్రము పేరులు.

సతతానారతా శ్రాన్త
సన్తతావిరతానిశం। ౬౫
నిత్యానవర తాజస్ర

సతతం, అనారతం, అశ్రాన్తం, సన్తతం, అవిరతం, అనిశం, నిత్యం, అనవరతం, అజస్రం ఈ ౯ ఎడతెగని క్రియకు పేళ్ళు.

మప్యథాతిశయో భరః
అతివేల భృశా త్యర్థాతిమా
త్రోద్గాఢ నిర్భరం। ౬౬
తీవ్రైకాన్తనితాన్తాని గాఢ
బాఢ దృఢానిచ

అతిశయః భరః, అతివేలం, భృశం, అత్యర్థం, అతిమాత్రం. ఉద్గాఢం, నిర్భరం, తీవ్రం, ఏకాన్తం, నితాన్తం గాఢం, బాఢం, దృఢం, ఈ ౧౪ అతిశయమునకు పేరులు.

క్లీబే శీఘ్రాద్యసత్వే స్యా
త్త్రిష్వేషాం సత్వగామియత్

శీఘ్రశబ్దము మొదలు ౨౦ శబ్దములు క్రియావిశేషణము లైనను గుణవాచకము లైనను నపుంసక లింగములును, అతిశయశబ్దము మొదలు ౧౪ శబ్దములు క్రియావిశేషణము లైనపుడు, నపుంసక లింగము లున్ను, గుణవాచకము లయి నపుడు, పుంలింగములున్ను ఈ ౩౪ శబ్దములలో నేశబ్దమైనను విశేష్యముతోఁ గూ

డు నప్పుడు త్రిలింగములు ను అగును.

కుబేర స్త్ర్యంబకసఖో యక్షరాడ్గుహ్యకేశ్వరః మనుష్యధర్మా ధనదో రాజరాజో ధనాధిపః, ౬౮ కిన్నరేశో వైశ్రవణః పౌలస్త్యో నరవాహనః, యక్షైకపిఙ్గ ఐలబిల శ్రీద పుణ్యజనేశ్వరాః. ౬౯

కుబేరః, త్ర్యంబకసఖః, యక్షరాట్, గుహ్యకేశ్వరః, మనుష్యధర్మా, ధనదః, రాజరాజః, ధనాధిపః, కిన్నరేశః, వైశ్రవణః, పౌలస్త్యః, నరవాహనః, యక్షః, ఏకపిఙ్గః, ఐలబిలః, శ్రీదః, పుణ్యజనేశ్వరః ఈ ౧౭ కుబేరుని పేరులు.

(అస్యోద్యానం) చైత్రరథం (పుత్రస్తు) నలకూబరః, కైలాస (స్థాన) మలకా (పూ) (ర్విమానంతు) పుష్పకం ౭౦ స్యాత్కిన్నరః కింపురుష స్తురఙ్గవదనో మయుః నిధి (ర్నా) శేవధి (ర్భేదాః) పద్మశఙ్ఖా దయో (నిధేః) ౭౧ [మహాపద్మశ్చ పద్మశ్చ శఙ్ఖో మకరకచ్ఛపౌ ముకున్దః కున్దనీలాచ ఖర్వశ్చ నిధయో నవ] అ॥ పా॥

చైత్రరథం ఈ ౧ కుబేరుని తోటపేరు. నలకూబరః ఈ ౧ ఇతని కుమారుని పేరు. కైలాసః ఈ ౧ ఇతని నివాసస్థానము పేరు. అలకా ఈ ౧ ఇతని పట్టణము పేరు. పుష్పకం ఈ ౧ ఇతని విమానము పేరు కిన్నరః, కింపురుషః, తురఙ్గవదనః, మయుః ఈ 4 కిన్నరుల పేరులు. (ఇవి వాల్గు జాతులని వాడుటయుఁ గలదు) నిధిః, శేవధిః, (పా॥ సేవధిః) ఈ ౨ నిధి పేళ్ళు, పద్మము,

శంఖము. ఇవి ౯ నవనిధిభేదములు. మహాపద్మః, పద్మః, శంఖః, మకరః, కచ్ఛపః, ముకున్దః, కున్దః, నీలః, ఖర్వః, ఈ ౯ నవనిధులపేరులు.

ఇతి స్వర్గవర్గః.

(స్వర్గముతోఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.)

ద్యోదివౌ (ద్వేస్త్రియాం) అభ్రం వ్యోమ పుష్కర మమ్బరమ్, నభోఽన్తరిక్షం గగన మనన్తం సురవర్త్మ ఖమ్ ౨౨ వియ ద్విష్ణుపదం (వాతుపుం) స్యాకాశ విహాయసీ [విహాయసోఽపి నాకోఽపి ద్యురపి స్యాత్తదవ్యయమ్ తారాపథ శ్శబ్దగుణో మేఘద్వారం మహాబిలం].

ద్యౌః, దివౌ, అభ్రం, వ్యోమ, పుష్కరం, అమ్బరం, నభః, అన్తరిక్షం, గగనం అనన్తం, సురవర్త్మ, ఖం, వియత్, విష్ణుపదం, ఆకాశం, విహాయాః, ఈ ౧౬ ఆకాశముపేరులు. విహాయసః నాకః ద్యుః, తారాపథః, శబ్దగుణః, మేఘద్వారం, మహాబిలం.

ఇతి వ్యోమవర్గః.

(ఆకాశముతోఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.)

దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా ఆశాశ్చ హరితశ్చ (తాః) ౨౩

దిక్, కకుభః, కాష్ఠా, ఆశా, హరితః, ఈ ౫ దిక్సామాన్య నామములు.

ప్రాచ్యవాచీ ప్రతీచ్య (స్తాః పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమాః) (ఉత్తరాది) గుదీచి

ప్రాచీ, అవాచీ (ప్రా॥ ప్రతీచీ, ఉదీచీ, ఈ ౪ వరుసగా తూర్పు, దక్షిణ, పడమర, ఉత్తర దిక్కుల పేర్లు.

(స్యాత్) దిశ్యం తు (త్రిషుదిగ్భవే) ౭౪ (అవాగ్భవ) మవాచీన ముదీచీన (ముదగ్భవమ్), (ప్రత్యగ్భవం) ప్రతీచీనం ప్రాచీనం (ప్రాగ్భవం త్రిషు) అధికపాఠము.

దిశ్యం = ఈ ౧ దిక్కులయందుం బుట్టిన వస్తువు పేరు. అవాచీనం = దక్షిణ దిక్కునం బుట్టినది. ఉదీచీనం = ఉత్తర దిక్కున బుట్టినది. ప్రతీచీనం = పడమర దిక్కున బుట్టినది. ప్రాచీనం = తూర్పు దిక్కునం బుట్టినది.

ఇన్ద్రో వహ్నిః పితృపతి ర్నైరృతో వరుణో మరుత్, కుబేర ఈశః (పతయః పూర్వాదీనాం దిశాం క్రమాత్.) ౭౫

ఇన్ద్రః, వహ్నిః, పితృపతిః, నైరృతిః, వరుణః మరుత్, కుబేరః, ఈశః ఈ ౮ క్రమాత్ = క్రమముగా, పూర్వాదీనామ్ = తూర్పు మొదలైన, దిశాం = ఎనిమిది దిక్కులకు, పతయః = అధిపతుల పేరులు.

ఐరావతః పుణ్డరీకో వామనః కుముదో ఽఞ్జనః పుష్పదన్త స్సార్వభౌమ స్సుప్రతీక(శ్చ

ఐరావతః పుణ్డరీకో వామనః కుముదః, అఞ్జనః పుష్పదన్తః, సార్వభౌమః, సుప్రతీ

దిగ్గజాః) ౧౬ కరిణ్యోఽభ్రముః కపిలా పిఙ్గలాఽనుపమా క్రమాత్, తామ్రకర్ణీ శుభ్రదన్తీ చాఙ్గనా చాఞ్జనావతీ.

కః ఈ ౮ వరుసగా ఎనిమిది దిగ్గజముల పేరులు.

అభ్రముః, కపిలా, పిఙ్గలా, అనుపమా, తామ్రకర్ణీ, (పా॥ తామ్రకర్ణీ.) శుభ్రదన్తీ, అఙ్గనా, అఞ్జనావతీ ఈ ౮ క్రమాత్ = క్రమముగా, కరిణ్యః = దిగ్గజముల భార్యల పేరులు.

(క్లీబేవ్యయన్త్వ) పదిశం దిశోర్మధ్యే విదిక్ (స్త్రియామ్), అభ్యన్తరం త్వన్తరాళం చక్రవాళంతు మణ్డలమ్ ౧౭

అపదిశం, విదిక్. ఈ ౨ దిశోర్మధ్యే = రెండుదిక్కుల నడుమనుండెడు మూలదిక్కు పేర్లు. అభ్యన్తరం, అన్తరాళం ఈ ౨ మధ్యప్రదేశము పేళ్ళు. చక్రవాళం, మణ్డలం ఈ ౨ మండలాకారమైన వస్తువు పేర్లు.

అభ్రం మేఘో వారివాహః స్తనయిత్నుర్వలాహకః, ధారాధరో జలధర స్తటిత్వాన్వారిదోఽమ్బుభృత్. ౧౮ ఘన జీమూత ముదిర జలము గ్ధూమయోనయః.

అభ్రం, మేఘః, వారివాహః, స్తనయిత్నుః, వలాహకః, (పా॥ బలాహకః,) ధారాధరః, జలధరః, తటిత్వాన్, వారిదః, అమ్బుభృత్, ఘనః, జీమూతః, ముదిరః, జలముక్,

ధూమయోనిః ఈ ౧౯ మేఘము పేరులు.

కాదమ్బినీ మేఘమాలా (త్రిషు మేఘభవే) ఽభ్రియమ్ ౬౦.
స్తనితం, గర్జితం (మేఘనిర్ఘోషో) రసితాదిచ, శమ్పా శతహ్రదా హ్రాదిన్యైరావత్యః క్షణప్రభా తటిత్సౌదామనీ విద్యుచ్చఞ్చలా చపలాపి చ స్ఫూర్జథుర్వజ్రనిర్ఘోషో మేఘజ్యోతి రిరమ్మదః ౬౨
ఇన్ద్రాయుధం శక్రధను స్తదేవ (ఋజు) రోహితమ్, వృష్టి ర్వర్షం (తద్విఘాతే) ఽవగ్రహో ఽవగ్రహా (సమా) ౬౪
ధారా సంపాత ఆసార శ్శీకరో ఽమ్బుకణాః (స్మృతాః) వర్షోపలస్తు కరకా మేఘచ్ఛన్నే ఽహ్ని) దుర్దినం. ౬౬

కాదమ్బినీ, మేఘమాలా, ఈ ౨ మేఘపంక్తి పేళ్ళు. అభ్రియం ఈ ౧ మేఘభవే=మేఘమునందు పుట్టిన జలాదుల పేరు. స్తనితం, గర్జితం, రసితం ఈ ౩ మేఘనిర్ఘోష=ఉరుము పేళ్ళు ఆదిశబ్దము వలన స్వానితధ్వనితాదులను పేరులు కలవు శంపా, (పా॥ సంపా), శతహ్రదా, హ్రాదినీ, ఐరావతీ, క్షణప్రభా, తటిత్, సౌదామనీ, (పా॥ సౌదామినీ,) విద్యుత్, చఞ్చలా, చపలా ఈ ౧౦ మెఱుపు పేరులు స్ఫూర్జథుః వజ్రనిర్ఘోషః (పా॥ వజ్రనిష్పేషః), ఈ ౨ వజ్రఘట్టనము వల్ల కలిగిన మ్రోత పేరులు. మేఘజ్యోతిః, ఇరమ్మదః ఈ ౨ మేఘమునందున్న తేజము పేళ్లు ఇన్ద్రాయుధం, శక్రధనుః ఈ

రోహితం ౧ ఋజు=చక్కగా నున్న యింద్రధనుస్సు పేరు. వృష్టిః, వర్షం ఈ ౨ వాన పేళ్ళు. వగ్రహః, అవగ్రహః ఈ ౨ తత్ప్రతిఘాతే=వర్షమునకు విఘ్నము గల్గుట (అనావృష్టి పేరులు) ధారాసంపాతః, ఆసారః ఈ ౨ జడివాన పేరులు శీకరః, అంబుకణాః ఈ ౨ తుంపురుల పేరులు వర్షోపలః, కరకః, (పా॥ కరకా) ఈ ౨ వడగండ్ల పేరులు దుర్దినం ఈ ౧ మేఘచ్ఛన్నే=మేఘములచే గప్పబడిన అహ్ని=దినము పేరు.

అన్తర్ధా వ్యవధా (పుంసి)
త్వన్తర్ధి రపవారణం, అపి
ధాన తిరోధాన పిధానాచ్ఛా
దనాని చ. ౧౨౯

అన్తర్ధా, వ్యవధా, అన్తర్ధిః అపవారణం, అపిధానం, తిరోధానం, పిధానం, ఆచ్ఛాదనం ఈ ౮ కప్పుట పేళ్ళు

హిమాంశు శ్చన్ద్రమా శ్చ
న్ద్ర ఇన్దుః కుముదబాన్ధవః
విధు స్సుధాంశు శ్శుభ్రాంశు
రోషధీశో నిశాపతిః. ౧౩౦
అబ్జో జైవాతృక స్సోమో గ్లౌ

హిమాంశుః, చన్ద్రమాః, చన్ద్రః, ఇన్దుః కుముదబాన్ధవః, విధుః, సుధాంశుః, శుభ్రాంశుః, ఓషధీశః, నిశాపతిః అబ్జః, జైవాతృకః,

మృగాఙ్కః కలానిధి ర్ద్విజరాజ శ్శశధరో నక్షత్రేశః క్షపాకరః. ౧౭

సోమః, గ్లౌః, మృగాఙ్కః కలానిధిః, ద్విజరాజః, శశధరః, నక్షత్రేశః, క్షపాకరః ఈ ౨౦ చంద్రుని పేరులు.

కలాతు (షోడశో భాగో) బిమ్బో (ఽస్త్రీ) మణ్డలం (త్రిషు)

కలా, ౧ చంద్రుని పదునాఱవ పాలు పేరు. బిమ్బః, మణ్డలం, ఈ ౨ చంద్ర సూర్య మండలముల పేళ్ళు.

భిత్తం శకలఖణ్డే (వాపుంస్య) ర్ధోర్ధం (సమేంశకే). ౧౮ చన్ద్రికా కౌముదీ జ్యోత్స్నా ప్రసాదస్తు ప్రసన్నతా, కళఙ్కాఙ్కౌ లాఞ్ఛనంచ చిహ్నం లక్ష్మచ లక్షణం. ౧౯ [పాళిః కేతు ర్ధ్వజో లిఙ్గం నిమిత్తం వ్యఞ్జనం పదం, ప్రజ్ఞానం చాప్యభిజ్ఞానం లలామంచ లలామచ] అధికపాఠము.

భిత్తం, శకలం, ఖణ్డః, అర్ధః ఈ ౪ తునకకుం బేళ్ళు. చన్ద్రికా, కౌముదీ జ్యోత్స్నా ఈ 3 వెన్నెలకు పు. ప్రసాద, ప్రసన్నతా ఈ ౨ నిర్మలత్వమునకును, కళఙ్కః, అఙ్కః, లాఞ్ఛనం, చిహ్నం, లక్ష్మ, లక్షణం ఈ ౬ గుఱుతునకుం బేళ్ళు. పాళిః, కేతుః, ధ్వజః, లిఙ్గం, నిమిత్తం వ్యఞ్జనం, పదం, ప్రజ్ఞానం, అభిజ్ఞానం లలామం లలామ, అ॥ పా॥

సుషమా (పరమా శోభా) శోభా కాన్తి ర్ద్యుతి శ్ఛ

సుషమా, ౧ పరమా – ఎక్కువైన, శోభా, కాంతిః

వి:, అవశ్యాయస్తు నీహార
స్తుషారస్తుహినం హిమం ౯౦
ప్రాలేయం మిహికా చాథ
హిమానీ (హిమ సంహతిః)
శీతం (గుణే తద్వదర్థా స్సు
షీమశ్శిశిరో జడః ౯౧ తుషా
ర శ్శీతల శ్శీతో హిమ (స్సప్తా
న్య లిఙ్గకాః), ధ్రువ ఔత్తా
నపద (స్స్యాత్) దగ స్త్యః
కుమ్భసమ్భవః ౯౨ మైత్రా
వరుణి(ర స్యైవ) లోపాముద్రా
(సధర్మిణీ) నక్షత్ర మృక్షం
భం తారా తారకాప్యుడు వా
(స్త్రియాం) ౯౩ దాక్షా
య ణ్యో (ఽశ్వినీత్యాదితా
రా) అశ్వ యుగశ్వినీ రాధా
విశాఖా పుష్యే తుసిధ్యతిష్యౌ
శ్రవిష్ఠయా ౯౪ (సమా)
ధనిష్ఠా (స్స్యుః) ప్రోష్ఠపదా
భాద్రపదాః (స్త్రియః)' మృ
గశీర్షే మృగశిర (స్తస్మి
న్నేవా) ఽగ్రహాయణీ ౯౫
ఇల్వలా (స్తచ్ఛిరోదేశే తార
కా నివస న్తియాః.)

పేరు శోభా, కాన్తిః, ద్యు
తిః, ఛవిః, ఈ ౪ కాంతికి
పేరులు. అవశ్యాయః, నీహా
రః, తుషారః, తుహినః,
హిమం, ప్రాలేయం, మి
హికా, (పా॥ మహికా), ఈ
౭ మంచుపేళ్ళు హిమానీ
౧ హిమసంహతిః = మంచు
సమూహము పేరు. శీతం,
గుణవాచక మైనపుడు శైత్య
గుణముపేరు. సుషీమః, (పా॥
సుశీమః), శిశిరః, జడః, తు
షారః, శీతలః, శీతః, హిమః,
ఈ ౭ శైత్యగుణముగల వస్తు
వుపేళ్ళు. ఇవి విశేష్యలింగ
ములు. ధ్రువః, ఔత్తానపా
దిః, ఈ ౨ ధ్రువుని పేళ్ళు.
అగస్త్యః, కుమ్భసమ్భవః,
మైత్రావరుణిః ఈ 3 అగ
స్త్యుని పేళ్ళు లోపాముద్రా,
ఈ ౧ అగస్త్యుని భార్యపేరు.
నక్షత్రం, ఋక్షం, భం,
తారా, తారకా, ఉడు, ఈ
౬ నక్షత్రము పేరులు. అశ్వినీ

త్వ్యాది తారాః = అశ్విని
నక్షత్రము మొదలు యిరు
వదియేడు నక్షత్రములు, దా
క్షాయిణ్యః = దాక్షాయిణు
లనఁబడును. అశ్వయుక్, అ
శ్వినీ, ఈ ౨ అశ్వినీ నక్షత్ర
ము పేరులు. రాధా, విశాఖా,
ఈ ౨ విశాఖా నక్షత్రము
పేళ్ళు పుష్యః, సిధ్యః, తి
ష్యః, ఈ ౩ పుష్యమి నక్ష
త్రము పేరులు శ్రవిష్ఠా,
ధనిష్ఠాః, యీ ౨ ధనిష్ఠ
పేళ్ళు. ప్రోష్ఠపదాః, ఈ ౧
పూర్వాభాద్ర పేరు భాద్ర
పదాః, ఈ ఒకటి ఉత్తరా
భాద్రపేరు మృగశీర్షం మృగ
శిరః, ఆగ్రహాయణీ ఈ ౩
మృగశీర్ష పేళ్ళు. ఇల్వలాః
ఈ ౧ తచ్ఛిరోదేశే = ఆ
మృగశీర్ష నక్షత్రములగూఁడ
దగాః తారాకాః నివసన్తి =
ఏ నక్షత్రము లున్నవో వాని
పేళ్ళు.

బృహస్పతి స్సురాచార్యో
గీష్పతి ర్ధిషణో గురుః ౯౬
జీవ ఆఙ్గీరసో వాచస్పతి శ్చిత్ర
శిఖణ్డిజః శుక్రో దైత్య
గురుః, కావ్య ఉశనా
భార్గవః కవిః ౯౭ అఙ్గారకః
కుజో భౌమో లోహితాఙ్గో
మహీ సుతః, రౌహిణేయో
బుధ స్సౌమ్య (స్సమౌ) సౌరి
శనైశ్చరౌ. ౯౮ అ॥ పా॥
[శనిమన్దౌ పఙ్గుకాలౌ ఛాయా
పుత్రో ౽ సితో ౽ర్కజః
తమస్తు రాహు స్స్వర్భాను
స్సైంహికేయో విధుంతుదః
(సప్తర్షయో మరీచ్యత్రిము
ఖాశ్చిత్ర శిఖణ్డినః ౯౯ (రాశీ
నాము దయో) లగ్నం (తేతు
మేష వృషాదయః)

బృహస్పతిః, సురాచా
ర్యః, గీష్పతిః, ధిషణః, గురుః
జీవః, అఙ్గీరసః, వాచస్పతిః,
చిత్రశిఖణ్డిజః ఈ ౯ బృహ
స్పతి పేరులు. శుక్రః, దైత్య
గురుః, కావ్యః, ఉశనాః,
భార్గవః, కవిః ఈ ౬ శుక్రుని
పేళ్ళు. అఙ్గారకః, కుజః,
భౌమః లోహితాఙ్గః, మహీ
సుతః ఈ ౫ అంగారకుని
పేళ్లు రౌహిణేయః, బుధః,
సౌమ్యః, ఈ 3 బుధుని పేళ్ళు.
సౌరిః శనైశ్చరః ఈ ౨ శని
పేళ్ళు శనిః మందః పఙ్గుః,
కాలః, ఛాయాపుత్రః, అశితః,
అర్కజః. (అ॥ పా॥) తమః,
రాహుః, స్వర్భానుః, సైంహి
కేయః, విధుంతుదః, ఈ ౫
రాహువు పేళ్ళు. మరీచ్యత్రి
ముఖాః=మరీచి, అత్రి (అంగి
రసుడు, పులస్త్యుఁడు, పుల
హుఁడు, క్రతువు, వశిష్ఠుఁడు)
మొదలైన సప్తర్షయః = సప్త
ఋషులు, చిత్రశిఖణ్డినః, చిత్ర

శీఘ్రోదయములనబడుదురు. లగ్నం ఈ ౧౨ రాసుల ఉదయము పేరు. మేషము, వృషభము, మిథునము, కర్కాటకము, సింహము, కన్య, తుల, వృశ్చికము, ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మీనము అను పండ్రెండు రాసులు.

సూర సూర్యార్యమాదిత్య ద్వాదశాత్మ దివాకరాః ౧౦౦ భాస్కరాహస్కర బ్రధ్న ప్రభాకర విభాకరాః భాస్వద్వివస్వత్సప్తాశ్వ హరిదశ్వోష్ణరశ్మయః, ౧౦౧ వికర్తనార్క మార్తాండ మిహిరారుణ పూషణః ద్యుమణి స్తరణి ర్మిత్ర శ్చిత్రభాను ర్విరోచనః ౧౦౨ విభావసు ర్గ్రహపతి స్త్విషాంపతి రహర్పతిః, భాను ర్హంస స్సహస్రాంశు స్తపన స్సవితా రవిః.

సూరః, (పా॥ శూరః,) సూర్యః, అర్యమా, ఆదిత్యః, ద్వాదశాత్మా, దివాకరః, భాస్కరః, అహస్కరః, బ్రధ్నః, ప్రభాకరః, విభాకరః, భాస్వాన్, వివస్వాన్, సప్తాశ్వః, హరిదశ్వః, ఉష్ణరశ్మిః, వికర్తనః, అర్కః, మార్తాండః, పా॥ మార్తాండః మిహిరః, అరుణః, పూషా, ద్యుమణిః, తరణిః, మిత్రః, చిత్రభానుః, విరోచనః, విభావసుః, గ్రహపతిః, త్విషాంపతిః, అహర్పతిః, భానుః, హంసః, సహస్రాంశుః తపనః, సవితా, రవిః ఈ 37 సూర్యుని పేళ్ళు.

[కర్మసాక్షి జగచ్చక్షు రంశుమాలీ త్రయీతనుః, ప్రద్యోతనో దినమణిః ఖద్యోతో లోకబాంధవః ఇనో భగో ధామనిధిశ్చ పద్మినీవల్లభో హరిః] అధికపాఠము.

కర్మసాక్షీ, జగచ్చక్షుః, అంశుమాలీ, త్రయీతనుః, ప్రద్యోతనః, దినమణిః, ఖద్యోతః, లోకబాంధవః, ఇనః, భగః, ధామనిధిః, పద్మినీవల్లభః, హరిః, అ॥ పా॥

అధికపాఠము.

శ్లో. తద్వాంస్తు స్తేజసాం రాశిశ్ఛాయానాథ స్తమిస్రహా॥

మాఠరః, పిఙ్గలో దణ్డ (శ్చణ్డాంశోః, పారిపార్శ్వకాః) సూరసూతో ఽరుణో ఽనూరుః కాశ్యపి ర్గరుడాగ్రజః ౧౦౪ పరివేషస్తు పరిధి రుపసూర్యక మణ్డలే కిరణో ఽస్ర మయూఖాంశు గభస్తి ఘృణి ధృష్ణయః. ౧౦౪ భానుః కరో మరీచిః (స్త్రీపుంసయోః) దీధితిః (స్త్రియాం) (స్యుః) ప్రభా రుగ్రుచి స్త్విడ్భా భాశ్ఛవిద్యుతి దీప్తయః. ౧౦౬ రోచిశ్శోచి (రుభే క్లీబే) ప్రకాశో ద్యోత ఆతపః కోష్ణం కవో

మాఠరః, పిఙ్గళః, దణ్డః, ఈ 3 చణ్డాంశోః = సూర్యుని యొక్క, పారిపార్శ్వకాః, = పార్శ్వమున నుండుడు ముగ్గురు విష్ణుదేవతల పేళ్లు. సూరసూతః, అరుణః, అనూరుః, కాశ్యపిః, గరుడాగ్రజః, ఈ ౫ సూర్యసారథి పేరులు. పరివేషః, (పా॥ పరివేశః,) పరిధిః, ఈ ౨ను సూర్యపరివేషము పేరులు ఉపసూర్యకం, మండలం, ఈ ౨ ప్రతి సూర్యుని పేళ్ళు. (పరివేషశబ్దము మొదలు ఈ ౪ ఒకా

ష్ణం మన్దోష్ణం కదుష్ణం (త్రిషు తద్వతి) ౧౦౭ తిగ్మం తీక్ష్ణం ఖరం (తద్వ) న్మృగతృష్ణా మరీచికా.

నేర్పడు సూర్యుని చుట్టును కనబడు గుండలాకారమైన తేజోవిశేషము పేళ్ళని కొంద రందురు. కిరణః, ఉస్రః, మయూఖః, అంశుః, గభస్తిః, ఘృణిః, ధృష్టిః పా॥ వృష్టిః భానుః, కరః, మరీచిః, దీధితిః ఈ ౧౨ సూర్యకిరణముల పేళ్లు. ప్రభా, రుక్, రుచిః, త్విట్, భాః, భా, ఛవిః, ద్యుతిః, దీప్తిః, రోచిః, శోచిః, ఈ ౧౧ సూర్యకాంతి పేరులు. ప్రకాశః, ద్యోతః, ఆతపః ఈ 3 ఎండపేళ్ళు కోష్ణం కవోష్ణం మన్దోష్ణం, కదుష్ణం ఈ ౪ ఇంచుక వేడిమి పేళ్లు తిగ్మం, తీక్ష్ణం, ఖరం, ఈ 3 వేడిమి పేళ్లు. మృగతృష్ణా, మరీచికా ఈ ౨ ఎండమావుల పేళ్లు.

ఇతి దిగ్వర్గః

దిక్కులతో చేరిన పద సమూహము ముగిసెను.

కాలవర్గము.

కాలో దిష్టోఽప్యనేహాఽపి సమయోఽప్యథ పక్షతిః

కాలః దిష్టః, అనేహా, సమయః ఈ ౪ కాలము పేళ్లు.

౧౦౮ ప్రతిపద్ద్వే ఇమే స్త్రీ
త్వే (తదాద్యాః) తిథయో
(ద్వయోః) ఘస్రో దినాహనీ
(వాతు) క్లీబే దివస వాసరౌ
౧౦౯ ప్రత్యూషో ఒహర్ముఖం
కల్య ముషః ప్రత్యూషసీ
అపి, ప్రభాతంచ దినాన్తేతు
సాయం సన్ధ్యా పితృప్రసూః
౧౧౦

ప్రతిపత్, ప్రతిపత్ ఈ ౨ పాడ్యమి మొదలైన తిథులపేర్లు ఘస్రః, దినం, అహః, దివసః, వాసరః ఈ ౫ దినము పేర్లు. ప్రత్యూషః, అహర్ముఖం, కల్యం, ఉషః, ప్రత్యూషః, ప్రభాతం ఈ ౬ ప్రాతఃకాలము పేళ్ళు. దినాన్తః సాయః పా॥ సాయం ఈ ౨ సాయంకాలము పేళ్లు, సంధ్యా, పితృప్రసూః ఈ ౨ సంధ్యాకాలము పేర్లు.

అధికపాఠము.

శ్లో॥ వ్యుష్టం విభాతం ద్వేక్లీబే పుంసి గోసర్గ ఇష్యతే.

(ప్రాహ్ణాపరాహ్ణ మధ్యాహ్నాః) త్రిసన్ధ్య (మధ)

త్రిసన్ధ్యమ్ ఈ ప్రాహ్ణాపరాహ్ణమధ్యాహ్నములనబడు దినముయొక్క ఆద్యంతమధ్యభాగముల సమూహమునకు పేరు.

శర్వరీ నిశా నిశీథినీ రాత్రి
స్త్రియామా క్షణదా క్షపా.
౧౧౧

శర్వరీ, నిశా, నిశీథినీ, రాత్రిః, త్రియామా, క్షణదా, క్షపా.

విభావరీ తమస్విన్యౌ రజనీ యామినీ తమీ, తమిస్రా (తామసీ రాత్రి)	విభావరీ, తమస్వినీ, రజనీ పా॥ రజనిః, యామినీ, తమీ, పా॥ తమీ ఈ ౧౨ రాత్రి పేళ్లు. తమిస్రా ఈ ౧ తామసీ రాత్రిః = గాఢాంధకారము గల రాత్రి పేరు.
జ్యోత్స్నీ చన్ద్రికయాఽన్వితా,	జ్యోత్స్నీ ఈ ౧ చన్ద్రికయా=వెన్నెలతో, అన్వితా=కూడిన రాత్రిపేరు.
(ఆగామి వర్తమానా హర్యుక్తాయాం నిశి) పక్షిణీ	పక్షిణీ ఈ ౧ ఆగామివర్తమానా హర్యుక్తాయామ్ నిశి=వచ్చే పగటితోనున్నూ నడిచేపగటితోనున్నూ గూడిన రాత్రిపేరు.
గణరాత్రం(నిశా-బహ్వ్యః) ప్రదోషో రజనీముఖమ్ ౧౧౩	గణరాత్రమ్ ఈ ౧ నిశాః, బహ్వ్యః=అనేక రాత్రుల పేరు. ప్రదోషః, రజనిముఖం ఈ ౨ ప్రదోషకాలము పేళ్ళు.
అర్ధరాత్ర నిశీథౌ (ద్వౌ) (ద్వౌ) యామ ప్రహరౌ	అర్ధరాత్రః, నిశీథః ఈ ౨ అర్ధరాత్రము పేళ్ళు. యామః, ప్రహరః ఈ ౨ జాము పేళ్లు.

(సమా), (స) పర్వసన్ధిః (ప్రతిపత్పఞ్చదశ్యోర్యదన్తరమ్)

పర్వసన్ధిః ఈ ౧ పాడ్యమి పున్నమలకును, పాడ్యమి అమావాస్యలకును మధ్యమునున్న కాలము పేరు.

పక్షాన్తౌ పఞ్చదశ్యౌ (ద్వే)

పక్షాన్తః, పఞ్చదశీ ఈ ౨ పున్నమకును అమావాస్యకును పేరులు.

పౌర్ణమాసీతు పూర్ణిమా (కలాహీనేసా) ౭ నుమతిః (పూర్ణేరాకానిశాకరే) ౧౧౫

పౌర్ణమాసీ, పూర్ణిమా ఈ ౨ పున్నమ పేర్లు. నిశాకరే=చంద్రుడు, కలాహీనే (సతి)=ఒకకళచే దక్కువైన వాడుగా నున్నప్పుడు, సా=ఆపున్నమ, అనుమతిః=అనుమతి అనంబడుచున్నది, పూర్ణే (సతి)=పదారు కళలతోc గూడి యున్నప్పుడు, రాకా=రాక యనంబడును.

అమావాస్యా త్వమావస్యా దర్శస్సూర్యేన్దు సంగమః, (సాదృష్టేన్దు) స్సినీవాలీ సానష్టేన్దుః కలా కుహూః ౧౧౬

అమావాస్యా, అమావస్యా దర్శః, సూర్యేన్దు సఙ్గమః ఈ ౪ అమావాస్య పేళ్ళు. సినీవాలీ ఈ ౧ దృష్టేన్దుః, సా=చంద్రకళ కనుపించిన అమా

	నాస్యపేరు. కుహూః ఈ ౧ నష్టేన్దుకలా సా=చంద్రకళ కనుపించని అమావాస్యపేరు.
ఉపరాగో గ్రహః	ఉపరాగః, గ్రహః ఈ ౨ గ్రహణము పేర్లు.
రాహుగ్రస్తే త్విన్దౌ చ (పూష్ణి చ) సోపప్లవోపరక్తౌ (ద్వౌ)	సోపప్లవః, ఉపరక్తః ఈ ౨ రాహుగ్రస్తే = రాహువుగ్రహింపబడిన, ఇన్దౌ = చంద్రునికి, పూష్ణి చ=సూర్యునికి పేర్లు.
అగ్న్యుత్పాత ఉపాహితః. ౧౧౭	అగ్న్యుత్పాతః; ఉపాహితః ఈ ౨ ధూమకేతువు పేర్లు.
(ఏకయోక్త్యా) పుష్పవన్తౌ (దివాకర నిశాకరౌ)	పుష్పవన్తౌ, పు॥ పుష్పవన్తౌ ఈ ౧ ఏకయోక్త్యా= ఒకమాటచేత, దివాకరనిశాకరౌ=సూర్యచంద్రుల పేరు.
అష్టాదశ నిమేషాస్తు కాష్ఠా	కాష్ఠా ఈ ౧ అష్టాదశ నిమేషాః=పదునెనిమిది రెప్పపాట్లకాలము పేరు.
త్రింశత్తు తాః కలా ౧౧౮	కలా ఈ ౧ తాః త్రింశత్ = అట్టికాష్ఠలు ముప్పది గూడిన కాలము పేరు.

(తాస్తు త్రింశత్) క్షణః

క్షణః ఈ ౧ తాః త్రింశత్ =అట్టిక్షణములు ముప్పదిగూడిన కాలము పేరు.

స్తేతు ముహూర్తో (ద్వాదశా స్త్రియామ్)

ముహూర్తః ఈ ౧ తే ద్వాదశ = అట్టిక్షణములు పండ్రెండుగూడిన కాలము పేరు.

(తేతు త్రింశత్) దహోరాత్రః

అహోరాత్రః ఈ ౧ తే త్రింశత్ అట్టిముహూర్తములు ముప్పదిగూడిన కాలము పేరు.

పక్ష (స్తే) దశ పఞ్చచ. ౧౧౯

పక్షః, తే దశపఞ్చ=అట్టి అహోరాత్రములు పదునేను గూడిన కాలము పేరు.

(పక్షౌ పూర్వపరౌ) శుక్లకృష్ణౌ

శుక్లః ౧ కృష్ణః ౧ వరుసగా పూర్వపక్షమునకును అపరపక్షమునకును పేరులు.

మాసస్తు (తావుభౌ),

మాసః ఈ ౧ తావుభౌ= ఆశుక్లకృష్ణపక్షములు రెండు గూడిన కాలము పేరు.

(ద్వౌద్వౌ మాఘాదిమాసౌ స్యాత్) దృతు

ఋతుః మాఘాదిమాసములు రెండేసి నెలలు కూడిన కాలము పేరు.

(తైః) రయనం (త్రిభిః). ౧౨౦

అయనం ఈ ౧ తైః త్రిభిః = అట్టి ఋతువులుమూండు గూడినకాలము పేరు.

(అయనే ద్వే గతి రుదగ్దక్షిణార్కస్య వత్సరః

వత్సరః ఈ ౧ మాఘమాసము మొదలు శ్రావణమాసపర్యంతము సూర్యునియొక్క ఉత్తరగతి ఉత్తరాయణము. శ్రావణము మొదలు మాఘమాస పర్యంతము సూర్యునియొక్క దక్షిణగతి దక్షిణాయనము అట్టి రెండయనములు గూడిన సంవత్సరము పేరు.

సమరాత్రందివే కాలే విషువద్విషువం (చతత్) ౧౨౧

విషువత్, విషువం ఈ ౨ రాత్రియును పగలును సమమైన కాలము పేరులు.

పుష్యయుక్తా పౌర్ణమాసీ పౌషీ.

పౌషీ ఈ ౧ పుష్యయుక్తా=పుష్యనక్షత్రముతో గూడిన, పౌర్ణమాసీ=పున్నమ పేరు.

(మాసేతు యత్ర సా, నామ్నా స) పౌషో (మాఘాద్యాశ్చైవ మేకాదశాపరే) ౧౨౨

పౌషః ఈ ౧ ఏమాసమునందు పున్నమవచ్చునో ఆమాసము పౌషమను పేరు మాఘము మొదలు పదకొండును ఇట్లే తెలియవలయును.

మార్గశీర్షే సహా మార్గ ఆగ్రహాయణిక (శ్చసః).

మార్గశీర్షః, సహాః, మార్గః, ఆగ్రహాయణికః ఈ ౪ మార్గశీర్షము పేర్లు.

పౌషే తైష సహా స్యౌ (ద్వౌ)
తపా మాఘేఽథ
ఫాల్గునే. ౨౨3 (స్యాత్)
తపస్యః ఫాల్గునిక
(స్స్యాత్) చైత్రే చైత్రికో మధుః.
వైశాఖో మాధవో రాధో

పౌషః, తైషః, సహాస్యః ఈ 3 పుష్యమాసము పేరులు.

ఫాల్గునః, తపస్యః, ఫాల్గునికః ఈ 3 ఫాల్గుణమాసము పేరులు.

చైత్రః, చైత్రికః, మధుః ఈ 3 చైత్రమాసము పేరులు.

వైశాఖః, మాధవః, రాధః, ఈ 3 వైశాఖమాసము పేరులు.

జ్యేష్ఠే శుక్ర

జ్యేష్ఠః, శుక్రః, ఈ 2 జ్యేష్ఠమాసము పేరులు.

శ్శుచి (స్త్వయం). ౨౨౮
ఆషాఢే

శుచిః, ఆషాఢః, పా॥ ఆషాఢః ఈ 3 ఆషాఢమాసమునకు బేరులు

శ్రావణే (తు స్యాత్) న్న భా
శ్శ్రావణిక (శ్చ సః)

శ్రావణః, నభాః, శ్రావణికః ఈ 3 శ్రావణమాసమునకు బేరులు.

(స్యు) ర్నభస్యాః ప్రోష్ఠ
పద భాద్ర భాద్రపదాస్సమాః
౨౨౯

నభస్యః, ప్రోష్ఠపదః, భాద్రః, భాద్రపదః ఈ 4 భాద్రపదమాసమునకు బేరులు.

(స్యా) దాశ్వినే ఇషోఽ
ప్యాశ్వయుజోఽపి.

ఆశ్వినః, ఇషః, ఆశ్వయుజః ఈ 3 ఆశ్వయుజ మాసమునకు బేరులు.

(పా) తుకార్త్తికే బాహులో ర్జౌ కార్త్తికికో

కార్త్తికః, బాహులః, ఊర్జః, కార్త్తికికః ఈ ౪ కార్త్తిక మాసము పేరులు.

హేమన్త

హేమన్తః ఈ ౧ హేమన్త ఋతువు పేరు.

శిశిరో౽స్త్రియాం ౧౨౩

శిశిరః ఈ ౧ శిశిర ఋతువు పేరు.

వసన్తే పుష్పసమయ స్సురభి

వసన్తః, పుష్పసమయః, సురభిః ఈ ౩ వసంతఋతువు నకు పేరులు.

గ్రీష్మ ఊష్మకః నిదాఘ ఉష్ణోపగమ, ఉష్ణ, ఊష్మాగమ స్తపః, ౧౨౪

గ్రీష్మః. ఊష్మకః, నిదాఘః, ఉష్ణోపగమః, ఉష్ణః, ఊష్మాగమః, తపః ఈ ౭ గ్రీష్మఋతువు పేరులు.

(స్త్రియాం) ప్రావృట్ స్త్రియాం భూమ్ని వర్షా (అథ) శరత్ స్త్రియాం॥ (షడమీ) ఋతవః పుంసి మార్గాదీనాం యుగైః క్రమాత్. ౧౨౫

ప్రావృట్, వర్షాః ఈ ౨ వర్షఋతువు పేరులు. స్త్రీ॥ శరత్ ఈ ౧ శరదృతువు పేరు షట్=ఆరైన, అమీ= ఈ ఋతవః = మార్గశీర్షము మొదలైన, యుగైః క్రమాత్ = వరుసగా రెండేసి నెలల చేత, ఏర్పడుచున్నది. (పుంసి అన్నందు చేత ఋతుశబ్దము పుంలింగము.)

సంవత్సరో వత్సరోఽబ్దో
హాయనోఽ(స్త్రీ) శరత్సమాః
(మాసేన స్యా దహోరాత్రః
పైత్రో వర్షేణ దైవతః) ౧౨౯
(దివ్యై ర్వర్ష సహస్రై)
ర్ద్వాదశభి ర్దైవతం యుగం)

సంవత్సరః, వత్సరః, అబ్దః, హాయనః, శరత్, సమాః, ఈ ౬ సంవత్సరము పేరులు. మనుష్యులయొక్క ఒకమాసము చేత పితృదేవతలకు నొక అహోరాత్రము. అందులో శుక్లపక్షము పగలు, కృష్ణపక్షము రాత్రి. మనుష్యులయొక్క ఒక సంవత్సరము దేవతలకు నొక అహోరాత్రము. అందు ఉత్తరాయణము పగలు దక్షిణాయనము రాత్రి. అట్టి మనుష్యుల మున్నూటఱువది యహోరాత్రములు దేవతలకు నొక సంవత్సరము. అటువంటి పండ్రెండు వేల సంవత్సరములు దేవతలకు నొక యుగము. అటువంటి రెండు వేల దేవయుగములు బ్రహ్మకు నొక యహోరాత్రము.

దైవే యుగ సహస్రే ద్వే
బ్రాహ్మః కల్పౌతు (తౌ నృణాం)
మన్వన్తరంతు (దివ్యానాం
యుగానా మేకసప్తతిః) ౧౩౦

తౌ = ఆ యహోరాత్రములు, నృణాం = మనుష్యులకు, కల్పౌ = రెండుకల్పములు. అందులో పగలు ఉదయకల్పము

రాత్రి క్షయకల్పము మన్వన్తరం ఈ ౧ దివ్యానాం యుగానాం = దేవయుగములు యొక్క- ఏకసప్తతిః = డెబ్బది యొకటి గూడినకాలము పేరు.

సంవర్తః ప్రళయః కల్పః క్షయః కల్పాన్త ఇత్యపి, (స్త్రీ) పఙ్కం (పుమాన్) పాప్మాపాపం కిల్బిషం కల్మషం. ౧౩౧ కలుషం వృజినైనో ఽఘ మంహో దురితం దుష్కృతం స్యాద్ధర్మమస్త్రియాం పుణ్యశ్రేయసీ సుకృతం వృషః. ౧౩౨

సంవర్తః, ప్రళయః, కల్పః, క్షయః, కల్పాన్తః, ఈ ౫ ప్రళయకాలము పేరులు. పఙ్కం పాప్మ, పాపం, కిల్బిషం, కల్మషం, కలుషం, వృజినం, ఏనః, అఘం, అంహః, దురితం దుష్కృతం, ఈ ౧౨ పాపము పేళ్ళు. ధర్మః, పుణ్యం, శ్రేయః, సుకృతం, వృషః, ఈ ౫ పుణ్యముఁబేళ్ళు.

ముత్ప్రీతిః ప్రమదో హర్షః ప్రమోదామోద సమ్మదాః, (స్యా) దానన్దథురానన్దశ్శర్మశాతసుఖానిచ ౧౩౩

ముత్, ప్రీతిః, ప్రమదః, హర్షః, ప్రమోదః, ఆమోదః, ఆనన్దథుః, ఆనన్దః, శర్మ, శాతం, పా॥ సాతం సుఖం ఈ ౧౨ సంతోషమునకుఁ బేళ్ళు.

శ్వశ్శ్రేయసం శివం భద్రం కల్యాణం మఙ్గళం శుభం,

శ్వశ్శ్రేయసం, శివం, భద్రం కల్యాణం, మఙ్గళం, శు

భావుకం భవికం భవ్యం కుశ
లం క్షేమ (మస్త్రియాం)
౧౩౪. శస్తంచా॰

భం, భావుకం, భవికం, భవ్యం, కుశలం, క్షేమం, శస్తం, ఈ ౧౨ శుభము పేరులు

(థ త్రిషు ద్రవ్యే పాపపు
ణ్యం సుఖాది చ॰)

ఈశబ్దములలో పాపపుణ్య శబ్దము లుదాహరణ. సుఖశబ్దము మొదలైన పదములు శబ్దము లగుచు ద్రవ్యవాచకములైనప్పుడు మూడు లింగములయందును వర్తించును.

మతల్లికా మచర్చికా ప్రకాండ ముద్ధతల్లజౌ ౧౩౫
ప్రశస్తవాచకాన్యమూన్యయః (శుభావహో విధిః) దైవం దిష్టం భాగధేయం భాగ్యం స్త్రీనియతిర్విధిః.

మతల్లికా, మచర్చికా, ప్రకాండం, ఉద్ధః, తల్లజః, ఈ 5 శ్రేష్ఠవాచకములు. అయః ఈ 1 శుభకరమగు నదృష్టపు పేరు. దైవం, దిష్టం, భాగధేయం, భాగ్యం, నియతిః విధిః ఈ 6 పూర్వకృతమైన శుభాశుభములకుఁ బేర్లు

హేతు (ర్నా) కారణం బీజం నిదానం త్వాదికారణం క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మాపురుషః ప్రధానం ప్రకృతిః (స్త్రియాం) ౧౩౬

హేతుః, కారణం, బీజం, ఈ 3 కారణములకుఁ బేరులు నిదానం, ఆదికారణం, ఈ 2 మొదటికారణమునకుఁ బేర్లు. క్షేత్రజ్ఞః, ఆత్మా, పురుషః,

ఈ ౩ జీవుని పేళ్ళు. ప్రధానం, ప్రకృతిః ఈ ౨ ప్రకృతికిఁ బేరులు.

(విశేషః కాలికావస్థా గుణాస్సత్త్వం రజస్తమః, జనుర్జననజన్మాని జనిరుత్పత్తిరుద్భవః. ౧౩౮ ప్రాణీతు చేతనో జన్మీ జన్తుజన్యుశరీరిణః జాతిర్జాతంచ సామాన్యం వ్యక్తిస్తు (పృథగాత్మతా) ౧౩౯ చిత్తన్తుచేతో హృదయంస్వాన్తం హృన్మానసం మనః

అవస్థా, ఈ ౧ కాలమును బట్టి కలిగిన పదార్థముల అవస్థావిశేషమునకు పేరు. సత్త్వం, రజః, తమః ఈ ౩ ప్రకృతి గుణములకు పేరులు. జనుః, జననం, జన్మ, జనిః, ఉత్పత్తిః, ఉద్భవః, ఈ ౬ పుట్టుటకు పేరులు. ప్రాణీ, చేతనః, జన్మీ, జన్తుః, జన్యుః, శరీరీ, ఈ ౬ ప్రాణవాయువులు మొదలు గాఁగల ప్రాణులకు పేరులు. జాతిః, జాతం, సామాన్యం, ఈ ౩ ఘటత్వాదిజాతిపేళ్ళు. వ్యక్తిః, ఈ ౧ పృథగాత్మతా = జాతికాశ్రయమైన ఘటాదివ్యక్తి పేరు. చిత్తం, చేతః, హృత్ మానసం, మనః, ఈ ౭ మనస్సునకు పేరులు.

ఇతి కాలవర్గః.

కాలమునకుఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.

భావుకం భవికం భవ్యం కుశలం క్షేమ (మస్త్రియాం)
౧౩౪. శస్తంచాథ

(థ త్రిషు ద్రవ్యే పాపపుణ్య సుఖాని చ)

భం, భావుకం, భవికం, భవ్యం, కుశలం, క్షేమం, శస్తం, ఈ ౧౨ శుభము పేరులు

ఈశబ్దములలో పాపపుణ్య శబ్దములు కలిసిన సుఖశబ్దము మొదలైన పదములు శబ్దములుగాక ద్రవ్యవాచకములైనపుడు మూడులింగములయందును వర్తించును.

మతల్లికా మచర్చికా ప్రకాండ ముద్ఘతల్లజౌ ౧౩౫
ప్రశస్తవాచ కాన్యమూన్యయః (శుభావహో విధిః) దైవం దిష్టం భాగధేయం భాగ్యం స్త్రీనియతి ర్విధిః.

మతల్లికా, మచర్చికా, ప్రకాండం, ఉద్ఘః, తల్లజః, ఈ ౫ శ్రేష్ఠవాచకములు. అయః ఈ ౧ శుభమును కలుగజేయు కర్మ పేరు. దైవం, దిష్టం, భాగధేయం, భాగ్యం, నియతిః, విధిః ఈ ౬ పూర్వకృతమైన శుభాశుభముల పేర్లు.

హేతు (ర్నా) కారణం బీజం నిదానం త్వాదికారణం క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మా పురుషః ప్రధానం ప్రకృతిః (స్త్రియాం) ౧౩౬

హేతుః, కారణం, బీజం, ఈ 3 కారణముల పేరులు నిదానం, ఆదికారణం, ఈ ౨ మొదటికారణముయొక్క పేర్లు. క్షేత్రజ్ఞః, ఆత్మా, పురుషః,

ఈ ౩ త్రిగుణముల పేర్లు. ప్రధానం, ప్రకృతిః ఈ ౨ ప్రకృతికి పేరులు.

(విశేషః కాలికో ఽవస్థా గుణాస్సత్త్వం రజస్తమః, జనుర్జననజన్మాని జనిరుత్పత్తిరుద్భవః. ౧౩౮ ప్రాణీ తు చేతనో జన్మీ జన్తుజన్యుశరీరిణః జాతిర్జాతం చ సామాన్యం వ్యక్తిస్తు (పృథగాత్మతా) ౧౩౯ చిత్తం తు చేతో హృదయం స్వాన్తం హృన్మానసం మనః

అవస్థా, ఈ ౧ కాలకృత దేహంబులైన యౌవనాదు లగునవస్థావిశేషమునకు పేరు. సత్త్వం, రజః, తమః ఈ ౩ ప్రకృతి గుణముల పేరులు. జనుః, జననం, జన్మ, జనిః ఉత్పత్తిః, ఉద్భవః, ఈ ౬ పుట్టుక పేరులు. ప్రాణీ, చేతనః జన్మీ, జన్తుః, జన్యుః, శరీరీ, ఈ ౬ మనుష్యులు మొదలు గాఁగల ప్రాణుల పేరులు. జాతిః, జాతం, సామాన్యం, ఈ ౩ ఘటత్వాదిజాతి పేర్లు వ్యక్తిః, ఈ ౧ పృథగాత్మతా = జాతి వ్యతిరిక్తమైన ఘటాదివ్యక్తి. చిత్తం, చేతః, హృత్ మానసం, మనః, ఈ ౭ మనస్సు పేరులు.

ఇతి కాలవర్గః.

కాలముతోఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.

ధీవర్గము.

బుద్ధిర్మనీషా ధిషణా ధీః ప్రజ్ఞా శేముషీ మతిః ౧౪౦ ప్రేక్షోపలబ్ధిశ్చిత్సంవిత్ప్రతిపజ్జ్ఞప్తిచేతనాః, ధీ (ర్ధారణావతీ) మేధా సంకల్పః (కర్మ మానసం.)

బుద్ధిః, మనీషా, ధిషణా, ధీః, ప్రజ్ఞా, శేముషీ, మతిః, ప్రేక్షా, ఉపలబ్ధిః, చిత్, సంవిత్, ప్రతిపత్, జ్ఞప్తిః, చేతనా, ౧౪ బుద్ధికి పేళ్ళు, మేధా, ఈ ౧ ధారణావతీ=ధారణాశక్తిగల ధీః=బుద్ధి పేరు. సఙ్కల్పః, ఈ ౧ మానసం కర్మ=మనోవ్యాపారము పేరు.

అధికపాఠము.

[అవధానం సమాధానం ప్రణిధానం తథైవచ.]

(చిత్తాభోగో) మనస్కారశ్చర్చా సంఖ్యావిచారణా, అధ్యాహార స్తర్క ఊహో విచికిత్సాతు సంశయః ౧౪౧ సన్దేహ ద్వాపరౌ,

మనస్కారః, ఈ ౧ చిత్తాభోగః మనస్సు నిండుకొని యుండుట పేరు, చర్చా, సంఖ్యా, విచారణా, ఈ 3 ప్రమాణముచేత అర్థమును పరీక్షించుటకు పేరులు అధ్యాహారః, తర్కః, ఊహః, ఈ 3 తక్కువను పూరించుటకు ఎక్కువ పదమును తెచ్చుకొనుటకు పేరు. అపూర్వమైన దానిని ఉత్ప్రేక్షించుటకు పేళ్ళని

కొందరందురు. విచికిత్సా సంశయః, సన్దేహః, ద్వాపరః ఈ ౪ సందేహము పేరులు.

అధికారము.

[విషయోఽర్థో భావనాచైవ వాసనాచ నిగద్యతే]

చాథ [స మౌ] నిర్ణయ నిశ్చయౌ, మిథ్యాదృష్టి ర్నాస్తికతా.

నిర్ణయః నిశ్చయః ఈ ౨ నిశ్చయము పేరులు మిథ్యాదృష్టిః, నాస్తికతా ఈ ౨ పరలోకము లేదనే బుద్ధి పేరులు.

వ్యాపాదో ద్రోహ చిన్తనం. ౧౪౩

వ్యాపాదః, ద్రోహచిన్తనం ఈ ౨ ద్రోహము తలఁచుటకుఁ బేళ్ళు.

(సమౌ)సిద్ధాన్త రాద్ధాన్తౌ

సిద్ధాన్తః రాద్ధాన్తః ఈ ౨ సిద్ధాన్తము పేరులు.

భ్రాన్తిర్మిథ్యామతిర్భ్రమః

భ్రాన్తిః, మిథ్యామతిః, భ్రమః ఈ ౩ భ్రాంతికిఁ బేళ్ళు.

సంవిదాగూః ప్రతిజ్ఞానం నియమాశ్రవ సంశ్రవాః. ౧౪౪ అఙ్గీకారాభ్యుపగమౌ ప్రతిశ్రవ సమాధయః.

సంవిత్, ఆగూః, ఆగూః, ప్రతిజ్ఞానం, నియమః ఆశ్రవః, సంశ్రవః, అఙ్గీకారః, అభ్యుపగమః, ప్రతి

శ్రేయః, నిఃశ్రేయసం, అమృతం, మోక్షః, అపవర్గః ఈ ౧౦ ఆంగీకారము పేరులు.

(మోక్షే ధీః) జ్ఞానం

జ్ఞానం ఈ ౧ మోక్షమును గూర్చిన బుద్ధికిఁ బేరు.

(అన్యత్ర) విజ్ఞానం (శిల్పశాస్త్రయోః) ౧౫౭

విజ్ఞానం, మోక్షముకంటె నితరమైన శిల్పశాస్త్రాది శాస్త్రములందున్న బుద్ధికిఁ బేరు.

ముక్తిః కైవల్య నిర్వాణ శ్రేయో నిఃశ్రేయసామృతం మోక్షోఽపవర్గో

ముక్తిః, కైవల్యం, నిర్వాణం, శ్రేయః, నిఃశ్రేయసం, అమృతం, మోక్షః, అపవర్గః ఈ ౮ మోక్షమునకుఁ బేళ్ళు.

ఽథాజ్ఞాన మవిద్యాఽహంమతిః స్త్రియాం ౧౫౮

అజ్ఞానం, అవిద్యా, అహంమతిః ఈ 3 అజ్ఞానమునకుఁ బేరులు.

రూపం శబ్దో గన్ధరసస్పర్శాశ్చ విషయా [అమీ] గోచరా ఇన్ద్రియార్థాశ్చ హృషీకం విషయీన్ద్రియం ౧౫౯ కర్మేన్ద్రియం తు పాయ్వాదిమనో నేత్రాది ధీన్ద్రియం

విషయాః, గోచరాః, ఇంద్రియార్థాః ఈ 3 రూపము, శబ్దము, గంధము, రసము, స్పర్శము అను నీ అయిదు విషయములకుఁ బేరులు. హృషీకం, విషయి, ఇన్ద్రియం ఈ 3 యింద్రియముల బేళ్లు.

కర్మేన్ద్రియం, ఈ ౧ పాయ్వాది = పాయూపస్థ వాక్పాణి పాదములకుం బేరు. ధీన్ద్రియం, ఈ ౧ మనోనేత్రాది = మనోనేత్ర జిహ్వా ఘ్రాణత్వక్ శ్రోత్రముల పేర్లు.

తువరస్తు కషాయో (ఽస్త్రీ) మధురో లవణః కటుః ౧౮౮ తిక్తో ఽమ్లశ్చ (రసాః పుంసి తద్వత్సు షడమీ త్రిషు.)

తువరః, పా॥ తూవరః, కషాయః ఈ ౨ వగరు పేర్లు. మధురః, ఈ ౧ తియ్యదనము పేరు. లవణః, ఈ ౧ ఉప్పన పేరు. కటుః, ఈ ౧ కారము పేరు. తిక్తః, ఈ ౧ చేదు పేరు. అమ్లః, పా॥ అంబ్లః, ఈ ౧ పుల్లన పేరు. ఈ యారుశబ్దములును రసవాచకములైనప్పుడు పుంలింగములు. రసములతోఁ గూడిన వస్తువాచకములైనప్పుడు త్రిలింగములు.

(విమర్దోత్థే) పరిమళో (గన్ధే జన మనో హరే) ౧౮౯ ఆమోద స్సోఽతినిర్హారీ)

పరిమళః ఈ ౧ నానాద్రవ్యములను మెదుపుటవలనఁ బుట్టినదై జనులకు మనోహరమైన గంధము పేరు. ఆమోదః

ఈ ౧ మిక్కిలి దూరముగా వ్యాపించే పరిమళము పేరు.

వాచ్యలిఙ్గత్వమా గుణాత్.)

ఇది మొదలుకొని శుక్ల శుభ్రాది శబ్దములవరకును గల శబ్దములు విశేష్యలింగములను పొందును.

సమాకర్షీతు నిర్హారీ సురభిర్ఘ్రాణతర్పణః ౧౫౧ ఇష్టగన్ధస్సుగన్ధిస్స్యా దామోదీ ముఖవాసనః పూతిగన్ధిస్తు దుర్గన్ధో విస్రం స్యా దామగన్ధి (యత్) ౧౫౧

సమాకర్షీ, నిర్హారీ, ఈ ౨ దూరముగా వ్యాపించి గంధముగల వస్తువు పేరులు. సురభిః, ఘ్రాణతర్పణః, ఇష్టగన్ధ సుగన్ధిః ఈ ౪ మంచిగంధము గల వస్తువు పేరులు. ఆమోదీ, ముఖవాసనః, ఈ ౨ కర్పూరము మొదలైన ముఖవాసన ద్రవ్యము పేళ్ళు. పూతిగన్ధిః, దుర్గన్ధః ఈ ౨ దుర్గంధముగల వాసన పేరులు. విస్రం, ఆమగన్ధి, ఈ ౨ అపక్వమైన గంధముగల వాసనకు పేరులు.

శుక్ల శుభ్ర శుచి శ్వేత విశద శ్యేత పాణ్డరాః అవదాత

శుక్లః, శుభ్రః, శుచిః శ్వేతః, విశదః, శ్యేతః, పాణ్డరః

సితో గౌరో వలక్షో ధవళో ఉర్జునః. ౧౫౨

అవదాతః, సితః, గౌరః, అవలక్షః, ధవళః, అర్జునః, ఈ ౬ తెలుపువర్ణమునకుఁ బేరులు.

హరిణః పాణ్డురః పాణ్డు

హరిణః, పాణ్డురః, పాణ్డుః, ఈ 3 తెలుపు పచ్చ గలిసిన వర్ణమునకుఁ బేరులు.

(రీతి ...) ధూసరః

ధూసరః, ఈ ౧ కొంచెముతో పాణ్డుః, ఇంచుక తెలుపు వర్ణమునకుఁ బేరు.

కృష్ణే నీలాసిత శ్యామ కాలశ్యామలమేచకాః ౧౫౩

కృష్ణః, నీలః, అసితః, శ్యామః, కాలః, శ్యామలః, మేచకః, ఈ ౭ నలుపువర్ణమునకుఁ బేరులు

పీతో గౌరో హరిద్రాభః పాలాశో హరితో హరిత్,

పీతః, గౌరః. హరిద్రాభః ఈ ౩ పసుపువన్నెకుఁ బేరులు. పాలాశః, పా॥ పలాశః, హరితః, హరిత్, ఈ ౩ ఆకుపచ్చ వర్ణమునకుఁ బేరులు.

లోహితో రోహితో రక్త

లోహితః, రోహితః, రక్తః ఈ ౩ ఎఱుపువన్నెకుఁ బేర్లు

శోణః (కోకనదచ్ఛవిః), ౧౫౮

శోణః, ఈ ౧ కోకనదచ్ఛవిః, ఎఱ్ఱకలువవంటి ఎఱుపువన్నెకుం బేరు.

(అవ్యక్తరాగ) స్త్వరుణః

అరుణః, వ్యక్తముగాని యెఱుపువన్నెకుం బేరు.

(శ్వేతరక్తస్తు) పాటలః
(తామ్రమాత్తిపీతరక్తస్తు పిఙ్గరః
పరికీర్తితః) అ॥ పా॥ శ్యావ
(స్స్యాత్) కపిశో

పాటలః, ఈ ౧ తెలుపు యెఱుపు గూడిన వర్ణము పేరు. తామ్రముః విపీతరక్తః, పిఙ్గరః, ఈ 3 పసుపు ఎఱుపు గలసిన వన్నెకుం బేరు. అ॥ పా॥ శ్యావః, కపిశః, ఈ 2 పసుపు నలుపు వర్ణమువంటి వన్నెకుం బేర్లు.

ధూమ్రధూమలౌ కృష్ణలోహితే. ౧౫౯

ధూమ్రః, ధూమలః, కృష్ణలోహితః ఈ 3 నలుపుయెఱుపుగలసినవర్ణము పేరు.

కడారః కపిలః పిఙ్గపిశఙ్గౌ కద్రుపిఙ్గలౌ.

కడారః, కపిలః, పిఙ్గః, పిశఙ్గః, కద్రుః, పిఙ్గలః, ఈ ౬ గోరోచనమువంటి వర్ణము పేరు.

చిత్రంకిర్మీరకల్మాషశబలైతాశ్చ కర్బురే ౧౬౦

చిత్రః, కిర్మీరః, కల్మాషః, శబలః, ఏతః, కర్బురః, ఈ ౬ నానావర్ణముల పేరులు.

(గుణే) శుక్లాదయః (పుంసి) (గుణిలిఙ్గాస్తు తద్వతి)

శుక్లశబ్దము మొదలుకొని కర్బుర శబ్దము వరకుగల ఏబది నాలుగు శబ్దములును వర్ణవాచకములైనపుడు పుంలింగములు. వర్ణముగల వస్తువులను జెప్పునప్పుడు విశేష్యలింగములుగలవి యగును.

ఇతి ధీవర్గః

బుద్ధితో చేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

బ్రాహ్మీ తు భారతీ భాషా గీ ర్వాగ్వాణీ సరస్వతీ ౧౫౭ వ్యాహార ఉక్తి ర్లపితం భాషితం వచనం వచః.

బ్రాహ్మీ, భారతీ, భాషా, గీః, వాక్. వాణీ, సరస్వతీ, వ్యాహారః, ఉక్తిః, లపితం, భాషితం, వచనం, వచః, ఈ ౧౩ వాక్కుయొక్క పేర్లు. ఇందులో మొదటి ౭ శబ్దములు సరస్వతీదేవికిని పేరులు.

అపభ్రంశోఽపశబ్ద

అపభ్రంశః, అపశబ్దః ఈ ౨ అపశబ్దము పేర్లు.

(స్యాచ్ఛాస్త్రే) శబ్దస్తు వాచకః

శబ్దః శాస్త్రమునందు అర్థమును జెప్పు సుశబ్దము పేరు.

(తిఙ్సుబన్తచయో) వాక్యం (క్రియా వా కారకాన్వితా),

వాక్యం ఈ 1 తిఙ్సుబన్త చయః, తిఙంత మనఁగా క్రియ సుబంతమనఁగా శబ్దము గాన వీని సంబంధించిన యర్థము గలుగద సమూహము వాక్య మనఁబడును. కారకాన్వితా క్రియా వా = ద్వితీయాది కారకములతోఁ గూడియున్న క్రియ యైనను వాక్యమనంబడును.

శ్రుతిః (స్త్రీ) వేద ఆమ్నాయస్త్రయీధర్మస్తు (తద్విధిః) ౧౭౯

శ్రుతిః, వేదః, ఆమ్నాయః, ఈ 3 వేదము పేళ్లు. త్రయీధర్మః, ఈ ౧ తద్విధిః = ఆ వేదములందుఁ జెప్పబడియున్న యజ్ఞాదివిధులకుఁ బేరు.

(స్త్రియాం) ఋక్సామ యజుషీ

ఋక్, సామ, యజుః, ఈ 3 వరుసగా ఋక్సామ యజుర్వేదములకుఁ బేళ్ళు.

(ఇతి వేదా స్త్రయః) త్రయీ.

త్రయీ ఈ ౧ మూఁడు వేదముల సమూహము పేరు.

అధిక శ్లోకము.

శిక్షా వ్యాకరణం ఛన్దో । నిరుక్తం జ్యోతిషం తథా
కల్పశ్చేతిషడఙ్గాని । వేదస్యాహుర్మనీషిణః.

శిక్షా, వ్యాకరణం, ఛన్దః, నిరుక్తం, జ్యోతిషం, కల్పః ఈ ౬ వేదాంగములనబడును.

శిక్షేత్యాదిశ్రుతేరఙ్గ)

(మోఙ్కార ప్రణవౌ సమౌ) ౧౬౦

ఓంకారః, ప్రణవః, ఈ ౨ ప్రణవమునకుఁ బేళ్ళు.

ఇతిహాసః పురావృత్త

ఇతిహాసః, పురావృత్తం ఈ ౨ భారతము మొదలయిన యితిహాసములకుఁ బేరులు.

(ముదాత్తాద్యాస్త్రయః) స్వరాః.

స్వరాః ఈ ౧ ఉదాత్తాద్యాః=ఉదాత్త అనుదాత్త స్వరితములకుఁ బేరు.

ఆన్వీక్షికీ దణ్డనీతి (స్తర్కవిద్యార్థశాస్త్రయోః) ౧౭౧

ఆన్వీక్షికీ ఈ ౧ గౌతమాది ప్రణీతమైన తర్కశాస్త్రమునకును, దణ్డనీతిః ఈ ౧ చాణక్యాది ప్రణీతమైన నీతిశాస్త్రమునకుఁ బేరు.

ఆఖ్యాయికోపలబ్ధార్థా

ఆఖ్యాయికా, ఉపలబ్ధార్థా ఈ ౨ సత్యమైన యర్థముగలిగిన హర్షచరిత్ర మొదలయిన కృతిపేళ్ళు.

పురాణం పఞ్చలక్షణం, (సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో

పురాణం, పఞ్చలక్షణం ఈ ౨ సర్గప్రతిసర్గాది పంచ

మన్వన్తరాణి చ, వంశాను లక్షణములతో గూడిన పు
చరితం చేతి లక్షణానాంతు తాన్యాదిపురాణముల పేళ్ళు
పఞ్చకం)

ప్రబన్ధః కల్పనా కథా — ప్రబన్ధః కల్పనా, కథా ఈ 2 ఇంచుక సత్యమైన యర్థము గల ప్రబంధముల పేళ్ళు.

ప్రవహ్లికా ప్రహేళికా ౧౬౭ — ప్రవహ్లికా, ప్రహేలికా ఈ 2 గూఢార్థముగల ప్రబంధముల పేళ్ళు.

స్మృతిస్తు ధర్మసంహితా — స్మృతిః, ధర్మసంహితా ఈ 2 మానవాది ధర్మశాస్త్రములకు పేళ్లు.

సమాహృతిస్తు సంగ్రహః — సమాహృతిః, సఙ్గ్రహః ఈ 2 అనేక స్థలములయందుండు సర్థముల నొకటిగా గూర్చిన గ్రంథముల పేళ్ళు.

సమస్యా తు సమాసార్థా, — సమస్యా, సమాసార్థా ఈ 2 కవికి పరిజ్ఞానార్థమై యియ్యబడుకావ్యాంశము పేళ్లు

కింవదన్తీ జనశ్రుతిః, ౧౬౩ — కింవదన్తీ, జనశ్రుతిః ఈ 2 లోకప్రవాదము పేళ్ళు.

వార్తా ప్రవృత్తిర్వృత్తాన్త ఉదన్తస్స్యాదథాహ్వయః, ఆఖ్యాఽహ్వేఅభిధానం నామధేయం చ నామ చ ౧౬౪

వార్తా, ప్రవృత్తిః, వృత్తాన్తః, ఉదన్తః ఈ ౪ వృత్తాంతము పేళ్ళు ఆహ్వయః, ఆఖ్యా, ఆహ్వా, అభిధానం, నామధేయం, నామ ఈ ౬ నామధేయములకుఁ బేళ్ళు.

హూతిరాకారణాఽఽహ్వానం

హూతిః, ఆకారణా, ఆహ్వానం, ఈ 3 పిలుచుటకుఁ బేళ్లు.

సంహూతి (ర్బహుభిః కృతా),

సంహూతిః, ఈ ౧ బహుభిః కృతా = బహులనుండి చేరి పిలుచుటకుఁ బేరు.

వివాదో వ్యవహార (స్స్యాత్)

వివాదః, వ్యవహారః, ఈ ౨ తగవుబేళ్ళు.

దుపన్యాసస్తు వాఙ్ముఖం ౧౬౫

ఉపన్యాసః, వాఙ్ముఖం, ఈ ౨ వాక్యారంభము పేళ్లు.

ఉపోద్ఘాత ఉదాహారః,

ఉపోద్ఘాతః, ఉదాహారః, పా॥ ఉదాహరణం ఈ ౨ ఉదహరించుటపేళ్ళు ఉపన్యాస శబ్దము మొదలు ౪ సమానార్థకములని కొందఱు.

శ్శపనం శపథః పుమాన్,

శపనం, శపథః ఈ ౨ ఒట్టుపెట్టుకొనుటకుఁ బేళ్ళు.

ప్రశ్నో௨నుయోగః పృచ్ఛా చ — ప్రశ్నః, అనుయోగః, పృచ్ఛా ఈ 3 అడుగుటపేళ్ళు

ప్రతివాక్యోత్తరే (సమే) ౧౬౬ — ప్రతివాక్యమ్, ఉత్తరమ్ ఈ 2 ఉత్తరము చెప్పుటకు పేళ్ళు.

మిథ్యాభియోగో௨భ్యాఖ్యానమ్ — మిథ్యాభియోగః, అభ్యాఖ్యానమ్ ఈ 2 లేనివాని నాక్షేపించుట పేళ్ళు

(అథ) మిథ్యాభిశంసనమ్, అభిశాపః — మిథ్యాభిశంసనమ్, అభిశాపః ఈ 2 కును లేనిదోషమును పై బెట్టుట యనునర్థము.

ప్రణాదస్తు (శబ్దస్స్యాదను రాగజః). ౧౭౭ — ప్రణాదః ఈ 1 అనురాగజః = అనురాగమువలన బుట్టిన శబ్దః=శబ్దము పేరు.

యశఃకీర్తి స్సమజ్ఞా చ — యశః, కీర్తిః స్సమజ్ఞా పా॥ సమాఖ్యా ఈ 3 కీర్తి పేర్లు.

స్తవః స్తోత్రంస్తుతి ర్నుతిః, — స్తవః, స్తోత్రమ్, స్తుతిః నుతిః ఈ 4 స్తోత్రము పేర్లు.

ఆమ్రేడితం (ద్విస్త్రిరుక్త — ఆమ్రేడితమ్ ఈ 1 ద్విః, త్రిః, ఉక్తమ్ (వాక్యాదులచేత) రెండుమూడుమారులు పలికిన శబ్దము పేరు.

స్యాదుచ్చైర్ఘుష్టంతు ఘోషణా. ౧౬౮

ఉచ్చైర్ఘుష్టం, ఘోషణా ఈ ౨ గట్టిగాబలుకుట పేళ్ళు.

కాకుః (స్త్రియాంవికారో యశ్శోకభీత్యాదిభి ర్ధ్వనేః)

కాకుః ఈ ౧ శోకభీత్యాదిభిః ధ్వనేః వికారః=శోకభయాదులచేతఁ గలుగు ధ్వనియొక్క వికారము పేరు.

అవర్ణాక్షేపనిర్వాదపరీవాదాపవాద (వత్) ౧౬౯ ఉపక్రోశోజుగుప్సాచకుత్సానిన్దాచగర్హణే, పారుష్య మతివాద స్స్యాత్

అవర్ణః, ఆక్షేపః, నిర్వాదః, పరీవాదః, పా॥ పరివాదః అపవాదః, ఉపక్రోశః, జుగుప్సా, కుత్సా, నిన్దా, గర్హణం ఈ ౧౦ నిందపేళ్లు పారుష్యం అతివాదః ఈ ౨ అప్రియముగా బలుకుటకుఁ బేళ్లు.

ద్భర్త్సనం త్వపకారగీః) ౧౭౦

భర్త్సనం, ఈ ౧ అపకారగీః=పరుసికి భయముపుట్టించు నపకారవాక్యమునకుఁ బేరు

యస్సనిన్ద ఉపాలమ్భ స్తత్ర స్యాత్పరిభాషణం.

పరిభాషణం, ఈ ౧ నిందతోఁ గూడిన యుపాలంభము పేరు. ఉపాలంభమనఁగా ఎత్తిపొడుచుట, మరిస్మయము దూరవాడుట.

(తృ,త) త్వాక్షారణా (యః) స్యాదాక్రోశో మైథునం ప్రతి ౧౭౧

ఆక్షారణా, పా॥ ఆక్షారణం ఈ ౧ మైథునం ప్రతి యః, ఆక్రోశః తత్ర స్యాత్ = పరస్త్రీ పురుష సంయోగనిమిత్తమున గలుగునింద పేరు.

స్యాదాభాషణమాలాపః

ఆభాషణమ్, ఆలాపః, ఈ 2 గమనాగమనాది సమయము నందలి మంచిమాట పేళ్ళు.

ప్రలాపో (ఽనర్థకంవచః)

ప్రలాపః ఈ ౧ అనర్థకం వచః = అప్రయోజకమైన మాట పేరు.

అనులాపో (ముహుర్భాషా)

అనులాపః, ఈ ౧ ముహుర్భాషా = పలుమారు పలుకుదానికి పేరు.

విలాపః పరిదేవనమ్ ౧౭౨

విలాపః, పరిదేవనమ్, ఈ ౨ దుఃఖవేళయందు బలుకు వాక్యము పేర్లు.

విప్రలాపో (విరోధోక్తి) స్సంలాపో భాషణం మిథః.

విప్రలాపః, ఈ ౧ విరోధోక్తిః = విరోధముగాఁబలుకు పేరు. సంలాపః పా॥ సల్లాపః మిథః భాషణమ్ = ప్రీతిచేత పరస్పరము సంభాషించుటకు పేరు

సుప్రలాప స్సువచనం

సుప్రలాపః, సువచనమ్. ఈ ౨ పరిశుద్ధమగుమాటపేర్లు

అపలాపస్తు నిహ్నవః ౧౨౩

అపలాపః, నిహ్నవః ఈ ౨ మాటపుచ్చుమాటపేరులు.

సందేశవాగ్వాచికం (స్యాత్) వాగ్భేదాస్తు త్రిషూత్తరే.

సందేశవాక్, వాచికమ్ ఈ ౨ చెప్పిపంపుమాటపేళ్లు. ఉత్తరే వాగ్భేదాః త్రిషు = పైని చెప్పఁబడు రుశతీశబ్దము మొదలు సంకులక్లిష్టశబ్దమువఱకు గల వాగ్విశేషములు.

రుశతీ (వాగకల్యాణీ స్యాత్) కల్యాతు (శుభాత్మికా) ౧౨౪ (అత్యర్థమధురం) సాంత్వం సంగతం హృదయంగమమ్. నిష్ఠురం పరుషం గ్రామ్య మశ్లీలం సూనృతం (ప్రియే. ౧౨౫ సత్యే) (అథ) సంకులక్లిష్టే (పరస్పర పరాహతే) లుప్తవర్ణపదం గ్రస్తం (నిరస్తం) త్వరితోదితమ్ ౧౨౬

రుశతీ, పా॥ ఉషతీ ఈ ౧ అకల్యాణీ = అశుభమైన వాక్కు, కల్యా ఈ ౧ శుభాత్మికా = శుభమైన వాక్కు. సాంత్వం ఈ ౧ అత్యర్థమధురం = మిక్కిలి ప్రియమైన వాక్యము. సంగతం, హృదయంగమం ఈ ౨ మనస్సునకు సరిపోయిన వాక్యము. నిష్ఠురం, పరుషం ఈ ౨ కఠినమైనమాటలు. గ్రామ్యం, అశ్లీలం ఈ ౨ పామరజనవాక్య

ము. సూనృతం ఈ ౧ ప్రియే
సత్యే = ప్రియమును సత్యము
నైనవాక్యము. సంకులం ౧,
క్లిష్టం ఈ ౨ పరస్పర పరా
హతే = పూర్వోత్తర విరుద్ధ
ములైనవాక్యముపేళ్ళు. గ్రస్తం
ఈ ౧ లుప్తవర్ణపదం = అశ
క్త్యాదులచేత వర్ణముగాని పద
ముగాని లోపించిన వాక్యము.
నిరస్తం ఈ ౧ త్వరితోది
తం = త్వరచేత బుట్టినవాక్యము.

అమ్బాకృతం సనిష్ఠీవ
మబద్ధం (స్యాదనర్థకమ్, అన
క్షరమవాచ్యం (స్యా) దాహ
తంతు మృషార్థకమ్. ౧౨౨
(అథ) మ్లిష్టమవిస్పష్టం విత
థం (త్వనృతం వచః) (సో
ల్లుంఠనంతు సోత్ప్రాసం మ
ణితం రతికూజితమ్), సత్యం
తథ్యమృతం సమ్యగమూ
నిత్రిషుతద్వతి

అమ్బాకృతం, ఈ ౧
సనిష్ఠీవం = తుంపురులతో
గూడిన వాక్యము. అబద్ధం,
అనర్థకం ఈ ౨ పొసంగని
మాట. అనక్షరం, అవాచ్యం
ఈ ౨ ఉచ్చరింపరాని తిట్టు.
ఆహతం, మృషార్థకం, ఈ
౨ మిక్కిలి యసంభావితమైన
యర్థముగల మాట. మ్లిష్టం
అవిస్పష్టం ఈ ౨ అర్థము
తెలియరానిమాట. వితథం,

ఈ ౧ అసూనృతమ్ వచః, అసత్య మైనవాక్య- సత్యం, తథ్యమ్, ఋతమ్, సమ్యక్, ఈ ౪ సత్య వాక్య పేళ్ళు. ఈ సత్యాది శబ్దములు నాలుగును సత్య వాక్యగు వస్తువునకు జెప్పి నప్పుడు త్రిషు= త్రిలింగములు

ఇతివాగ్వర్గః

వాక్కుతోఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.

శబ్దాదివర్గము.

శబ్దేనినాద నినద ధ్వని ధ్వాన రవ స్వనాః, స్వాన నిర్ఘోష నిర్హ్రాద నాద నిస్వాన నిస్వనాః ౧౭౯ ఆరవారావ సంరావ విరావా

శబ్దః, నినాదః, నినదః, ధ్వనిః, ధ్వానః, రవః, స్వనః, స్వానః, నిర్ఘోషః, నిర్హ్రాదః, నాదః, నిస్వానః, నిస్వనః, ఆరవః, ఆరావః, సంరావః, విరావః, ఈ ౧౭ మ్రోత పేళ్ళు.

(అథ) మర్మరః (స్వనితే వస్త్రపర్ణానాం) భూషణానాంతు (శింజితం) ౧౮౦

మర్మరః ఈ ౧ వస్త్ర పర్ణానాం స్వనితే = కోకలు, ఆకులు, వీని మ్రోతపేరు. శింజితం, (పా) శింజా ఈ ౧ భూషణముల ధ్వని పేరు.

నిక్వాణో నిక్వణః క్వాణః
క్వణః క్వణన (మిత్యపి)

నిక్వాణః, నిక్వణః, క్వాణః, క్వణః, క్వణనం, ఈ ౫ వీణాది సకల వాద్యధ్వనుల పేర్లు.

వీణాయాః క్వణితే ప్రా
దేః ప్రక్వాణ ప్రక్వణాదయః ౧౮౧

ప్రాదేః, క్వణితే, (సమ్మ త్యాః) ప్ర అనునది మొదలు యైన యుపసర్గలకుం బరమైన క్వణధాతువు మీదం బుట్టిన ప్రక్వాణ ప్రక్వణాదయః = ప్రక్వాణ ప్రక్వణాది శబ్దములు, వీణాయాః = వీణయొక్క క్వణితే = ధ్వనియందు వర్తించును.

కోలాహలః కలకల

కోలాహలః, కలకలః ఈ ౨ గుంపులోం బుట్టినం గొప్ప రొదపేర్లు

(తిరశ్చాం) వాశితం
రుతమ్.

వాశితం, రుతం, ఈ ౨ తిరశ్చాం = మృగపక్ష్యాదుల యొక్క ధ్వని పేర్లు

(స్త్రీ) ప్రతిశ్రుత్ ప్రతి
ధ్వానే

ప్రతిశ్రుత్, ప్రతిధ్వానః, ఈ ౨ ప్రతిధ్వని పేర్లు.

గీతం గాన

గీతం, గానం, ఈ ౨ పాటపేర్లు.

(ఋషే సమే). ౧౮౨ ఇమే=ఈరెండును, సమే=సమార్థకములు.

ఇతిశబ్దాదివర్గః ప్రమాత మొదలైన శబ్ద సమూహము ముగిసెను.

నాట్యవర్గము.

నిషాదర్షభ గాన్ధారషడ్జ మధ్యమ ధైవతాః, పఞ్చమ (శ్చేత్యమీ సప్త తన్త్రీ కణ్ఠోత్థితాః స్వరాః) ౧౮౩ నిషాదః, ఋషభః, గాన్ధారః, షడ్జః, మధ్యమః, ధైవతః పఞ్చమః అమీ సప్త= ఈ యేడును తన్త్రీ కణ్ఠోత్థితాః=వీణయందును కంఠము నందును బుట్టు, స్వరాః=స్వరముల పేళ్ళు.

అధిక పాఠము.

శ్లో. షడ్జం మయూరో వదతి గావస్త్వృషభ భాషిణః
అజావికం తు గాన్ధారం క్రౌఞ్చః క్వణతి మధ్యమమ్
పుష్పసాధారణే కాలే కోకిలః కూజతి పఞ్చమమ్,
ధైవతం హేషతే వాజీ నిషాదం బృంహతే గజః,
మయూరాదయ ఏతేహి మాత్రాగాయన్తి పఞ్చమమ్॥

కాకలీ (తు కలే సూక్ష్మే) కాకలీ ఈ ౧ సూక్ష్మే కలే=సూక్ష్మమైన కలధ్వని
(ధ్వనౌ తు మధురాస్ఫుటే

టే, కలోऽమన్ద్రస్తు (గమ్భీ - రే) తారోऽత్యుచ్చైస్త్రయస్త్రిషు. ౧౭౪

పే॥ కలః, ఈ ౧ మధురాస్ఫుటే ధ్వనౌ=శ్రోత్రసుఖమును అస్పష్టవర్ణమునైన ధ్వని పేరు. మన్ద్రః, ఈ ౧ గమ్భీరే=గంభీరధ్వని పేరు. తారః, ఈ ౧ అత్యుచ్చైః = మిక్కిలియు నధికమైన ధ్వని పేరు. ఈ మూడు శబ్దములును త్రిలింగములు.

అధికపాఠము.

శ్లో. [నృణామురసి మధ్యస్థో ద్వావింశతివిధో ధ్వనిః
స మన్ద్రః కణ్ఠమధ్యస్థస్తారః శిరసిగీయతే]

సమన్వితలయస్త్వేకతాలో

సమన్వితలయః, ఏకతాలః, ఈ ౨ నృత్తగీతవాద్యములను సరిగా ముగించుట పేళ్లు.

వీణాతు వల్లకీ, విపఞ్చీ (సాతు తన్త్రీభి స్సప్తభిః) పరివాదినీ. ౧౭౫

వీణా, వల్లకీ, విపఞ్చీ, ఈ 3 వీణపేళ్లు. పరివాదినీ ఈ ౧ సప్తభిః తంత్రీభిః యుక్తా సా = ఏడు తంతులతో గూడిన యా వీణ పేరు.

తతం (వీణాదికం) వాద్య
మానద్ధం) (మురజాదికం)
(వంశాదికంతు) సుషిరం కాం
స్యం (తాలాదికం) ఘనం
౧౮౬ (చతుర్విధమిదం)
వాద్యం (వా)దిత్రాతోద్య
నామకం.

తతం, ఈ ౧ వీణ మొదలైన తంత్రీవాద్యము. ఆనద్ధం, ఈ ౧ మద్దెల మొదలైన చర్మవాద్యముపేరు. సుషిరం ఈ ౧ పిల్లనగ్రోవి మొదలైన రంధ్రవాద్యముపేరు. ఘనం ఈ ౧ తాళము మొదలయిన కంచువాద్యముల పేరు వాద్యం, వాదిత్రం, ఆతోద్యం, ఈ 3 పూర్వోక్త చతుర్విధ వాద్యముల పేర్లు.

మృదఙ్గామురజా

మృదఙ్గాః, మురజాః ఈ ౨ మద్దెలపేర్లు

(భేదా) స్త్వఙ్క్యాలి
ఙ్గ్యోర్ధ్వకా (స్త్రయః) ౧౮౭

అఙ్క్యః, ఆలిఙ్గ్యః, ఊర్ధ్వకాః, (వా) ఊర్ధ్వకః, ఈ 3 మద్దెలయొక్క భేదములు.

స్యాద్యశః పటహో
ఢక్కా భేరీ (స్త్రీ) దున్దుభిః
(పుమాన్), ఆనకః పటహో
౽స్త్రీ (స్యాత్)

యశః, పటః, ఢక్కా, ఈ 3 డవిణపేర్లు భేరీ, దున్దుభిః, ఈ ౨ భేరిపేర్లు. ఆనకః, పటహః, ఈ ౨ తమ్మెటపేర్లు.

(కోణో వీణాదివాద నం) ౧౮౮

కోణః, ఈ ౧, వీణాదివాదనం = వీణ మొదలయిన వానిని వాయించుకోనుటపేరు.

(వీణాదణ్డః) ప్రవాలస్స్యాత్ కకుభస్తు ప్రసేవకః.

ప్రవాలః, ఈ ౧ వీణ యొళవుపేరు. కకుభః, ప్రసేవకః, ఈ ౨ వీణయొక్క కరివెపేర్లు.

కోలమ్బక (స్తు కాయో౽ (స్యా) ఉపనాహో నిబన్ధనం. ౧౮౯

కోలమ్బకః, ఈ ౧, వీణ తంత్రి ఒళగు మొదలయిన శరీరము పేరు. ఉపనాహః నిబన్ధనం, ఈ ౨ వీణతంత్రి కట్టుచోటికిని బిరడలకు పేరు.

(వాద్య ప్రభేదా) డమరు మడ్డు డిణ్డిమ ఝర్ఝ రాః మర్దలః పణవో (౽న్యేచ)

డమరుః, మడ్డుః, డిణ్డిమః, ఝర్ఝరః, మర్దలః, పణవః ఈ ౬ వరుసగా డమరుకము, గుమ్మెటు, రాయగిడిగిళ్ళు, జైమళ్ళు, మద్దెల, ఉనుక అను వాద్యముల పేర్లు. అన్యేచ అనుటచే గోముఖాది వాద్యభేదములునుగలవని భావము.

నర్తకీలాసికే (సమే) ౧౯౦

నర్తకీ, లాసికా, ఈ ౨ ఆడునట్టి స్త్రీ పేర్లు.

(విలమ్బితం ద్రుతంమధ్యం తత్త్వమోఘోఘనం క్రమాత్),

తత్త్వం, ఓఘః, ఘనః, ఈ 3 ను వరుసగా నృత్త గీత వాద్యములయొక్క విలంబద్రుతమధ్యమానముల పేర్లు.

తాలః (కాలక్రియామానం)

తాలః, ఈ ౧, తాలమునకును హస్తకుంచన ప్రసారణాది క్రియలను గలిగిన ప్రమాణము పేరు.

లయః (సామ్యమ్) (మథాస్త్రియాం) ౧౯౧

లయః, ఈ ౧ సామ్యమ్= నృత్తగీతవాద్యములు సమముగానుండుట పేరు.

తాణ్డవం నటనం నాట్యం లాస్యం నృత్యంచ నర్తనం.

తాణ్డవం, నటనం, నాట్యం, లాస్యం, నృత్యం, పా॥ నృత్తం, నర్తనం, ఈ ౬ ఆట పేర్లు.

తౌర్యత్రికం నృత్తగీతవాద్యం నాట్య (మిదంత్రయం) ౧౯౨

తౌర్యత్రికం, నాట్యం ఈ ౨ నృత్యగీత వాద్యములు కూడుట పేర్లు.

భ్రకుంసశ్చ భ్రుకుంసశ్చ భ్రూకుంస శ్చేతి (నర్తకః) స్త్రీవేషధారీ (పురుషో)

భ్రకుంసః, భ్రుకుంసః, భ్రూకుంసః ఈ 3 స్త్రీవేషధారీ=స్త్రీవేషధారియైన, నర్తకః=నృత్యముచేయు పురుషః= పురుషుని పేళ్ళు.

నాట్యోక్తౌ

నాట్యోక్తౌ = నాట్యశాస్త్ర భాషయందుగాని భాషగా అజ్జుకా శబ్దము పొందినది "అజ్జికా-తిక్కే" అని వెలువడు గ్రంథము చెప్పు(బడు) నాట్య పరిభాష యందుగల వరిపాట.

గణికాఽజ్జుకా. ౧౯౩

అజ్జుకా పా॥ అజ్జుకా ఈ ౧ వేశ్యపేరు.

(భగినీపతి) రావుత్తో భావో
(విద్వాన) ఆవుకః (జనకో)
(యువరాజస్తు) కుమారో
భర్తృదారకః ౧౯౪ (రాజా
భట్టారకో (దేవస్తత్సుతా)
భర్తృదారికా, దేవీ (కృతాభి
షేకాయాం) (మితరాసుతు)
భట్టినీ ౧౯౫ అబ్రహ్మణ్య(మవ
ధ్యోక్తౌ) (రాజశ్యాలస్తు) రా
ష్ట్రియః, అంబా (మాతా) ఽథ
బాలాస్యా) ద్వాసూ (రార్యస్తు
మారిషః ౧౯౬ అత్తికా
(భగినీ జ్యేష్ఠా నిష్ఠా నిర్వహణే
సమే) హండే హంజే హలాఽఽ

ఆవుత్తః ఈ ౧ భో(గినీ) బావకు పేరు. భావః ఈ ౧ విద్వాంసుని పేరు. ఆవుకః ఈ ౧ తండ్రిపేరు. కుమారః, భర్తృదారకః ఈ ౨ యువరాజు పేరు. భట్టారకః, దేవః ఈ ౨ రాజు పేళ్ళు. భర్తృదారికా ఈ ౧ ఆ రాజుకూతురు పేరు. దేవీ ఈ ౧ పట్టాభిషిక్తురాలైన రాణి పేరు. భట్టిని ఈ ౧ తక్కిన రాజు భార్యల పేళ్ళు. అబ్రహ్మణ్యం ఈ ౧ చంపదగని వాడను మాట. రాష్ట్రియః ఈ ౧ రాజు బావ

హ్వానే నీచాం చేటీం సఖీం
ప్రతి, ౧౯౭ అఙ్గహారో౽ఙ్గ
విక్షేపో వ్యఞ్జకాభినయౌ
(సమౌ), నిర్వృత్తే త్వఙ్గసత్త్వా
భ్యాం ద్వే త్రిష్వాఙ్గిక సాత్త్వికే
౧౯౮

మరదిపేరు. అమ్బా ఈ ౧
తల్లిపేరు. వాసూః ఈ ౧ చిన్న
పడుచుపేరు. మారిషః ఈ ౧
పూజ్యునిపేరు. అత్తికా పా॥
అన్తికా ఈ ౧ అక్కపేరు.
నిష్ఠా, నిర్వహణం ఈ ౨
నాటకకథను ముగించుట, హ
ణ్డే, హఞ్జే, హలా ఈ ౩ ను
తగునట్లు నీచురాలిని, దాసిని,
చెలికత్తెను గూర్చి పిలుచుట
పేర్లు. అఙ్గహారః, అఙ్గవిక్షేపః
ఈ ౨ అభినయమున శరీరమును
కదలించుటపేర్లు వ్యఞ్జకః, అభి
నయః ఈ ౨ హస్తవిన్యా
సాదులచేత భావార్థమును దె
లుపుటపేర్లు. ఆఙ్గికం, సాత్త్వి
కం ఈ ౨ కనుబొమలు మొ
దలయిన యంగముల చేతను
మనోవృత్తిరూపమైన సత్త్వ
ము చేతను పుట్టింపఁబడినక్రియ
లకును స్వేదరోమాంచాదుల
కును పేర్లు

శృఙ్గార వీర కరుణాద్భుత హాస్య భయానకాః బీభత్స రౌద్రే (చరసాః) శృఙ్గారశ్శుచి రుజ్జ్వలః ౧౯౯

శృఙ్గారః, వీరః, కరుణః, అద్భుతః, హాస్యః, భయానకః, బీభత్సః, రౌద్రం, ఈ ౮ రసముల పేళ్ళు. బీభత్స రౌద్రశబ్దములు పుంలింగములని కొందరందురు. శృఙ్గారః, శుచిః, ఉజ్జ్వలః, ఈ 3 శృంగారరసము పేళ్ళు.

ఉత్సాహవర్ధనో వీరః

ఉత్సాహవర్ధనః, వీరః, ఈ ౨ రసముల పేళ్లు.

కారుణ్యం కరుణా ఘృణా కృపా దయాఽనుకమ్పా స్యాదనుక్రోశో

కారుణ్యమ్, కరుణా, ఘృణా, కృపా, దయా, అనుకమ్పా, అనుక్రోశః, ఈ ౭ కరుణారసము పేళ్ళు.

(హ్యథో హాసః ౨౦౦ హాసో హాస్యంచ

హాసః, హాసః, హాస్యమ్, ఈ 3 హాస్యరసము పేళ్ళు.

బీభత్సం వికృతం

బీభత్సమ్, వికృతం, ఈ ౨ బీభత్సరసము పేళ్ళు.

(త్రిష్విదం ద్వయం),

ఈ రెండు శబ్దములును బీభత్సరస హేతువులయిన మాంసాదులను చెప్పునప్పుడు త్రి॥

(విస్మయోఽద్భుతమాశ్చ ర్యం చిత్రమప్యథ భైరవం. ౨౧౧ దారుణంభీషణంభీష్మం ఘోరం భీమం భయానకం భయంకరం ప్రతిభయం రౌద్రం తూగ్ర (మమీత్రిషు) ౨౧౨

విస్మయః, అద్భుతం, ఆశ్చర్యం, చిత్రం, ఈ ౪ అద్భుతరసము పేళ్లు. భైరవం, దారుణం, భీషణం, భీష్మం, ఘోరం, భీమం, భయానకం, భయంకరం, ప్రతిభయం, ఈ ౯ భయానకరసము పేళ్లు రౌద్రం, ఉగ్రం ఈ ౨ రౌద్రరసము పేళ్లు అద్భుతశబ్దము మొదలీవదు నాలుగు శబ్దములును రసహేతువస్తువాచకము లైనప్పుడు త్రి॥

చతుర్దశ దర త్రాసౌ భీతి ర్భీస్సాధ్వసం భయం.

దరః, త్రాసః, భీతిః, భీః, సాధ్వసం, భయం, పా॥ భియా ఈ ౬ భయము పేళ్లు.

వికారో మానసో భావో

భావః ఈ ౧ రసములం బుట్టించెడు స్థాయిభావ వ్యభిచారిభావ సాత్త్వికభావములను మనోవికారముల పేళ్లు.

అనుభావో (భావబోధకః) ౨౧౩

అనుభావః ఈ ౧ భావబోధకః = ఆభావము నెరిగించెడి ముఖవికాసాదుల పేరు.

గర్వోఽభిమానోఽహంకారో

గర్వః, అభిమానః, అహంకారః ఈ 3 అహంకారము పేళ్ళు.

అధిక పాఠము.

శ్లో. దర్పోఽవలేపోఽవష్టమ్భ
శ్చిత్తోద్రేకః స్మయో మదః

మాన (శ్చిత్తసమున్నతిః)

మానః ఈ౭ చిత్తసమున్నతిః = నేనుత్కృష్టుఁడనను చిత్తోన్నత్యము పేరు.

అనాదరః పరిభవః పరీ
భావ స్తిరస్క్రియా. ౧౦౮
రీఢాఽవమాననాఽవజ్ఞాఽవ
హేలనమసూక్షణమ్.

అనాదరః, పరిభవః, పరీభావ స్తిరస్క్రియా, రీఢా అవమాననా, అవజ్ఞా, అవహేలన, పా॥ వహేలనం, అసూక్షణం, ఈ ౯ తిరస్కారము పేళ్ళు.

(నికారశ్చాప్యభిభావోఽప్యన్య
క్కారశ్చ పరాభవః) అ॥ పా॥
మన్దాక్షం హ్రీ స్త్రపా
వ్రీడా లజ్జా.

నికారః, అభిభావః, న్యక్కారః, పరాభవః అ॥ పా॥ మన్దాక్షం, హ్రీః, త్రపా, వ్రీడాశబ్దము పుంలింగమును గలదు.

(స్యా)దపత్రపా (ఽన్యతః) ౨౦౫

అపత్రపా ఈ ౧ అన్యతః పరులవలనవచ్చిన సా=ఆసిగ్గు పేరు.

క్షాన్తి స్తితిక్షాఽభిధ్యాతు (పరస్వవిషయేస్పృహా)

క్షాన్తిః, తితిక్షా ఈ ౨ ఓర్పు పేళ్లు.

అక్షాన్తిరీర్ష్యా

అభిధ్యా, ఈ ౧ (పరధనాపహరణవిషయమైన) యభిలాష పేరు. అక్షాన్తిః, ఈర్ష్యా ఈ ౨ పరుని యొక్క యుత్కర్షమునకు నోర్వకుండుట పేళ్ళు.

ఽసూయాతు (దోషారో పోగుణేష్వపి) ౨౦౬

అసూయా, ఈ ౧ మంచి గుణములు కలిగియున్నను దోష మారోపించుట పేరు.

వైరం విరోధో విద్వేషో

వైరం, విరోధః, విద్వేషః ఈ 3 వైరము పేర్లు.

మన్యు శోకౌతు శుక్ (స్త్రియాం),

మన్యుః, శోకః, శుక్ ఈ 3 శోకము పేర్లు.

పశ్చాత్తాపోఽనుతాపశ్చ విప్రతీసార (ఇత్యపి) ౨౦౭

పశ్చాత్తాపః, అనుతాపః, విప్రతీసారః ఈ 3 పశ్చాత్తాపము పేర్లు.

కోప క్రోధామర్ష రోష ప్రతిఘా రుట్క్రుధౌ (స్త్రియాం.)

కోపః, క్రోధః, అమర్షః, రోషః, ప్రతిఘః, రుట్, క్రుత్ ఈ ౭ కోపము పేర్లు.

(శుచౌ తు చరితే) శీల మున్మాద శ్చిత్తవిభ్రమః. ౨౦౮

శీలం, ఈ ౧, పవిత్రచరిత్రము పేరు. ఉన్మాదః, చిత్తవిభ్రమః, ఈ ౨ భూతావేశాదులచేఁ గలిగిన చిత్తచాంచల్యము పేర్లు.

ప్రేమా (నా) ప్రియతా హార్దం ప్రేమ స్నేహో ఽథ

ప్రేమా, ప్రియతా, హార్దం ప్రేమ, స్నేహః, ఈ ౫ స్నేహము పేళ్లు

దోహదం ఇచ్ఛా కాంక్షా స్పృహేహా తృడ్వాంఛా లిప్సా మనోరథః, ౨౦౯ కామో ఽభిలాష స్తర్షశ్చ

దోహదం, ఇచ్ఛా, కాంక్షా, స్పృహా, ఈహా, తృట్, వాంఛా, లిప్సా, మనోరథః, కామః, అభిలాషః, తర్షః ఈ ౧౨ కోరిక పేర్లు.

(సమౌ) లాలసా

లాలసా, ఈ ౧ అధికమైన కోరిక పేరు.

(ద్వయోః) ఉపాధి (ర్నా) ధర్మచిన్తా

ఉపాధిః ధర్మచిన్తా, ఈ 2 ధర్మచింత పేర్లు.

(పుంస్యా) ధి ర్మానసీ వ్యథా.

ఆధిః, ఈ ౧, మానసీవ్యథా = మనస్సంబంధ మయిన వ్యథ పేరు.

(సా॥) చిన్తా స్మృతిరాధ్యాన

చిన్తా, స్మృతిః, ఆధ్యానం ఈ ౩ చింతించుట పేర్లు.

ముత్కణ్ఠోత్కలికే (సమే)

ఉత్కణ్ఠా, ఉత్కలికా ఈ ౨ ఇష్టవస్తు ప్రాప్తియందలి కాలవిళంబనము నోర్వఁజాలక తహతహపడుటకు పేర్లు.

ఉత్సాహో ऽధ్యవసాయః (పుంసి)

ఉత్సాహః, వ్యవసాయః, (పా) అధ్యవసాయః, ఈ ౨ మహాకార్య విషయకమైయున యుద్యోగము పేర్లు.

(త్సు) వీర్య[మతిశక్తిభాక్] ౨౧౧

వీర్యం ఈ ౧ అతిశక్తిభాక్=మిక్కిలి దృఢమైయున్న సః, ఆయుత్సాహము పేరు.

కపటో ऽ [స్త్రీ] వ్యాజదమ్భోపధయశ్ఛద్మకైతవే. కుసృతిర్నికృతి శ్శాఠ్యం

కపటః, వ్యాజః, దమ్భః, ఉపధిః, ఛద్మ, కైతవం, కుసృతిః, నికృతిః, శాఠ్యం ఈ ౯ కపటము పేర్లు. కపటమనఁగా బరప్రతారణార్థ మొకటి యుద్దేశించినట్లు తెలిపి యొకటి సేయుట.

ప్రమాదో౽నవధానతా. ౨౧౨

ప్రమాదః, అనవధానతా ఈ ౨ హెచ్చరిక తప్పుట పేళ్ళు.

కౌతూహలం కౌతుకం చ కుతుకం చ కుతూహలం, (స్త్రీణాం) విలాస బిబ్బోక విభ్రమా లలితం (తథా) ౨౧౩ హేలా లీలే (త్యమీ హావాః క్రియాః శృఙ్గారభావజాః)

కౌతూహలం, కౌతుకం, కుతుకం, కుతూహలం, ఈ ౪ అపూర్వవస్తుస్పృహ గోరుట విలాసః బిబ్బోకః, లీలా, ఇతి= ఇవి మొదలయిన, అమీ=ఈ హావాః = అనుభావములు. స్త్రీణాం = స్త్రీల యొక్క శృఙ్గార భావజాః = శృంగార భావము వలన బుట్టిన క్రియాః = చేష్టలు ఇతి అన్నందున విచ్ఛిత్తి కిలికించితాదులుం గలవు.

ద్రవ కేళి పరీహాసాః క్రీడా లీలా చ నర్మ చ ౨౧౪

ద్రవః, కేళిః, పరీహాసః, క్రీడా, లీలా, నర్మ ఈ ౬ స్త్రీపురుషుల పరిహాసముల పేళ్ళు.

వ్యాజో౽పదేశో లక్ష్యం చ

వ్యాజః, అపదేశః లక్ష్యం, (పా) లక్షం ఈ 3 వ్యాజము పేర్లు, వ్యాజమనఁగా సాక్ష

మొకటి యుద్దేశించినట్లు తెలిపి వేరొకటి సేయుట.

క్రీడా ఖేలా చ కూర్దనం,

క్రీడా, ఖేలా, కూర్దనం, (పా) కూర్దనం, ఈ 3 కందుకాది క్రీడ పేర్లు.

ఘర్మో నిదాఘ స్స్వేద (స్సా) స్త్రప్రళయో నష్టచేష్టితా. ౨౧౫

ఘర్మః, నిదాఘః, స్వేదః, ఈ 3 చెమట పేళ్ళు. ప్రళయః, ఈ ౧ హర్షాదులచేత దేహచేష్టలు మానియుండుట పేరు. ఇదే సొమ్మసిలుట.

అవహిత్థాఽఽకారగుప్తి

అవహిత్థా (పా) అవహిత్థం, ఈ ౧ అనురాగాదులచేతఁ బుట్టు రోమాంచాది శరీరవికారములను లజ్జాదులచేతఁ గప్పుట పేరు.

(స్సమౌ) సంవేగ సంభ్రమౌ,

సంవేగః, సంభ్రమః, ఈ ౨ హర్షాదులచే కర్మలయందు త్వర పేళ్ళు.

(స్స్యా) దాచ్ఛురితకం (హాసస్సోత్ప్రాస)

ఆచ్ఛురితకం, ఈ ౧ సోత్ప్రాసః, హాసః = ఎత్తిపొడుచుటతోఁ గూడిన నవ్వు పేరు.

(స్సమనాక్) స్మితం ౨౧౬

స్మితం, ఈ ౧ ఇంచుకంత నవ్వు పేరు.

(మధ్యమంస్యాత్) ద్విహసితం

విహసితం, ఈ ౧ ఇంచుకంతనవ్వునకును గొప్పనవ్వునకును మధ్యమమైన పరిహాసపు నవ్వుపేరు.

రోమాఞ్చో రోమహర్షణం.

రోమాఞ్చః, రోమహర్షణం, ఈ ౨ రోమములు గగుర్పొడుచుట పేర్లు.

క్రన్దితం, రుదితం క్రుష్టం
జృమ్భస్తు (త్రిషు) జృమ్భణం ౨౧౭

క్రన్దితం, రుదితం, క్రుష్టం, ఈ 2 రోదనము పేర్లు.
జృమ్భః, జృమ్భణం, ఈ ౨ ఆవలించుట పేర్లు.

విప్రలమ్భో విసంవాదో

విప్రలమ్భః, విసంవాదః, ఈ 2 విపరీతముగా బలుకుట పేర్లు.

రిఙ్ఖణం స్ఖలనం (సమే)

రిఙ్ఖణం, (పా) రిఙ్గణం. స్ఖలనం, ఈ 2 జారుటకుం గాని స్వధర్మము విడుచుటకుం గాని పేర్లు.

(స్యా) న్నిద్రా శయనం
స్వాపః స్వప్నః సంవేశ
(ఇత్యపి) ౨౧౮

నిద్రా, శయనం, స్వాపః, స్వప్నః, సంవేశః, ఈ ౫ నిద్రకుం బేర్లు.

తన్ద్రీ ప్రమీలా భ్రకుటి ర్భ్రుకుటి ర్భ్రూకుటిః స్త్రియాం·)

తన్ద్రీః, (పా) తన్ద్రా, ప్రమీలా, ఈ ౨, కునికిపాటు పేర్లు. భ్రకుటిః, భ్రుకుటిః, భ్రూకుటిః, ఈ 3 బొమముడి పేరులు.

అదృష్టి (స్స్యాత్ ద సౌ మ్యేఽక్షి)

అదృష్టిః, ఈ ౧, అసౌమ్య=(రోషము చేత) సౌమ్యము గాని అక్షి=దృష్టి పేరు.

సంసిద్ధి ప్రకృతీ (స్త్వమే) ౨౧౯ స్వరూపం చ స్వభావశ్చ నిసర్గ (శ్చాథ) వేపథుః కమ్పో (౨థ) క్షణ ఉద్ధర్షో మహ ఉద్ధవ ఉత్సవః. ౨౨౦

సంసిద్ధిః, ప్రకృతిః, స్వరూపం, స్వభావః, నిసర్గః, ఈ ౫ స్వభావము పేర్లు. వేపథుః, కమ్పః, ఈ ౨ వణకుం పేర్లు. క్షణః, ఉద్ధర్షః, మహః, ఉద్ధవః, ఉత్సవః, ఈ ౫ ఉత్సవము పేర్లు.

ఇతి నాట్యవర్గః.

నాట్యము తోఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.

పాతాళ వర్గము.

అధోభువన పాతాల బలి సద్మరసాతలం, నాగలోకః

అధోభువనం, పాతాలం బలిసద్మ, రసాతలం, నాగలోకః, ఈ ౫ పాతాళము పేర్లు.

ఽథ కుహరం సుషిరం వివరం బిలం। ౨.౨౧ ఛిద్రం నిర్వ్యథనం రోకం రన్ధ్రం శ్వభ్రం వపాసుషిః,

కుహరం, సుషిరం, వివరం, బిలం, ఛిద్రం, నిర్వ్యథనం, రోకం, రన్ధ్రం, శ్వభ్రం, వపా, సుషిః, ఈ ౧౧ రంధ్రము పేళ్ళు.

గర్తావటౌ (భువిశ్వభ్రే)

గర్తః, (పు) గర్తా, అవటః ఈ ౨, భువి=భూమియందుండు, శ్వభ్రే=కలుగుపేరులు.

(సరన్ధ్రే) సుషిరం (త్రిషు) ౨.౨౨

సుషిరం, ఈ ౧ రంధ్రము తోఁ గూడిన వస్తువాచక ము యినప్పుడు త్రిలింగము.

అన్ధకారో (ఽస్త్రి)యాం ధ్వాన్తంతమిస్రంతిమిరంతమః,

అన్ధకారః, ధ్వాన్తం, తమి స్రం, తిమిరం, తమః, ఈ ౫ చీకటిపేరులు.

(ధ్వాన్తేగాఢే)ఽన్ధతమసం

అన్ధతమసం, ఈ ౧ గాఢే ధ్వాన్తే = గాఢాంధకారము పేరు.

(క్షీణే) ఽవతమసం

అవతమసం, ఈ ౧ క్షీ ణేధ్వాన్తే = క్షీణమయిన చీ కటిపేరు.

(తమః ౨.౨౩ విష్వ) క్సంతమసం.

సంతమసం, ఈ ౧ విష్వక్ ధ్వాన్తే=అంతట వ్యాపించిన, తమః = చీకటిపేరు.

ఇతి పాతాలవర్గః	పాతాలముతోఁ జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.

భోగి వర్గము.

నాగాః కాద్రవేయాః	నాగాః, కాద్రవేయాః, ఈ ౨ పడగలును తోఁకలును గలిగి మనుష్యాకారము గల కద్రూపుత్రు లయిన నాగుఁబాముల పేళ్ళు.
(స్తదీశ్వరః) శేషోఽనన్తో	శేషః, అనన్తః, ఈ ౨ తదీశ్వరః = ఆ నాగుఁబాములకు రాజయినయాదిశేషు పేళ్ళు.
వాసుకిస్తు సర్పరాజో	గోనసః, తిలిత్సః, ఈ ౨ కొండచిలువ పేళ్ళు.
అథగోనసః ౨౨ర తిలిత్స (స్యాత్)	అజగరః, శయుః, వాహసః, ఈ 3 పెనుఁబాము పేళ్ళు.
అజగరేశయు ర్వాహ స ఇత్యుభౌ.	అజగరః, శయుః, వాహసః, ఈ 3 పెనుఁబాము పేళ్ళు.
అలగర్దో జలవ్యాల	అలగర్దః, (పా) ఆలిగర్దః, అజగర్దః, జలవ్యాలః, ఈ ౨ నీరుకట్టుపాము పేళ్ళు.

స్సమౌ రాజిలదుణ్డుభౌ

రాజిలః, దుణ్డుభః, ఈ ౨
౧౧౫ ఇరుదల శిఖండి పేర్లు.

మాలుధానో మాతులాహిః

మాలుధానః, మాతులాహిః, ఈ ౨ ఉమ్మెత్తలలోపి నాఖ్యాబాము పేళ్ళు. అది ఖణ్ణంగా కారమై దీర్ఘదేహాలాంగూలమై చతుష్పాత్తునై యుండును.

ర్నిర్ముక్తో ముక్తకఞ్చుకః,

నిర్ముక్తః, ముక్తకఞ్చుకః, ఈ ౨ కుబుసము విడిచిన పాము పేర్లు

సర్పః పృదాకుర్భుజగో భుజఙ్గోఽహిర్భుజఙ్గమః ౧౧౬ ఆశీవిషో విషధరశ్చక్రీ వ్యాళస్సరీసృపః, కుణ్డలీ గూఢపాచ్చక్షుశ్శ్రవాః కాకోదరః ఫణీ దర్వీకరో దీర్ఘపృష్ఠో దన్దశూకో బిలేశయః, ఉరగః పన్నగో భోగీ జిహ్మగః పవనాశనః ౧౧౮ (లేలిహానో ద్విరసనో వ్యాళః కుమ్భీనసో హరిః) అ. పా.

సర్పః, పృదాకుః, భుజగః, భుజఙ్గః, అహిః, భుజఙ్గమః, ఆశీవిషః, విషధరః, చక్రీ, వ్యాళః, సరీసృపః, కుణ్డలీ, గూఢపాత్, చక్షుశ్శ్రవాః, కాకోదరః, ఫణీ, దర్వీకరః, దీర్ఘపృష్ఠః, దన్దశూకః, బిలేశయః, ఉరగః, పన్నగః, భోగీ, జిహ్మగః, పవనాశనః, ఈ ౨౫ సామాన్యముగా పాములకు పేర్లు. లేలిహానః, ద్విరసనః, వ్యాళః, కుమ్భీనసః, హరిః, అధిక పాఠము.

(త్రిష్వా) హేయం (విషా స్థ్యాది)

ఆహేయం ఈ 1 పాము సంబంధి-విషము, అస్థి = చర్మము మొదలయినవానికిఁబేరు.

స్ఫటాయాంతుఫణా (ద్వయోః) (సమౌ)

స్ఫటా, ఫణా ఈ 2 పడగ పేర్లు.

కఞ్చుకనిర్మోకౌ

కఞ్చుకః, నిర్మోకః ఈ 2 కుబుసము పేర్లు.

క్ష్వేళస్తు గరళం విషమ్ (పుంసిక్లీబేచ) కాకోల కాలకూట హాలా హలాః సౌరాష్ట్రికః శౌక్లికేయో బ్రహ్మపుత్రః ప్రదీపనః 230 దారదో, వత్సనాభశ్చ (విషభేదా అమీనవ)

క్ష్వేళః, గరళం, విషం ఈ 3 సామాన్యముగా విషము పేరులు. కాకోలః, కాలకూటః హాలాహలః, సౌరాష్ట్రికః, శౌక్లికేయః, బ్రహ్మపుత్రః, ప్రదీపనః, దారదః, వత్సనాభః, అమీనవ = ఈ 9, విషభేదాః=విషభేదముల పేర్లు.

విషవైద్యో జాఙ్గలికః

విషవైద్యః, జాఙ్గలికః, ఈ 2 విషమునుడించు వైద్యుని పేరులు.

వ్యాళగ్రాహ్యహితుణ్డికః ౨౩౧ — వ్యాళగ్రాహీ, (పా) వ్యాళగ్రాహః, అహితుణ్డికః ఈ 2 పాములవానికి పేరులు.

ఇతి భోగివర్గః — సర్పములతోడేసిన పదవర్గము ముగిసెను.

నరకవర్గము.

(స్యాన్నా) నారకస్తు నరకో నిరయో దుర్గతిః (స్త్రియాం) — నారకః, నరకః, నిరయః, దుర్గతిః ఈ ౪ సామాన్యముగా నరకమునకు పేళ్ళు.

(తద్భేదా) స్తపనా వీచి మహారౌరవరౌరవాః ౨౩౨ సఙ్ఘాతః కాలసూత్రం చే (త్యాద్యాః) — తపనః, అవీచిః, మహారౌరవః, రౌరవః, సఙ్ఘాతః, (పా) సంహారః, కాలసూత్రం ఈ ౬ తద్భేదాః = ఆ నరకభేదములకు పేర్లు.

స్సత్త్వాస్తు నారకాః ప్రేతా — నారకాః ప్రేతాః (పా) పరేతాః, ఈ 2 సత్త్వాః = నరకమునందుండు ప్రాణుల పేళ్ళు.

వైతరణీ సిన్ధుః — వైతరణీ ఈ ౧, సిన్ధుః = నరకమునందలి నదిపేరు.

(పు. స్త్రీ) అలక్ష్మీస్తు నిర్‌ఋతిః ౨33 — అలక్ష్మీః, నిర్‌ఋతిః, ఈ ౨ అభాగ్యమునకుఁ బేరులు.

విష్టిరాజూః — విష్టిః ఆజూః, ఈ ౨ వెట్టి బేళ్ళు, నరకమునందుఁ ద్రోయుట పేళ్ళని కొందఱందురు.

కారణా తు యాతనా తీవ్రవేదనా, — కారణా, యాతనా, తీవ్రవేదనా, ఈ 3 అతిశయమైన వేదనకుఁ బేళ్ళు.

పీడా బాధా వ్యథా దుఃఖమామనస్యం ప్రసూతిజం ౨3౪ స్యాత్కష్టం కృచ్ఛ్రమాభీలం (త్రిష్వేషాం భేద్యగామితా). — పీడా, బాధా, వ్యథా దుఃఖం, ఆమనస్యం, పా. అమానస్యం, ప్రసూతిజం, కష్టం, కృచ్ఛ్రం, ఆభీలం, ఈ ౧౦ నామములుగా దుఃఖము పేళ్ళు. ఈశబ్దములలో ఏది విశేష్యనిఘ్న మగుచున్నదో యది త్రిలింగములు గలది.

ఇతి నరకవర్గః — నరకముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను

వారివర్గము.

సముద్రోఽబ్ధి రకూపారః పారావార స్సరిత్పతిః ౨3౫ — సముద్రః, అబ్ధిః, అకూపారః, పారావారః, సరిత్పతిః,

ఉదన్వానుదధి స్సిన్ధుస్సరస్వా
న్సాగరోఽర్ణవః రత్నాకరో
జలనిధి ర్యాదః పతి రపాంపతిః
౧౩౬

ఉదన్వాన్, ఉదధిః, సిన్ధుః, సరస్వాన్, సాగరః, అర్ణవః, రత్నాకరః, జలనిధిః, యాదఃపతిః, అపాంపతిః, ఈ ౧౦గి సముద్రమునకుఁ బేళ్ళు.

(తస్యప్రభేదాః) క్షీరోదో
లవణోద స్తథాపరే,

క్షీరోదః, లవణోదః, తథా=అట్లే, అపరే=ఇతరములైన, దధ్యుదః, ఘృతోదః, ఇక్షూదః, సురోదః, స్వాదూదః, ఈ ఏడును, తస్య=ఆ సముద్రముయొక్క, ప్రభేదాః=భేదములు.

ఆపః, (స్త్రీభూమ్ని) వా
ర్వారిసలిలం కమలం జలం,
౧౩౭ పయఃకీలాల మమృతం
జీవనం భువనం వనం, కబన్ధ
ముదకం పాథః పుష్కరం
సర్వతోముఖం. ౧౩౮
అమ్భోఽర్ణస్తోయపానీయనీర
క్షీరామ్బు శమ్బరం, కృపీటం
కాణ్డ (మస్త్రీస్యా) జ్జీవనీయం

ఆపః, వాః, వారి, సలిలం, కమలం, జలం, పయః, కీలాలం, అమృతం, జీవనం, భువనం, వనం, కబన్ధం, ఉదకం, పాథః, పుష్కరం, సర్వతోముఖం, అమ్భః, అర్ణః, తోయం, పానీయం, నీరం, క్షీరం, అమ్బు, శమ్బరం, (పా) సం

క్షుళం విషమ్, మేఘపుష్పం ఘనరసం.

వరం, మేఘపుష్పమ్, ఘనరసం, ఈ 27 ఉదకము పేర్లు.

కృపీటం, కాణ్డం, జీవనీయం క్షుళం విషం, అధిక పాఠము.

త్రిష్వథో ఆప్య మమ్మయమ్. ౨౩౯

ఆప్యం, అమ్మయం, ఈ 2 జలవికారము పేళ్ళు.

భఙ్గ స్తరఙ్గ ఊర్మి ర్వా (స్త్రియాం) వీచి

భఙ్గః, తరఙ్గః, ఊర్మిః, వీచిః, ఈ 4 కరుళ్ళ పేళ్ళు.

(ర థోర్మిషు మహాత్సు) ల్లోల కల్లోలౌ

ఉల్లోలః కల్లోలః ఈ 2 మహాత్సు ఊర్మిషు = గొప్ప కరుళ్ళ పేర్లు

(స్యా) దావర్తో (ఽమ్భ సాం) భ్రమః ౨౪౦

ఆవర్తః, ఈ 1 అమ్భసాం= ఉదకముల యొక్క, భ్రమః= సుడికి పేరు

పృషన్తి బిన్దు పృషతాః (పుమాంసో) విప్రుషః (స్త్రియాః)

పృషన్తి, బిన్దుః, పృషతః, విప్రుషః, ఈ 4 జలబిందువుల పేళ్ళు.

(చక్రాణి పుటభేదాస్స్యుః)

చక్రాణి (పా) వక్రాణి పుటభేదాః, ఈ 2 నదీవక్రము పేళ్లు. నీళ్లూరివచ్చు బుగ్గ పేరులు.

భ్రమాశ్చ జలనిర్గమాః ౨౮౧

భ్రమాః జలనిర్గమాః ఈ 2 నీళ్ళుపారుటకుగట్టినతూములు మొదలైనవానిపేళ్లు. చక్రాదులు నాలుగునూ జలమార్గము పేళ్ళని కొంద అందురు.

కూలం రోధశ్చ తీరంచ ప్రతీరంచ తటం త్రిషు,

కూలం, రోధః, తీరం, ప్రతీరం, తటం ఈ 4 దరిపేళ్లు

పారావారే (పరార్వాచీ తీరే)

పారం, అవారం, ఈ 2 పరార్వాచితీరే = వరుసగా ఈవలియావలి దరులకుఁబేళ్లు

పాత్రం (తదన్తరం) ౨౮౨
ద్వీపో (ఉ స్త్రీయాం) మన్తరీపం యదన్తర్వారిణ స్తటమ్,

పాత్రం ఈ 1 ఆరెండుదరుల నడుమపేరు. ద్వీపః, అన్తరీపం, ఈ 2 అన్తర్వారిణః = నీళ్ళనడుమ, యత్తటం = ఏ దిబ్బకలదో దానికిఁబేరులు.

(తోయోత్థితంతత్) పులినం

పులినం ఈ 1 నీళ్ళిండి కనిపించు తిన్నెకుఁబేరు.

సైకతంసికతామయం ౨౮౩

సైకతం, సికతామయం ఈ 2 ఇసుకతిన్నెలకుఁబేరులు.

నిషద్వరస్తు జమ్బాలః పఙ్కో (ఉ స్త్రీ) శాదకర్దమౌ,

నిషద్వరః, జమ్బాలః, పఙ్కః, శాదః, కర్దమః ఈ 5 అడుసునకుఁబేరులు.

జలోచ్ఛ్వాసాః, పరీవాహాః కూపకాస్తు విదారకాః ౨౭౭

జలోచ్ఛ్వాసా, పరీవాహాః, ఈ ౨ అలుగులపేరులు. కూపకాః, విదారకాః, ఈ 2 చెలమలు, పిల్లనూతులు మొదలైనవి.

నావ్యం (త్రిలిఙ్గం నౌతార్యే)

నావ్యం (త్రిలిఙ్గం నౌతార్యే=ఓడచేత దాఁటఁదగిన నద్యాదులకు పేరు.

స్త్రియాం (నౌ) స్తరణి స్తరిః, ఉడుపంతుప్లవః కోలః

నౌః, తరణిః, తరిః (పా) తరీ, ఈ 3 ఓడపేరులు. ఉడుపం, ప్లవః, కోలః, ఈ 3 తెప్ప పేరులు

స్రోతో (ఽమ్బుసరణం స్వతః) ౨౭౮

స్రోతః, ఈ ౧ స్వతః = తనంతటఁ బాఱుచున్న, అమ్బుసరణం= జలప్రవాహము పేరు

ఆతర స్తరపణ్యం (స్యాత్)

ఆతరః, తరపణ్యం, ఈ ౨ ఓడ నడుపువాని కిచ్చు కూలి పేర్లు.

ద్రోణీ కాష్ఠామ్బువాహినీ, సాయాంత్రికః పోతవణిక్ కర్ణధారస్తు నావికః ౨౭౯

ద్రోణీ, కాష్ఠా, అమ్బువాహినీ, ఈ ౨ దోనెపేరులు, సాయాంత్రికః, పోతవణిక్, ఈ ౨

ఓడబేరగాని పేరులు. కర్ణధార, నావికః, ఈ ౨ ఓడనడపువాని పేరులు.

నియామకాః పోతవాహాః — నియామకాః, పోతవాహాః, ఈ ౨ ఓడ స్తంభము పైనుండి యుపాయమును చెప్పువాని పేర్లు.

కూపకో గుణవృక్షకః, — కూపకః, గుణవృక్షకః, ఈ ౨ ఓడ మీఁద త్రాళ్లను గట్టు స్తంభము పేరులు.

నౌకాదణ్డః క్షేపణీ (స్త్రీ)
అరిత్రం కేనిపాతకః ౨౮౭ — నౌకాదణ్డః, క్షేపణీ, ఈ ఓడనడపుగడ పేరులు అరిత్రం, కేనిపాతకః ఈ ౨ ఓడనడపు తెడ్డు పేరులు.

అభ్రిః (స్త్రీ) కాష్ఠకుద్దాలః — అభ్రిః, కాష్ఠకుద్దాలః ఈ ౨ లవణాదులు త్రవ్వుప్రమాణపు గుద్దలి పేరులు.

సేకపాత్రంతు సేచనం, — సేకపాత్రం, సేచనం, ఈ ౨ ఓడలోఁ జొచ్చిననీళ్ళను వెడలఁజల్లు పాత్రము పేరులు.

యానపాత్రంతు పోతో — యానపాత్రం, పోతః, ఈ ౨ ఓడ పేరులు.

(అబ్ధిభవే త్రిషు) సాముద్రి
యమ్. ౨౮౮

సాముద్రికం, ఈ 1 అబ్ధిభవే=సముద్రమునందు బుట్టిన వస్తువుపేరు.

(క్లీబే) అర్ధనావం (నావోఽర్ధే)

అర్ధనావం, ఈ 1 నావః= ఓడయొక్క, అర్ధే = సగము పేరు.

(అతీతనౌకే) అతిను

అతిను, ఈ ౧ ఓడను దాటిన వస్తువుపేరు.

(త్రిషు), (త్రిష్వాగాధాత్ప్రసన్నోఽచ్ఛః)

ప్రసన్నః, ప్రసన్నశబ్దము మొదలు అగాధశబ్దపర్యంతము త్రిలింగములు, అచ్ఛః ఈ 2 నిర్మలవస్తువుపేళ్ళు.

కలుషోఽనచ్ఛ ఆవిలః ౨౮౯

కలుషః, అనచ్ఛః, ఆవిలః, ఈ 3 కలఁగినదానిపేళ్ళు.

నిమ్నంగభీరంగమ్భీర

నిమ్నం, గభీరం, గమ్భీరం, ఈ 3 లోతైనదానిపేర్లు.

ముత్తానం తద్విపర్యయే,

ఉత్తానం, ఈ 1 లోఁతుకానిదానికిఁబేరు.

అగాధమతలస్పర్శే

అగాధం, అతలస్పర్శః, ఈ 2 మిక్కిలి లోఁతైనదానిపేర్లు.

కైవర్తే దాశ ధీవరౌ ౨౯౦	కైవర్తః, దాశః, (పా) దాసః, ధీవరః, ఈ 3 మత్స్యములఁబట్టు జాలరివానికిఁ బేర్లు.
ఆనాయః (పుంసి) జాలం,	ఆనాయః, జాలం ఈ 2 వలపేర్లు.
(స్యా) చ్ఛణసూత్రం పవిత్రకం,	శణసూత్రం, (పా) సణసూత్రం, పవిత్రకం, ఈ 2 వలత్రాటిపేర్లు.
మత్స్యధానీకువేణీ	మత్స్యధానీ, కువేణీ ఈ ౨ చేఁపలబుట్టపేర్లు.
(స్యా) ద్బడిశం మత్స్యబన్ధనం. ౨౯౧	బడిశం, మత్స్యబన్ధనం, (పా) మత్స్యవేధనం, ఈ ౨ గాలముపేర్లు.
పృథురోమా ఝషో మత్స్యో మీనో వైసారిణోఽణ్డజః విసార శ్శకులీ.	పృథురోమా, ఝషః, మత్స్యః, మీనః, వైసారిణః, అణ్డజః, విసారః, శకులీ ఈ ౮ సామాన్యముగా మత్స్యములకుఁ బేర్లు.
చాథ గడక శ్శకులార్భకః ౨౯౨	గడకః, శకులార్భకః, ఈ ౨ చేఁపపిల్లలపేర్లు. జెల్లపేళ్ళని కొందఱందురు.
సహస్రదంష్ట్రః పాఠీన	సహస్రదంష్ట్రః, పాఠీనః

ఈ ౨ వేయికోఱల మీను, కొఱ్ఱ పేళ్ళు.

ఉలూపీ శిశుక (స్సమౌ), — ఉలూపీ, శిశుకః, ఈ ౨ శిశువులవలె చలనమయిన యిము లనమీనములకు బేర్లు.

నడమీన శ్చిలిచిమః — నడమీనః చిలిచిమః, ఈ ౨ ప్రాలుగసువులోఁ దిరుగు మీనుకుఁ బేర్లు.

ప్రోష్ఠీతు శఫరీ(ద్వయోః) ౧౯౩ — ప్రోష్ఠీ, శఫరీ, ఈ ౨ మెట్ట నగిరిచయమీను పేర్లు.

క్షుద్రాణ్డమత్స్య సఙ్ఘాతః పోతాధాన — క్షుద్రాణ్డః, మత్స్యసఙ్ఘాతః పోతాధానం, ఈ ౩ మీను పిల్లల పేర్లు.

(మథో ఝషాః) రోహితో మద్గురు శ్శాలో రాజీవ శ్శకుల స్తిమిః ౧౯౪ తిమిఙ్గలాదయ శ్చాథ. — రోహితః = ఎఱ్ఱమీను, మద్గురః = బొమ్మ మీను, శాలః = ఉరుపమీను, రాజీవః = చొరమీను, శకులః = బేడిసమీను, తిమిః = నూఱు యోజనముల మీను. తిమింగిలః = తిమిని మ్రింగునట్టి మీను ఈ ౭ ఆదిశబ్దముచేత తిమింగిలాదు లను మత్స్యవిశేషములు

యాదాంసి జలజన్తవః. — యాదాంసి, జలజన్తవః ఈ 2 జలజంతువుల పేళ్ళు.

(తద్భేదా) శ్శిశుమారో
ద్రశఙ్కవో మకరాదయః
౧౭౭ — శిశుమారః = మొసలి, ఉద్రః = నీరుపిల్లి, శఙ్కుః = నీరుపంది, మకరః = చొంటి మీను, ఈ 4 ఇవియు ఆది శబ్దముచేత జలహస్త్యాదులును జలజంతు విశేషములు.

(స్యాత్) కుళీరః కర్కటకః — కుళీరః, కర్కటకః (పా) కర్కటకః ఈ 2 ఎండ్రకాయల పేళ్లు.

కూర్మే కమఠకచ్ఛపౌ, — కూర్మః, కమఠః, కచ్ఛపః, ఈ 3 తాబేటి పేళ్ళు.

గ్రాహో౽వహారో — గ్రాహః అవహారః, ఈ 2 ప్రాణిహింసకేయు మహా మత్స్యము పేళ్లు.

నక్రస్తు కుమ్భీరో౽థ — నక్రః, కుమ్భీరః ఈ 2 పసుగును బట్టి యీడ్చు జలచరము పేళ్లు.

మహీలతా. ౧౭౮
గణ్డూపదః కిఞ్చులకో — మహీలతా, గణ్డూపదః, కిఞ్చులకః, ఈ 3 ఎఱ్ఱ పేళ్లు.

నిహాకా గోధికా (సమే) — నిహాకా, గోధికా, ఈ ౨ నీరుడుములు పేళ్ళు.

రక్తపాతు జలూకాయాం (స్త్రీ)యాంభూమ్ని) జలౌకసః ౨౧౨ — రక్తపా, జలూకా, జలౌకసః, ఈ 3 జలగపేర్లు రక్తపాశబ్దమునకు సోమపాశబ్దము వలెను రూపముగలదు.

ముక్తాస్ఫోటః (స్త్రీయాం) శుక్తిః — ముక్తాస్ఫోటః, శుక్తిః, ఈ ౨ ముత్తెపుచిప్ప పేళ్లు.

శఙ్ఖ(స్యా)త్కమ్బు (ర స్త్రీయాం,) — శఙ్ఖ, కమ్బురః, ఈ ౨ శంఖము పేళ్ళు.

క్షుద్రశఙ్ఖా శ్శఙ్ఖనఖా — క్షుద్రశఙ్ఖాః, శఙ్ఖనఖాః, ఈ ౨ గుల్లలపేళ్ళు.

శమ్బూకా జలశుక్తయః. ౨౧౩ — శమ్బూకాః, జలశుక్తయః ఈ ౨ కప్పచిప్పల పేళ్లు.

భేకే మణ్డూక వర్షాభూ శ్శాలూర ప్లవ దర్దురాః, — భేకః, మణ్డూకః, వర్షాభూః శాలూరః (సా) సాలూరః, ప్లవః, దర్దురః, ఈ ౬ కప్ప పేర్లు

శిలీ గణ్డూపదీ — శిలీ, గణ్డూపదీ, ఈ ౨ ఆడు ఎఱ్ఱపేళ్లు.

భేకీ, వర్షాభ్వీ — భేకీ, వర్షాభ్వీ, ఈ ౨ ఆడు కప్ప పేళ్ళు.

కమఠీ ధులిః ౨౫౯ — కమఠీ, ధులిః, ఈ ౨ ఆడు తాఁబేటి పేళ్లు.

(మద్గురస్య స్త్రియాం) శృఙ్గీ — శృఙ్గీ, ఈ ౧ మద్గురమను మీనము భార్య పేరు.

దుర్నామా దీర్ఘకోశికా, — దుర్నామా, దీర్ఘకోశికా, ఈ ౨ ఏఁడుగుజలగ పేళ్లు.

జలాశయో జలాధారః — జలాశయః, జలాధారః, ఈ ౨ నీళ్ళుండు తావు పేర్లు.

(తత్రాగాధజలే హ్రదః ౨౬౦ — హ్రదః, ఈ ౧, అగాధజలే=అగాధమైన జలముగల, తత్ర=ఆస్థలము పేరు.

ఆహావస్తు నిపానం (స్యాదుపకూపజలాశయే) — ఆహావః, నిపానం, ఈ ౨ నూతియొద్ద పసువులు నీళ్లు త్రాగుటకుఁ గట్టియున్న తొట్టికిఁ బేరు.

(పుంస్యేవా) న్ధుః ప్రహిః కూపఉదపానంతు (పుంసివా) ౨౬౧ — అన్ధుః, ప్రహిః, కూపః, ఉదపానం, ఈ ౪, నూతికిఁ బేర్లు.

నేమి స్త్రిస్త్రికా (ఉస్య) — నేమిః, త్రికా, ఈ ౨ నూతియందు నీళ్ళెత్తుటకై యేర్పఱచిన రాట్నము మొదలయిన దారుయంత్రమునకుఁ బేర్లు.

వీనాహో (ము.ఖ) బన్ధన మస్యయత్.

వీనాహః ఈ ౧ నూతి హాంసపాది మొదలయిన వాయికట్టుపేరు.

పుష్కరిణ్యాం తు ఖాతం (స్యాత్)

పుష్కరిణీ, ఖాతం ఈ ౨ నలుచదరముగా త్రవ్వఁబడిన గుంటపేళ్ళు.

దఖాతం దేవఖాతకం. ౨=౨

అఖాతమ్, దేవఖాతకమ్ ఈ ౨ దేవతలచేత త్రవ్వఁబడిన గుంటపేళ్లు.

పద్మాకర స్తటాకో (౨ స్త్రీ) కాసార స్సరసీ సరః,

పద్మాకరః, తటాకః (పా) తడాగః ఈ ౨ తామరలుగల చెఱువుపేళ్లు. కాసారః, సరసీ, సరః ఈ ౩ కొలనిపేళ్లు. పద్మాకరాదులైదును నేకార్థములని కొందరందురు.

వేశన్తః పల్వలం చాల్ప సరోవాపీ తు దీర్ఘికా ౨=౩

వేశన్తః, పల్వలం, అల్పసరః ఈ ౩ పడియకుఁబేళ్లు.

వాపీ, దీర్ఘికా ఈ ౨ నడి బావికిఁ బేళ్ళు.

ఖేయం తు పరిఖా

ఖేయం, పరిఖా ఈ ౨ అగడ్తకుఁబేళ్ళు.

౽౽ధార (స్త్వమ్భసాం
యత్రధారణం,)

ఆధారః ఈ ౧ యత్ర =
స్థలమునందు, అమ్భసాం =
(కట్టగట్టి) నీళ్ళకు, ధారణం,
నిల్పుటకలదో, యట్టిమడుగు
పేరు.

(స్యా) దాలవాలమావాల
మావాపో౽థ

ఆలవాలం, ఆవాలం,
ఆవాపః యీ 3 చెట్లపాదుల
పేళ్ళు.

నదీసరిత్. ౨౬౪ తరఙ్గిణీ
శైవలినీ తటినీ హ్రాదినీ ధునీః
స్రోతస్వినీ ద్వీపవతీ స్రవన్తి
నిమ్నగా౽౽పగా.

నదీ, సరిత్, తరఙ్గిణీ, శైవ
లినీ, తటినీ, హ్రాదినీ, ధునీ,
స్రోతస్వినీ, ద్వీపవతీ, స్రవన్తి
నిమ్నగా, ఆపగా యీ ౧౨
నదికి పేళ్ళు.

కూలఙ్కషా నిర్ఝరిణీ రో
ధోవక్రా సరస్వతీ అ॥పా॥ ౨౬౫

కూలఙ్కషా, నిర్ఝరిణీ,
రోధోవక్రా, సరస్వతీ, అ॥పా॥

గఙ్గా విష్ణుపదీ జహ్నుతన
యా సురనిమ్నగా భాగీరథీ
త్రిపథగా త్రిస్రోతా భీష్మసూ
రపి. ౨౬౬

గఙ్గా, విష్ణుపదీ, జహ్ను
తనయా, సురనిమ్నగా, భాగీ
రథీ, త్రిపథగా, త్రిస్రోతాః,
భీష్మసూః యీ ౮ గంగానది
పేళ్ళు.

కాళిన్దీ సూర్యతనయా యమునా శమనస్వసా,

కాళిన్దీ, సూర్యతనయా, యమునా, శమనస్వసా యీ 4 యమునానదిపేళ్ళు.

రేవా తు నర్మదా సోమోద్భవా మేఖలకన్యకా ౩=౮

రేవా, నర్మదా, సోమోద్భవా, మేఖలకన్యకా యీ 4 నర్మదానదిపేర్లు.

కరతోయా సదానీరా

కరతోయా, సదానీరా, ఈ 2 గౌరీవివాహమున నీశ్వరుని హస్తోదకమువలనఁబుట్టిన నదిపేర్లు.

బాహుదా సైతవాహినీ,

బాహుదా, సైతవాహినీ, ఈ 2 బాహుదానదికిఁబేర్లు.

శతద్రుస్తు శితద్రుః (స్యాత్)

శతద్రుః, శితద్రుః, (పుం) సుతుద్రి యీ 3 వసిష్ఠునికి వెఱచి నూఱుపాయలై ప్రవహించిన నదికిఁబేళ్ళు.

విపాశా తు విపాట్ (స్త్రియాం).

విపాశా, విపాట్, ఈ 2 వసిష్ఠుని పాశములను విడిపించిన నదికిఁబేళ్ళు.

శోణో హిరణ్యవాహః

శోణః, హిరణ్యవాహః, ఈ 2 శోణనదముపేళ్ళు.

(స్యాత్) కుల్యాల్పా కృత్రిమా సరిత్

కుల్యా, ఈ ౧ అల్పా=కొంచెమై, కృత్రిమా=త్రవ్వబడిన, సరిత్=కాలువపేరు.

శరావతీ వేత్రవతీ చన్ద్రభాగా సరస్వతీ. ౨౮౯

శరావతీ, వేత్రవతీ, చన్ద్రభాగా, సరస్వతీ కావేరీ ఈ ౫ అన్యాశ్చ=కృష్ణవేణీ గోదావరి, సరయూప్రముఖులు, సరితః, నదీవిశేషములు.

[గోదావరీ భీమరథీకృష్ణవేణీచ గౌతమీ] అ॥ పా॥ కావేరీ (సరితోఽన్యాశ్చ)

గోదావరీ, భీమరథీ, కృష్ణవేణీ, గౌతమీ అ॥ పా॥

సంభేదస్సిన్ధుసఙ్గమః ద్వయోః ప్రణాలీ

సంభేదః ఈ ౧ నదుల యొక్క కూటముపేరు.

(పయసః పదవ్యాం)

ప్రణాలీ ఈ ౧ పయసః, పదవ్యాం = గోముఖసూత్రం మొదలగు జలమార్గముపేరు.

త్రిషు తూత్తరా. ౨౯౦

ముందటియగుర్తుంబడు దావిక సారవ శబ్దములు.

దేవికాయాం సరయ్వాంచ భవే దావిక సారవౌ.

దావికః, సారవః ఈ ౨ వరుసగా దేవికానదియందును సరయూనదియందును బుట్టిన వస్తువులపేళ్ళు (త్రి)

సౌగన్ధికంతు కల్హారం

సౌగన్ధికం, కల్హారం, (పా) కల్హాలం, ఈ ౨ యించుక యెఱుపును మిక్కిలి పరిమళ ముగను గల కలువకుఁ బేర్లు.

హల్లకం రక్తసన్ధ్యకం ౨౭౧

హల్లకం, రక్తసన్ధ్యకం. ఈ ౨ చెంగలువకుఁ బేళ్ళు.

(స్యా) దుత్పలం కువలయ
(మథ) నీలాంబుజన్మచ.
ఇన్దీవరంచ (నీలేఽస్మిన్)

ఉత్పలం, కువలయం, ఈ ౨ సామాన్యముగాఁ గలువ పేళ్ళు. నీలాంబుజన్మ, ఇన్దీవరం, ఈ ౨ నల్లకలువ పేళ్ళు.

(సితే) కుముద కైరవే ౨౭౨

కుముదం, కైరవం ఈ ౨ తెల్లకలువకుఁ బేళ్ళు

శాలూక(మేషాం కన్దస్స్యాత్)

శాలూకం ఈ ౧ ఏషాం= ఈ సౌగాన్ధికాదుల కొక్క కన్దస్స్యాత్ = దుంప పేరు.

వారిపర్ణీతు కుమ్భికా,

వారిపర్ణీ, కుమ్భికా ఈ ౨ నాఁచుపేళ్ళు.

జలనీలీతు శైవాలం శైవలో

జలనీలీ, శైవాలం, శైవలః, (పా) శేవలః ఈ ౩ నాచిపేళ్ళు.

ఽథ కుముద్వతీ. ౨౭౩
కుముదిన్యాం నలిన్యాం తుబి
సినీ పద్మినీ ముఖం.

కుముద్వతీ, కుముదినీ ఈ ౩ తెల్లకలువ తీఁగ బేర్లు.

నలినీ, బిసినీ, పద్మినీ ఈ౩

[illegible] పద్మిని మొదలగు, అబ్జినీ, కమలినీ, సరోజినీ, మొదలైనవియును తామరతీగెం పేర్లు.

(వా పుంసి) పద్మంనలినమ రవిన్దం మహోత్పలం ౨౭౪ సహస్రపత్రం కమలం శతపత్రం కుశేశయం పఙ్కేరుహం తామరసం సారసం సరసీరుహం ౨౭౫ బిసప్రసూన రాజీవ పుష్కరామ్భోరుహాణిచ.

పద్మం, నలినం, అరవిన్దం, మహోత్పలం, సహస్రపత్రం కమలం, శతపత్రం కుశేశయం, పఙ్కేరుహం, తామరసం, సారసం, సరసిరుహం, బిసప్రసూనం, రాజీవం, పుష్కరం, అమ్భోరుహం ఈ ౧౬ తామరపువ్వులకుం బేర్లు.

పుణ్డరీకంసితామ్భోజ(మథ)

పుణ్డరీకం సితామ్భోజం ఈ ౨ తెల్లతామరపువ్వుపేర్లు

రక్తసరోరుహం, ౨౭౬ రక్తోత్పలం కోకనదం

రక్తసరోరుహం, రక్తోత్పలం, కోకనదం ఈ 3 ఎఱ్ఱతామరపువ్వులకుం బేర్లు.

నాలో నాల

నాలః,(పా) నాళా, నాలం ఈ ౨ తామర కలువ మొదలైనవాని కాండములకుం బేర్లు.

(మధ్రా స్త్రియాం) మృణాలం బిస

మృణాలం, బిసం, ఈ 2 తామరతూండ్లకుఁ బేర్లు.

(షణ్డాది కదమ్బే) షణ్డమ స్త్రియాం. 122

షణ్డం, (పా) ఖణ్డం, ఈ తామరపువ్వులు మొదలైన వాని సమూహము పేరు.

కరహాట శ్శిఫాకన్దః

కరహాటః శిఫః, కన్దః, ఈ 3 తామరదుంపపేర్లు, శిఫా కన్దః, అని యేకపదముగ కొందఱందురు.

కిఞ్జల్కః కేసరో(ఽస్త్రియాం)

కిఞ్జల్కః కేసరం ఈ 2 ఆకులపువ్వుల పేర్లు.

సంవర్తికా నవదలం

సంవర్తికా, నవదలం,(పా) నవదళం ఈ 2 క్రొత్త తామరాకుల పేర్లు

బీజకోశో వరాటకః 124

బీజకోశః, వరాటకః, ఈ 2 తామరపువ్వులోని దుద్దు పేరులు.

ఇది వారివర్గః.

ఉదకవర్గము ఇందుతో సమాప్తము.

శ్లో. ఉక్తం స్వర్వ్యోమ దిక్కాల ధీ వాక్ఛబ్దాది సాహిత్యకం
పాతాల భోగి నరకం, వారి చైషాం చ సఙ్గతం. 125

టీ. స్వర్వ్యోమ దిక్కాల ధీవాక్ఛబ్దాది సాహిత్యకం స్వః=స్వర్గమును, వ్యోమ = ఆకాశమును, దిక్ = దిక్కులును, కాల=కాలమును, ధీ=బుద్ధియును, వాక్ =వాక్కులును, శబ్దాది=

శబ్దములు మొదలైనవియు, నాట్యకం=నాట్యమును, పాతాల భోగి నరక వారిచ, పాతాల=పాతాళమును, భోగి=సర్పమును, నరక=నరకమును, వారి=జలమును, ఏషాం = ఈస్వర్గాదుల యొక్క, సఙ్గతంచ=వాని వానితో సంబంధించిన వస్తువులును, ఉక్తం=చెప్పఁబడెను.

తా. ఈ కాండమునందు స్వర్గవర్గము మొదలుగా పండ్రెండు వర్గములును, ఆయావర్గములయందు స్వర్గము మొదలయిన యాయా వస్తువులును, ఆయా స్వర్గాది వస్తువులతోఁ జేరిన దేవతాదులశబ్దములును చెప్పఁబడియున్నవనుట.

శ్లో. ఇత్యమరసింహకృతౌ నామలిఙ్గానుశాసనే
స్వర్గాదికాణ్డః ప్రథమః సాఙ్గ ఏవ సమర్థితః 280

టీక. అమరసింహకృతౌ=అమరసింహుని కృతిగానుండు నామలిఙ్గానుశాసనే=నామలింగానుశాసనమను నిఘంటువునందు, ఇతి=ఈపూర్వోక్తప్రకారముగ, ప్రథమః=మొదటిదైన స్వర్గాదికాణ్డః=స్వర్గము మొదలయినవానిని దెలియు చెప్పు భాగము సాఙ్గఏవ=సమగ్రముగానే, సమర్థితః=నెఱవేర్పఁబడెను

తా. శ్రీమదమర సింహుని కృతిగానుండు నామలిఙ్గానుశాసన మను నిఘంటువునందు యీ పూర్వోక్త ప్రకారము మొదటిదైన స్వర్గము మొదలైన వానిని దెలియఁజెప్పు భాగము సమగ్రముగా నెఱవేర్పఁబడెను.

నామలింగానుశాసనము—ప్రథమకాండము

సంపూర్ణము.

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాల, రాజమండ్రి—1945.

టీకా శతకములు వగైరా

	రు	అ		రు	అ
బాలరామాయణము	0	4	అరటిచెట్టు బాలశిక్ష 64 పేజీలు గ్లేజు	0	4
సుమతీశతకము	0	4	అంబరీషోపాఖ్యానము	0	6
కుమారీశతకము	0	4	పంచతంత్రము	0	10
కుమారశతకము	0	4	నీతిచంద్రిక చిన్నయసూరి	0	10
కృష్ణశతకము	0	4	గృహోపాధ్యాయుడు (మాష్టరు అవసరం లేకుండా ఇంగ్లీషు నేర్పుకోవచ్చును)	6	0
భాస్కరశతకము	0	6	హిందీ తెలుగు ప్రథమశిక్ష	0	4
నృసింహశతకము	0	8	పంచభాషల ఒకాబ్యులరి	0	4
బాలవ్యాకరణము చిన్నయసూరి	1	0	హిందూస్తానీ తెలుగుబోధిని	0	6
కుచేలోపాఖ్యానము	0	6	ఇంగ్లీషు తెలుగు ఒకాబ్యులరి	0	8
వేమనశతకము	0	4	మోరల్ స్టోరీస్	0	6
గజేంద్రమోక్షము	0	8	సింపిల్ స్కూలు లెటర్సు	0	6
రుక్మిణీకల్యాణము	0	8	కరెస్పాండెంసు లెటర్ రైటింగు	0	6
శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకము	0	6			
దాశరథీశతకము	0	6			

నిఘంటువులు

	రు	అ		రు	అ
శబ్దార్థచంద్రిక	6	8	అమరం వ్యాఖ్యతో	2	8
శబ్దమంజరి	0	8	సులక్షణసారము	0	12
ఆంధ్రనిఘంటువు రేపరు	1	4	బాలవ్యాకరణము గుప్తార్థప్రకాశిక	5	0
డిటో అట్టబైండు	1	8	విద్యార్థికల్పతరువు	2	8
అమరం ప్రథమకాండం టీక	0	8	ఆంధ్రనామసంగ్రహము	0	8
అమరం త్రికాండం అట్టబైండు	2	0			

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

స్తోత్రములు వగైరా గ్రంథములు

	రూ	అ
సౌందర్యతిలక (టీకా తాత్పర్య సహితం)	0	8
శివగీత (తాత్పర్య సహితం) 212 పేజీలు గ్లేజు	0	12
ఉత్తరగీత డిటో	0	12
సంధ్యావందనం మూలం	0	2
డిటో శ్రీసూక్తం పురుషసూక్తం కలిపి	0	6
ఆదిత్యహృదయం	0	2
డిటో తాత్పర్యం గ్లేజు	0	6
మహిమ్న స్తోత్రం	0	4
లక్ష్మీనృసింహ స్తోత్రం	0	4
[illegible] స్తోత్రం	0	4
సూర్యనమస్కారము	0	2
ఇంద్రాక్షీశివకవచము తాత్పర్యసహితం	0	4
[illegible] మహాత్మ్యం టీకా తాత్పర్యం	1	0
డిటో వచనం	0	12
దక్షిణామూర్తిస్తోత్రం శ్లోక పద్యతాత్పర్యములతో	0	4
మంత్రపుష్పము	0	2
దేవతార్చనవిధి	0	2
పితృతర్పణము	0	2
అమావాస్యతర్పణము	0	2
అనంతలహరి తాత్పర్యసహి॥	0	3

	రూ
బ్రహ్మయజ్ఞము	0
రఘువంశము (10 సర్గలుగలది)	1
మహాన్యాసము	0
[illegible]	0
[illegible] శివపూజావిధానము	0
రుద్రనమకము, చమకము	0
భగవద్గీత మూలం	0
డిటో తాత్పర్యసహితం	1
భగవద్గీత శంకరభాష్యము శ్రీ చిదానంద సరస్వతీ స్వాములవారి టీకతో	3
గంగాలహరి తాత్పర్య సహితం	0
భగవద్గీత క్యాలికో పాకెట్ సైజు 520 పేజీలు	1
పంచసూక్తముల తాత్పర్య సహితం	0
అర్ఘ్యవైశ్యసంధ్యావందనం	0
భగవద్గీత బైబిలు [illegible]	8
స్తోత్రరత్నాకరము	0
భగవన్నామరత్నాకరము గ్లేజు 1 వ భా	0
2 వ భా	0
3 వ భా	0
పై 3 పుస్తకములు కలిపిన గ్లేజు క్యాలికో బైండు	